

300353

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALÁNAK KÖZLEMÉNYEI.

XXXVII.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS SZEGÉNYÜGYE

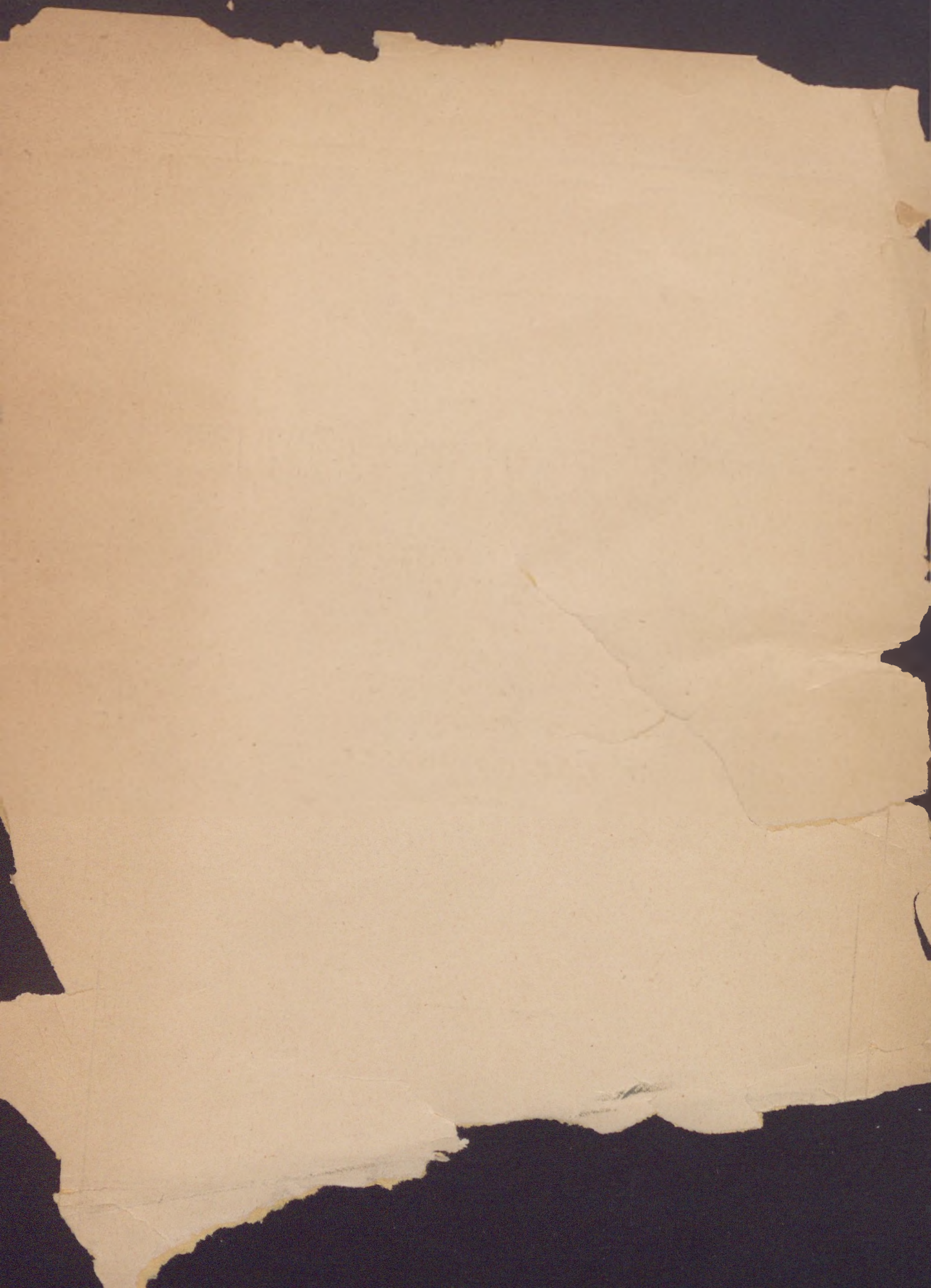
AZ 1900—1902. ÉVEKBEN.

KÖZLI

DR. KÓRÖSY JÓZSEF

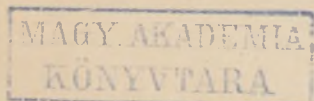
IGAZGATÓ.

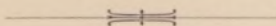

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS SZEGÉNYÜGYE

AZ 1900—1902. ÉVEKBEN.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALÁNAK KÖZLEMÉNYEI.

XXXVII.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS SZEGÉNYÜGYE

AZ 1900—1902. ÉVEKBEN.

BUDAPEST, 1905.

GRILL KÁROLY UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS SZEGÉNYÜGYE

AZ 1900—1902. ÉVEKBEN.

IRTA

DR KÖRÖSY JÓZSEF

A SZÉKESFŐVÁROSI STATISZTIKAI HIVATAL IGAZGATÓJA.

BUDAPEST, 1905.

GRILL KÁROLY UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE.

300353

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOMJEGYZÉK.

ELSŐ RÉSZ.

Bevezetés.

	Oldal
A) A szegényügyi statisztika szervezése . . .	9
B) A főváros nyílt szegényügyének történeti vázlata	11
1. A testvérvárosok egyesítése előtti állapot	11
A pesti és budai jótékony nőegyletek története.	13
2. A jelen állapot	16
3. Reformtörekvések és az új szabályrendeleti tervezet	19
Az 1903-iki szabályrendeleti tervezet és erre keletkezett miniszteri rendelet	21
C) A fővárosi zárt szegényügy (jótékonyossági intézetek) történeti vázlata	29
1. A pesti Erzsébet-szegényház	29
2. A budai szegényház	31
3. A József fiárvaház	33
4. Az Erzsébet leányárvaház	36
5. A Mayer Ferencz-fiárvaház	38
6. A Községi szeretetház	38
7. Menhely a szenvedő emberiség részére	39

MÁSODIK RÉSZ.

A szegényügy állapota az 1900—1902. években.

I. NYÍLT SZEGÉNYÜGY.

A) Pénzbeli segélyek	43
1. Rögtöni és állandó segélyek áttekintése	43
2. A segélyezettek személyes viszonyai (kerület, nem, kor, hitfelekezet szerint)	47
3. Az állandó és rögtöni segélyek nagysága	51
4. Az állandó segélyek tartama	51
5. Vidéken lakó budapestiek segélyezése	51

B) Egyéb segélyek	52
1. Ingyen orvoslás	52
2. Ingyen gyógyszerek kiosztása	53
3. Szegény szülők gondozása	54
4. Ingyen temetések	58
5. Népkonyhajegyek kiosztása	58
6. Természetiekben való segélyezés	58
C) Gyermekevédelem	59
D) Hatósági népkonyhák	62
E) Napközi otthonok	63
F) Szükséglakások	63
G) A hatósággal kapcsolatos közjótékonyossági egyesületek	65

II. ZÁRT SZEGÉNYÜGY.

Szegény- és árvaházak	67
1. Leíró adatok	67
2. Forgalom	63
3. Áponczok személyes viszonyai (nem, kor, vallás, családi állapot, tartózkodás tartama, születési hely és foglalkozás szerint)	72
4. Betegségek és halál-okok	73

FÜGGELÉK.

Pénzügyi adalékok.

1. A községi alap jótékony kiadásai	76
2. A főváros által kezelt jótékony alapok bevételei és kiadásai	77
3. A jótékony alapok vagyona	79
4. A jótékony intézetek anyagi kiadásai	79
5. Budapest székesfőváros kezelése, illetve felügyelete alatt álló, nemkülönben a székesfőváros törvényhatósága által tett jótékony alapítványok kimutatása az 1902. év végéről	80
6. Nemzetközi összehasonlítások	82

(Táblákat l. a tuloldalon.)

TÁBLÁZATOK.

		Oldal
I. Nyílt szegényügy.		
	Oldal	
1. sz. tábla:	Pénzsegélyezési esetek kerületenkénti kimutatása 1900—1902	45
2. sz. „	Pénzsegélyezési esetek havonkénti kimutatása 1900—1902	46
3. sz. „	Az 1900—1902. években állandó (havi) segélyben részesített személyek neme, kora és hitfelekezete, kerület szerint	48
4. sz. „	Az 1900—1902. években kiosztott állandó (havi) segélyek száma, jogcíme, nagysága és tartama, kerületek szerint	49
5. sz. „	1900—1902. években rögtöni segélyben részesült személyek kerület szerint, a segély nagyságának kitüntetésével	50
6. sz. „	Szegény betegek gyógykezelése 1900—1902	53
7. sz. „	Ingyenygyógyszerek utalványozása az 1900—1902. években	53
8. sz. „	Szegény szülők segélyezése az 1900—1902. években	54
9. sz. „	Szegény betegek havi forgalma 1900—1902	55
10. sz. tábla:	A fekvő és a járókelő betegek foglalkozása 1900—1902	55
11. sz. „	Hatósági népkonyhák 1900—1902.	63
II. Zárt szegényügy.		
12. sz. tábla:	Szükséglakások állapota az 1902. évben	65
13. sz. „	Szükséglakások személyforgalma és bevételei kerületek szerint 1900—1902. években	66
14. sz. „	Szegényházak, árva- és szeretet-házak forgalma az 1900—1902. években	69
15. sz. „	A szegényházak lakóinak neme, kora, vallása és családi állapota 1902. decz. 31.	70
16. sz. „	A szegényházak, árva- és szeretet-házak 1902. év decz. 31-i létszáma, az intézetben való tartózkodás tartama és születési hely szerint	71
17. sz. „	A szegényházak és árvaházak betegforgalma az 1900—1902. években	74
18. sz. „	A szegényházakban előfordult betegedések és halálozások az 1902. évben	75

ELSŐ RÉSZ.

B E V E Z E T É S.

A) A SZEGÉNYÜGYI STATISZTIKA SZERVEZÉSE.

B) A FŐVÁROS NYILT SZEGÉNYÜGYÉNEK TÖRTÉNETI VÁZLATA.

1. A testvérvárosok egyesítése előtti állapot.

A pesti és budai jótékony nőegyletek története.

2. A jelen állapot.

3. Reformtörekvések és az új szabályrendeleti tervezet.

Az 1903-iki szabályrendeleti tervezet és erre keletkezett miniszteri rendelet.

C) A FŐVÁROSI ZÁRT SZEGÉNYÜGY (JÓTÉKONYSÁGI INTÉZETEK) TÖRTÉNETI VÁZLATA.

1. A pesti Erzsébet szegényház.

2. A budai szegényház.

3. A József fiárvaház.

4. Az Erzsébet leányárvaház.

5. A Mayer fiárvaház.

6. A székesfővárosi szeretetház.

7. Menhely a szenvedő emberiség részére.

A) A szegényügyi statisztika szervezése.

Midőn ez alkalommal legelső ízben történik, hogy a fővárosnak sokfelé elágazó jótékonyági működéséről általános áttekintést nyújtó összkép bocsájtatik a nagy közönség elé, legyen szabad ezen egyrészt fontos, de másrészt igen nagy nehézségekbe is ütköző vállalkozás célját és előzményeit röviden ismertetnünk.

A m. kir. belügyminiszterium már 1875-ben, a szegényügyi szabályzat jóváhagyása alkalmával, kifogásolta egy szegényügyi statisztika hiányát, mely pedig szerinte a szegényügy megismerésének és kezelésének alapját képezné. A fővárosi Tanács ettől függetlenül 1885 máj. 28-án 26.520. sz. végzésével felhívta statisztikai hivatala igazgatóját, készítse el tervét, egy az egész szegényügyet felölelő, statisztikának. Erre Kőrösy igazgató még 1886 ápr. 22-én beterjesztette erre vonatkozó tervezetét, melyet a Havi Füzetek 1886. évi 101—122. lapjain egész terjedelmében közöltünk is. A szegényügyi statisztikának ez a szervezete befogadtatott ama szabályrendeleti javaslatba is, melyet a IX. (jótékonyági) ügyosztály vezetője, Horváth János tanácsnok ur 1889-ben a Tanács elé terjesztett. A tervezet azonban hosszabb ideig nem volt valósítható, mivel folyton készültek az egész szegényügyi közigazgatás újjáalakítására. Végre 1898. évben, a ker. előjáróságoknak újjászervezése megtörténtével, a Tanács 26.302. sz. ismét felhívta a statisztikai hivatal igazgatóját, hogy a szegényügyi statisztika tervezetét a változott viszonyokhoz képest módosítsa, ellenkező esetben pedig jelenlegi alakjában való kivihetősége iránt véleményes jelentést tegyen. A statisztikai hivatal ezen megbízásnak megfelelően, az új tervezetet, mely alapján az eredeti tervezetet fentartotta, 1899 május 6-án a Tanácsnak bemutatta.

Mindkét javaslatunkban vezérelvül tekintettük, hogy az mindenben a szegényügyi közigazgatás jelenlegi szervezetéhez illeszkedjék, annak mintegy kiegészítő részét képezze, miért is oda törekedtünk, hogy az illető hatósági közegek már meglévő nyilvántartásának és adatgyűjtésének felhasználása által újabb nyilvántartások vezetésének, vagy újabb adatok gyűjtésének szüksége lehetőleg elkerültesse.

A mi a szegényügyi statisztika szerkesztésénél irányadó általános szempontokat illeti, azokra nézve fentartottuk álláspontunkat, melyet már 1886. évi tervezetünkben kifejtettünk volt. Nézetünk szerint a főváros szegényügyi közigazgatása és az ennek alapját képező statisztika csakis a személyes okokra visszavezethető egyéni szegényedéssel foglalkozhatik, és ez okból tekinteten kívül kell hagynia a gazdasági életből egész osztályokra egyidejűleg és egyformán súlyosodó tömeges szegényedést; nem terjeszkedhetik ki tehát azon intézkedésekre, melyek a lakások vagy élelmiszerek olcsóbbá tételét, az iparos osztály helyzetének javítását, a zálogházak és zálogkölcsonüzlet rendezését, a filloxera vagy más elemi csapás által sújtott lakosság felségélyezését s hasonló általános, inkább közgazdasági jellegű mozgalmakat czéloznak. Nem terjeszkedhetik ki továbbá az egyleti és magán jótékonyosságra, hanem tisztán csak a községi szervezetben gyökerező, rendezett hatósági szegényügyre és közjótékonyosságra kell szorítkoznia.

A régebbi javaslatunktól való eltérések közt a legfontosabb, hogy azon egyéni nyilvántartó lapok, melyeket akkor az aggápoldai áponczok, az árvaházi gyermekek, a polgári ápolásba adott gyermekek, valamint a pénzbelileg segélyezett egyének részére javaslatba hoztunk volt, most már részben mellőzendők, részben mellőzhetőek voltak. Az intézetekben ápolt egyénekről ú. i. magukban az intézetekben vezetnek ily nyilvántartást, míg a pénzzel segélyezett egyénekről az új előjárósági szabályzat értelmében ezen hatóságok amugy is kötelezve vannak ily egyéni törzslapok vezetésére. Így tehát elesett annak szüksége, hogy ily nyilvántartás a statisztikai szolgálat kedvéért külön elrendeltessék. A hatósági gondozás alatt levő gyermekekről pedig annak

idejében szintén az előljáróságoknál vezették az egyéni bárczarendszerre alapított olyan nyilvántartókat, melyek az illetők egyéni viszonyainak tanulmányozására alkalmasak voltak; azonban az 1898:XXI. betegápolási törvény életbeléptetése azt a változást is idézte elő, hogy a hatósági gondozás alatt levő gyermekek személyi viszonyainak nyilvántartása az előljáróságok hatásköréből kivonatott.

A Fővárosi Tanács a statisztikai hivatal javaslatát 1899. évi május hó 25-én tartott ülésében 24.445. sz. határozatával egész terjedelmében változatlanul elfogadta, egyuttal az adatgyűjtésnek július 1-vel való megkezdését elrendelte. A mennyiben azonban időközben a betegápolási törvény létesítése által a szegényügyi közigazgatás szervezetében ismét lényeges változás állott be, és a szegényügyi statisztika adatgyűjtésének július 1-vel való megkezdésére szükséges intézkedéseket már az idő rövidsége miatt¹⁾ megtenni nem lehetett, a kerületi előljáróknak június 29-én tartott értekezlete, a statisztikai hivatal hozzájárulásával, azon előterjesztést intézte a Tanácshoz, hogy a statisztikai adatok gyűjtésének megkezdését 1900. évi január 1-re halaszssa el. A Tanács, méltányolván az előljárók közös előterjesztésében foglalt indokokat, július 6-án hozott 34.532. sz. határozatával korábbi határozatát oda módosította, hogy az abban előírt statisztikai kimutatások 1900 január 1-től kezdve küldendők hozzánk; egyuttal felhívta a ker. előljárókat, hogy a fővárosi statisztikai hivatal készítette nyomtatvány-mintákat az 1898. évi XXI. törvenyzikk, illetve az 1899. évi 51.000. belügymin. sz. szabályrendeletnek megfelelőleg, a statisztikai hivatal közbenjöttével vizsgálják át és a megfelelő minták alkalmazása iránt tegyenek idejekorán jelentést.

Az e célra tartott ker. előljárói értekezlet, melyben a statisztikai hivatal részéről Thirring dr. aligazgató vett részt, Hanvai Sándor VIII. ker. előljáró urat kérte volt fel a tervezetnek a statisztikai hivatallal egyetértőleg való átalakítására. Ez megtörténvén, a tervezet oly javaslattal került az előljárói értekezlet elé, hogy az adatszolgáltatás a szegényügyi igazgatás érdekében és az adatszolgáltatás megbízhatósága céljából, az eredeti javaslattól eltérőleg, ne csak évenként egyszer, hanem részben havonként is (tehát évenként 12 szer) történjék. Az előljárói értekezlet a tervezethez csekély módosításokkal hozzájárult ugyan, de egyuttal szótöbbséggel abban állapodott meg, hogy a szegényügyi igazgatásra vonatkozó adatok — tekintettel a kerületi előljáróságoknak munkával való túlságos megterheletésére — ezen újabb tervezettől eltérőleg csak az egész évről együttesen, tehát csak egyszer évenként szolgáltatassanak be a statisztikai hivatalhoz. Ezen megállapodással szemben Hanvai Sándor VIII. ker. előljáró és Szalay Sándor dr. II. ker. h. előljáró urak különvéleményt jelentettek be. Miután a statisztikai hivatal is ezen kisebbségi vélemény mellett nyilatkozott, a Tanács december 14-én tartott ülésében az előljárói értekezlet előterjesztésének nem adott helyet, hanem 60.313. sz. a. a havonkénti és csak részben évenként való adatszolgáltatásnak 1900. január 1-ével való megkezdését rendelte el. Az adatszolgáltatás ennek folytán ezen napon tényleg kezdetét vette a főbb adatok azóta Havi Füzeteknk állandó alkatrészét képezik, míg az anyagnak egész terjedelmében való tüzetes feldolgozása minden év végével volt tervbe véve. Mint a statisztikai szolgálat minden új ágának behozatala, úgy a közjótékonyági statisztika behozatala is, kezdetben sok nehézséggel kénytelen megküzdni, és pedig úgy a havi, valamint — sőt nagyon is fokozott mértékben — az egész évre vonatkozó jelentések körül. A szegényügyi statisztika szerkesztése oly nehézségekbe ütközött, hogy a jelen első összefoglaló közleményünk megjelenése évekkal késik, sőt midőn most végre az 1900—1902. évekre vonatkozó egész anyag feldolgozását és közlését megindítjuk, sajnálatunkra nem vagyunk képesek egyes kerületek állapotáról teljes statisztikát bemutatni, mivel egyes adatok ezen időpontig sem voltak beszerezhetők minék folytán közleményünk egyes táblázatai jelenleg még hiányosak. A havi és az évi adatok összesítése továbbá ezen első kísérletnél helyenként ellenmondásokra is vezetett, mire az illető helyen reá is utalunk. Mindamellett azonban azt hisszük, a közzétett anyag oly bő forrása a szegényügy tanulmányozására alkalmas adatoknak, hogy a begyűjtésével járó fáradság nem fog hiábavalónak mondatni.²⁾

1) A Tanács végzése csak június hó 26-án jutott az előljáróságok kezelihez.

2) Ezen közleményünk már ki volt szedve, midőn megjelent Halmos János polgármester úr közigazgatási jelentése az 1902. évről, melynek gazdag tartalmából siettünk jelen

B) A főváros nyílt szegényügyének történeti vázlata.¹⁾

Midőn ezennel rövid vázlatát kívánjuk nyújtani a fővárosi szegényügy fejlődésének a XVIII. századtól napjainkig, czélszerűnek látjuk, hogy a nyílt szegényügyet a zárt szegényügytől különválasszuk. Ez okból a főváros intézeteinek fejlődését a későbbi fejezetekben egyenkint fogjuk tárgyalni. A mennyiben azonban a régi időben ezen kettéválasztást nem igen lehet keresztül vinni, minthogy akkor az alapítványok és alapok mindkét célra együttesen fordítottak — hiszen még napjainkban is a szegény alap úgy a szegény házak fentartására, mint a szegények gyámolítására szolgál elannyira, hogy a szegényügy bevételeit ezen két szempont szerint külön sem lehet választani — kikerülhetlen, hogy a régibb állapotok tárgyalásánál ezen két szempont össze ne folyják.

1. A testvérvárosok egyesítése előtti állapot.

A török hódoltság utáni időről felemlíthetjük, hogy 1703-ig, úgy a szegények kórházában elhelyezett, mint az azon kívüli szegények, fejenként és naponként három krajczárt kaptak;²⁾ a pénzt házról-házra való perselyezés útján gyűjtötték össze, míg 1724-től kezdve a tanács száz forinttal járult ezen alaphoz; 1768-tól fogva pedig minden polgárjog adományozásánál a szegénykórház számára húsz forintot róttak ki; A szegények kórháza a budai kamarai igazgatóságtól megvett Kossuth Lajos- (előbb Hatvani-) és Ujvilág-utcza sarkán fekvő azon telken állott, melyen később az egyetemi klinika létezett; innen a kórház a XVIII. század közepe táján az akkor még Kereszt-utczának nevezett zöldfa-utczai városi házba költözött át, míg a betegeket a felhagyott Szent Rókusról nevezett kápolna mögötti városi majorba helyezték el.

Az 1781—1783. évekről azt az adatot találjuk feljegyezve, hogy a pesti szegények a Klarissáknak József császár által feloszlatt zárdájában helyeztettek el. József császár kivánatára ezek segélyezésére 12—24 krajczár és elaggott városi szegényeknek havi 1-12 és 3 forintnyi külön alap létesített.

kiadványunkat utólag kiegészíteni. Azonfelül összevetettük az abban tartalmazott statisztikai adatokat a nekünk beküldött és általunk közrebocsátott adatokkal. Előrelátható volt, hogy két különböző forrásból merített statisztikai kimutatások az utolsó részletekig nem vághatnak, és azért ilyen kisebb eltérésekkel tovább nem is törődtünk. A nagyobb eltérések kiderítése iránt azonban a szükséges lépéseket megtettük, csakhogy ezeknek eredményeit már nem várhatjuk be és beérjük azzal, hogy az eltérő adatokat az illető helyen felemlítjük.

1) A fővárosi könyvtárban a következő forrásmunkák léteznek:

Franz Schams. Vollständige Beschreibung der königlichen Freystadt Pest in Ungarn. Pest 1821.

A szegényügy rendezését tárgyzó r e n d s z a b á l y 1875. Budapest szabályrendeletei I. kötet. Budapest, 1888.

Barth László: Budapest főváros szegényügye. Budapest 1877.

Horváth János tanácsnok előadói javaslata a fővárosi szegényügy rendezése ügyében. 1889.

Horváth János tanácsnok javaslata a fővárosi szegényügy rendezése iránt. 1892.

Dr. Szalay Mihály: A szegényügy. Adatok és tervek Budapest székesfővárosa szegényügyének végleges rendezéséhez. Budapest 1901.

Halmos János: Budapest székesfőváros közigazgatása az 1902. évben. Budapest, 1904.

2) Szegénykórház alatt II. József császár uralkodásáig szegényház értendő, mely azonban úgy Pesten, mint Budán egyúttal kórházi célra is szolgált.

A Szent-Rókus telkén épült fel 1784-ben a Rókus-kórház földszintes első épülete, de a betegek még akkor is a fentebb említett zárdában hagyták, míg 1796-ban a nagy kórház felépült.

A Kossuth Lajos- (előbb Hatvani-) utcában létező első szegényházban 10—12 szegénynél több nem volt befogadható, de a zöldsé (előbb kereszt-) utcai épületben a Tanácsnak 1764-ben hozott határozata már harminczban állapítja meg a szegények számát. Egy, a Rókus-kórház felépítésére talán 1796-ban megjelent „Serkentő Beszéd“ szerint azonban ezen szegényház „csak név szerint volt az, a minek lennie kellett volna, egyébként utálatosnak is lehet mondani.“¹⁾

Az 1793-ik év szegényügyéről egy nyomtatvány maradt fenn, mely szerint ez időben a bevételek összesen 5.286 frt 58 krt, a kiadások 5411 frt 32 krt tettek.²⁾ Ezen jelentésből, melyet Schmall Lajos úr volt szíves betekintésre beküldeni, még a következő részleteket említjük fel: az adakozások 940 frt 04 krt tettek, a kamatok 510 frt 30 krt; kiadatott a Belvárosban 1.236 frt 06 kr., a Józsefvárosban 2.016 frt 54 kr., a Terézvárosban 1.383 frt 32 kr., az illyreknél 260 frt 48 kr., a görögöknél 249 frt 12 kr.; december havában a segélyezettek száma 349 volt.

Pest város hatósága szegényügyi intézményeinek történetében új korszakot alkot az 1833. év, midőn József nádor felhívta Pest város hatóságát, hogy a nőegylet által létesített dologházat, kisdédóvodát, szegényházat és hályogos szemű vakok javára létesített gyógyintézetet, hatósági kezelés alá vegye. Ezen intézetek részben az 1762-től 1790-ig terjedő időszakban tett bőkezű hagyományokból és alapítványokból, részben a nádor második neje, Hermina, és harmadik neje, Mária Dorottya védnöksége alatt állott és 1817-ben alakult nőegylet által gyűjtött összegből tartattak fenn.

---

1) Ezen adatokat Schmall Lajos nyug. allevéltárnok úr szíves szóbeli közlésének köszönjük.

2) Summarischer Ausweis über das bey dem Armeninstitute der Königl. Freystadt Pesth seit 1-ten Jänner bis letzten Dezember 1793 eingebrachte, und zu Betheilung der in der Versorgung gestandenen Armen verwendete Almosen. — Allen Gutthätern und Menschenfreunden gewidmet von dem Hauptbezirke des Armeninstitutes. Pest, gedruckt bey Mathias Trattner. 1794.

A pesti és budai jótékony nőegyletek történetéhez.

Tekintettel arra, hogy úgy Buda mint Pest városában régebben azok nőegyletei gyakorolták azt a jótékonyt, melynek művelése tulajdonképen a hatóság feladatai közé tartoznék, talán nem felesleges dolog, ha ez alkalommal ezen két nemes egyesület működéséből néhány adatot közlünk.

Pesti nőegylet.

Midőn 1833-ban Pestváros hatósága az egyesület intézeteit átvette s így az egyesület történetében nevezetes forduló pont állott be, a választmány jelentést tett eddigi tizenhat évi működéséről.¹⁾ Ezen jelentés gazdag tartalmából a következőket közöljük:

„A' pesti Asszonyi-egyesület' belső elrendelése és alkotása mindenkor a' völt, és most is az, melly illető foglalatosságai' czélarányos vitelére felsőbb helyről még 1817-ben kitűzetett.

Az Asszonyi-egyesület ugyan is, ő császári királyi Herczegsége, Mária Főherczeg Asszony, ő császári és királyi Herczegsége József Főherczeg, Magyar Ország Nádora' Hűtvesének magas őltalma alatt, adakozó és az egyesület' foglalatosságaira nézve munkálódó tagokból áll, kik azonban mindenkor egyszer'smind adakozók is.

Az Egyesületet illető foglalatosságokat, egy különös, minden harmadik évben, az adakozó tagok által, a' munkálódók közül megújítható Választmány vezérli. Ez áll egy Elölülő, és tizenöt kerületi Asszonyságból, kikhez járul két Titoknok és egy Pénz-tárnok.

Mindegyik kerületi-asszonynak, Pest városából egy tulajdon kerület van kijelelve, mellynek körében Segédasszonyaival együtt, az Egyesület' czélját munkásan mozdítja-elé, az ott lakó szegényeket és szükséggel küzdőket szorgosan kinyomozza“.

Az egyesület pénzbeli és természetbeni segélyt ad inségeseknek; nyomorék vagy elaggott gyámoltalan embereket, úgyszintén árvákat magánosokhoz bér mellett ápolásba ad; betegeket gyámolít és a városi kórházba elhelyez; egy ápoló intézetet tart fenn aggok és gyámoltalanok részére, melyben ezek teljes ellátást nyernek; egy kereset-intézetet létesített, melyben teljesített munkákért minden szombaton a teljesítmény arányában bért fizettek; fenntart még egy iskola-intézetet, melyben ingyen taníttat, de a melyben a gyermekek könnyebb munkákra is szoríttatnak, melynek ellenében élelmezést, ruházatot, a nagyobbak pénzbeli jutalmat is kapnak; azonkívül létesített egy női kézi munka raktárt, hol nők otthon végzendő munkákra anyagot és ennek feldolgozása fejében készpénzt kaptak; végül pedig alapított egy intézetet szegény hályogosak gyámolítására és gyógyítására.

Miután az utcakoldusok nagyon elszaporodtak, az egyesület akcióit indított a koldulás megszüntetésére. Több hónapra terjedő előkészületek után az egyesület a város tanácsával egyetértőleg lakásaikon hatóságilag összeírta a koldusokat, ezek viszonyait a kerületi asszonyok megvizsgálták; 1830 augusztus havában ezen összeírt koldusok több helyen összegyűjtettek. Az idegen koldusokat a városi kormány kiutasította, a helybeli koldusok közül a munkabírókat a koldulástól eltiltották és keresetre utasították, a munkaképteleneket vagy csak gyöngébb munkára képeseket pedig, ha azt az illetők maguk kívánták intézetekben helyezték el, a hol az egyesület azokat teljesen eltartotta, szoros felvigyázat alá helyezte és esetleg munkára szorította. Ezen intézmények létesítésére egy koldulás eltörlési pénztár keletkezett az egyesület kebelében.²⁾

Végül még fentartotta az egylet a gyógyulók vagy lábadozók házát.

Az egyesület bevételeinek összege 1817—1833-ig 1,788.234 forint; ezen bevételek nevezetesebb tételei:

adományok 294.588, játékszini, táncmulatsági és hangverseny jövedelmek 109.126, a portékák eladásából 1,011.854, készpénzbeli segedelem a költségek pótlására 331.899 forint. Ezekon kívül kapott még az egyesület 21.552 forint értékű természetményt, és 22.466 forintot alapítványi tőkék fejében.

¹⁾ T u d ó s í t á s az Asszonyi egyesület által sz. k. Pest városában alapított jótévő intézetekről azoknak belső elrendeléséről és fennállásáról 1817-iki mártius elejétől, 1833-iki september végéig. Nyomatattott Bécsben, Strausz A. özvegye betűivel 1834. (Német nyelven is kiadva.)

Ezen érdekes és ma már ritkaságszámba menő nyomtatványt, valamint a pesti nőegyletnek napjainkig terjedő jelentéseit, a mennyiben azok még megvannak, könyvtárunk Dr. Meixner Emil, egyleti titkár úr szíveségének köszöni.

²⁾ Ezen intézkedések azonban úgy látszik nem jártak sikerrel, mert Jankovics Antal „Post und Ofen mit ihren Einwohnern“ című könyvében már 1838-ban panaszkodik, hogy a koldulás újból elharapózik.

Kiadott az egyesület ezen 16 év alatt 1,779.944 forintot; nevezetesebb tételek: kiosztásra 278.471 frt, betegek gondviselésére 17.837, vakok gyógyítóintézetére 17.331, munkaszerekre 724 019, munkabérre a keresetházban 471.232, élelem és fára 145.273, butorok és szerszámokra 28.555, házbérekre 19.613 forint. Ezenfelül felhasználtatott a bevételek közt szereplő természetny, mint élelem.

Az egyesület által 1833 szept. 30-án sz. k. Pest városának átadott vagyon értéke 85.185 forint, mely összegben az átadott tőkék 30.666 forinttal, az intézetek becsértéke felszereléssel együtt 43.093 forinttal vannak felvéve. Ezen 16 esztendő leforgása alatt segédelmet kapott 10.399 személy többnyire családostul, 983 beteg segélyeztetett, 357 vakot tartottak el, a lerakóhelyben 829 nőszemély kapott munkabért házimunkája fejében, 1.921 személy kapott munkát a keresetintézetben, 1.113 gyermek nyert ingyen oktatást és ételmezést, a gyámházakba 1830—33-ig 822 koldust fogadtak be.

Az egyesület védnöknői kezdetben József nádor második felesége Hermina főhercegnő, ennek halála után harmadik neje Mária Dorottya főhercegnő voltak; a 60-as években Erzsébet királyné Ő Felesége vállalta el a védnökséget és viselte azt haláláig. Elnöknő volt, az egylet alapításától a negyvenes évek elejéig, Bárány Mészáros Johanna, titoknok pedig dr. Schedius Lajos. Ezután 1848-ig gr. Károlyi Györgyné elnökölt; 1850-től 1899-ig Bohus-Szögyény Antónia, az időtől napjainkig gr. Szapáry Gézőné. Midőn az egyesület intézeteit 1833-ban Pest város hatóságának átadta csak a hályogos vakok intézetét tartotta meg, mely később az egyetem szemészeti klinikájába olvadt bele.

Jelenleg működési tere leginkább pénzbeli és egyéb segélyek nyújtása; vagyona 1902. év április 30-án 240.314 korona és 70 fillér volt; 1901 júniustól 1902 májusig 19.750 koronát adott ki segélyekre.

Budai nőegylet.

A budai nőegylet 1897-ig terjedő történetét illetőleg utalunk Dr. Országh Sándor¹⁾ igen gazdag tartalmu munkájára.

Az 1817-ben alakult budai jótékony nőegylet védnöknője Hermina főhercegnő, József nádor második felesége, 1819-től kezdve Mária Dorottya, a nádor harmadik felesége volt; első elnöknő volt gróf Sándor Vinczéné szül. gróf Szapáry Anna; a hat budai kerület mindegyikében 2—2 választmányi tag választott, kik mellett működő tagok jártak el.²⁾

Az egylet működésének első éveiben, készpénz és egyéb segélyezéseken kívül, felállított egy kereseti házat (Erwerbshaus), mely alapja a későbbi női ápodának, melyben 37 nő nyert foglalkozást; azonkívül szervezett öt leánymunkaiskolát, melyben 726 leány talált ingyenes iskolát; a pesti nőegylettel egyetemben pedig 1818-ban a vakok gyógyintézetét alapította. 1828-ban az egylet a kisedóvás terére lépett, mely ügynek előmozdításában Brunsvik Mária Theresia grófnőnek (ki 1819-től 1851-ig az egylet elnöknője volt) vannak, mint ismeretes, nagy érdemei; ő állította fel 1828-ban az első óvodát a Krisztinavárosi saját házában. Ezen óvoda később a Fő-utcza, mai Attila-utcza 405. számú, a nőegylet tulajdonát képező házba tétellett át; 1829-ben még két óvoda nyílt meg, egy a Várban, egy a Vizivárosban. Ezen három óvoda közül a krisztinavárosi 1866-ban megszűnt, a másik kettő máig is fennáll. 1831-ben megengedi a polgárság, hogy a nőegylet utalványai alapján, a szegények ingyen fürödhessenek a város tulajdonát képező Rudasfürdőben.

1840-ben nyílt meg a női ápodla 12 elagott nő befogadására, mely ápodla később 36 ápolit befogadására kibővítettet. A szabadságharc lezajlása után néma csend állott be az egylet életében. — 1851-ben gr. Brunsvik Mária leánya, gr. Brunsvik Julia követte az elnöki székben, a melyben 1866-ig működött. 1856-ban Hildegard főhercegnő, Albrecht főherceg felesége, lett az egylet védnöknője. Egy évvel később, Erzsébet királyné, ki midőn férje oldalán először járt Magyarországon, a női ápodlát is meglátogatta és 2.000 forinttal járult az intézet fentartásához. 1857-ben az egylet vagyona 67.249 frt volt, de csak papíron, mivel ezek között sok volt az értéktelen alapítványi levél; 1875-ben az egylet vagyona, a behajthatatlan követeléseket leszámítva, 53.451 frtot tett.

¹⁾ A fővárosi könyvtárhan a budai jótékony nőegyletről a következő 2 munka található:

Ausweis über die bei dem Ofner Frauen-Verein, zur Unterstützung der Armen während der Jahre 1823., 1824. und 1825. eingegangenen, und verwendeten, milden Beiträge. Ofen, gedruckt mit königl. Pesther Universitäts-Schriften im Jahre 1826.

Budavári Dr. Országh Sándor: A budai jótékony nőegylet. Budapest, 1898.

²⁾ Ezen választmányi tagok, valamint a működő tagok és tisztviselők névsorát lásd Dr. Országh munkájának 21. és 22. lapján; az adakozók névsorát a 15. lapon.

1866-ban báró Sennyei Pálné lett elnök, kinek pártfogása következtében az egyesület némileg kedvezőbb helyzetbe jutott. 1867-ben a krisztinavárosi óvoda megszűnt, míg a leányiskola részére a Gellérthegyen külön ház épült. 1868. évben Erzsébet királyné elfogadta az egyesület védnökségét; Br. Sennyei Pálné 1871-ben az elnökségről lemondván utána Majláth Györgyné rövid ideig, később báró Redl Imréné vezették az egyesület ügyeit, míg 1890-ben örgróf Pallavicini Edéné lett az egyesület elnöke. — 1897 május 7-én az egyesület vagyona 85.157 frt és 58 krajczár.

Midőn Pest városának hatósága, mint már feljebb említettük, 1833-ban — a hályogos vakok intézete kivételével — a pesti nőegyesület által fenntartott intézeteket átvette, a felügyeletet egy e célra külön kiküldött bizottság gyakorolta, előbb Mednyánszky Antal, később Petőfalvi Uzovits János helytartótanácsosok vezetése alatt. Ezen bizottságnak a helytartótanács egyik elnöklő tanácsosán, kívül tagja volt dr. Schedius Lajos kir. tanácsos és egyetemi tanár, Eötvös József a kir. ügyek igazgatója, a városi gyám és négy választó polgár, kik közül az egyik, Pfahler Ferencz, a szegényügyi igazgatói tisztséget mint tiszteletbeli hivatalt vitte. Ezen időben tehát Pestváros szegényügye centralizálva kezeltetett.

Az átvett intézetek rendeltetése következőkben körvonalozható:

Az önkényes dolgházban nyomorék és csakis könnyű munkára képes, budapesti illetőségű egyének, vagy oly szegények tartattak, kik neveltetésük és előbbi állásuknál fogva, nehéz munkához szokva nem voltak, s kik az intézetben annyit kereshettek, hogy magukat fentarhathassák.

A kiseddóvó intézetben mintegy 300 szegény gyermek nyert ingyen oktatást, de tekintélyes számmal voltak olyanok is, kik lakással és étellemmel is elláttattak.

A kiseddóvodának 1842-ben történt feloszlata után, a helybeli árvák a már akkor felépült Josefinumban helyeztettek el.

Végre a szegényházban helybeli illetőségű elaggott, keresetképtelen egyének ápolattak. A dolgoztató rendszer itt is be volt hozva s a kereseti összeg bizonyos része az ápolottnak adatott át.

Az ötvenes években a szegényügyet már nem a fent említett vegyes, hanem egy tisztán hatósági bizottság kezelte. Ezen időben a szegényügy lassan oda fejlődött, hogy a szegények készpénzbeli segélyezése a szegényház ügyével összeforrott és a szegényalap minden más alaptól véglegesen elkülönítettett.

Ugyancsak az ötvenes években találjuk Pesten a kerületi szegényigazgatók intézményét is, kik a külvárosok szerint egyes önálló, többnyire vagyonos polgárokból állottak, kik az ú. n. szegényügyi bizottság vagy igazgatóság rendes tagjai voltak.

Ezen szegényügyi bizottság, vagy a mint azelőtt nevezték „igazgatóság“, a kerületi szegényatyák intézményével együtt, a szegényügy ujjaszerzéséig, azaz 1875 május 1-sejéig állott fenn, helyiségét és üléseit a barátok terén levő Podmaniczky-féle házban tartotta. Intézkedése tárgyát képezte a szegényházba és kényszerdolgházba leendő felvétel iránt a Tanácshoz előterjesztést tenni, a Tanácsnál, a napi segélyt kérők folyamodványainak elintézése, úgy a napi segély mérvének meghatározása és időnkénti emelése; ellenben a lelcenzek és hatósági ellátásra szorult kiskorú árvák elhelyezését a rendőrség jelentései alapján közvetlenül a Tanács intézte.

A szegényigazgató gondjaira volt bízva a templomokban kifüggesztett ú. n. szegényperzselyek havonkénti kiürítése is, miután a napi segélyek az ilyen perselyekben összegyűlt összegekből is fedeztettek. A külvárosi szegényatyák pedig a napi segélyeket az illető szegényeknek minden hó vagy hét végével számadás kötelezettsége mellett kifizették.

A budai szegényügy régebbi állapotáról igen kevés adatot tudtunk találni és ezek is csak arról tesznek tanúságot, hogy az ország hajdani fővárosa a jótékonyság terén számottevő tevékenységet nem fejtett ki.

Schams¹⁾ munkájában csak annyit találunk, hogy 1717-ben három szegény személy élvezett havi segélyt.

Jankovich²⁾ 1838-ban, tehát tizenhat évvel később megjelent könyve semmit sem szól Budavára nyílt jótékony ügyéről.

Palugyaynak³⁾ tizennégy évvel azután megjelent munkájából is csak a következő adatokat idézhetjük:

1851. évben Buda városának összesen 1,101.652 frt költségvetéséből a szegényügyi kiadás tett:

szegényházi alapra	12.600.— frt,
egyéb alapítványokra és alamizsnára	4.122.16 „
árvák és lelenczek nevelésére	2.458.06 „

2. A jelen állapot.

A fővárosok egyesítése alkalmával az 1872. XXXVI. t.-cz. 83. §-ának c) pontja értelmében a szegények segélyezése, valamint a lelencz- és árvaügy is a kerületi elüljáróságok ügykörébe utaltatott. 1875 május elsejétől kezdve a szegényügyi igazgatóság és külvárosi szegényatyák intézménye megszűnt és az egész szegényügy a rendészeti és szegényügyi (IX.) ügyosztályra ruháztatott. Az említett ügyosztályt működésében a husz tagból álló közjótékonsági bizottság támogatja; ezenkívül külön bizottságok intézik el az egyes jótékony intézetek ügyeit. Ilyformán tehát a szegényügyi igazgatóság vezetése alatt fennállott centralizált kezelés helyébe a decentralizáció lépett.

Első sorban átvették az előjáróságok azon szegények névjegyzékeit, kik a volt szegényügyi igazgatóság által, kerületenként segélyeztettek és oda törekedtek, hogy minden szegény csak azon kerületben segélyeztessék, a hol tényleg lakik. A készpénzbeli segélyekről az előjáróságoknál havonként névjegyzék készítenődő, melynek alapján, ha az a számvevőség által helyesnek találtatott, az illető esküdt a fővárosi letépténytárból, hol a szegényalap kezeltek, a havi segélyösszeget felveszi.

Ezentúl a hatósági segélyezés kétféle: vagy havi készpénzbeli segély, vagy a szegényházban való elhelyezés.

A közsegélyben részesült szegények az előjáróságoknál egy-egy esküdt felügyelete alatt állanak, a ki azok anyagi helyzetét időnként figyelemmel kíséri és minden hó elsején a segélyt kifizeti.

Napi segélyek az új szegényügyi szabályrendelet alkotásáig a volt szegényügyi igazgatóság megszűntéig, 3 krtól felfelé 18 krig adattak.

1876 december havában a következő volt a segélyezetttek száma

I. kerület	87 szegény	216 frt —	krajczárral
II. „	97 „	275 „ 26	„
III. „	60 „	167 „ —	„
IV. „	76 „	164 „ 63	„
V. „	18 „	33 „ 42	„
VI. „	144 „	249 „ 80	„
VII. „	144 „	274 „ 07	„
VIII. „	254 „	536 „ 69	„
IX. „	158 „	230 „ 60	„
X. „	egy sem		
Összesen : 1.038 szegény		2.147 frt 47	krajczárral.

1) Franz Schams: Vollständige Beschreibung der Königl. freyen Haupt Stadt Ofen in Ungarn. Ofen, 1822. L. 449—464. l.

2) Dr. Anton Jankovich: Pest und Ofen mit ihren Einwohnern 1838.

3) Ifj. Palugyay Imre: Buda-Pest szabad királyi városok leírása. Pest, 1852. L. 248. l.

Az 1875-ben alkotott új szegényügyi szabályzatot, főbb pontjai a következők:

A segélyezés lehet ideiglenes vagy állandó, pénzbeli adomány vagy teljes ellátás. A pénzbeli segélyek mérvé havi 3, 4 és 5 frt. — Az ideiglenes pénzsegély rendszeren rövid időre, legfeljebb egy évi időtartamra engedélyeztetik s a segélyezettnek kérelmére, a körülményekhez képest megújítható. — Oly egyének, kik aggkoruk és testi fogyatkozásuknál fogva, nemcsak munka- és keresetképtelenek, hanem ápolásra is szorulnak, életük fogytáig a szegényházában helyeztetnek el. — Halasztást nem tűrő esetekben, feljogosítottak a kerületi elöljáróságok 20 frtig terjedhető segélyeket nyújtani, mi végből külön e célra szolgáló előlegekkel láttatnak el, melyeknek mikénti felhasználásáról szóló kimutatásaikat, minden év június és december hó végével tartoznak a Tanácshoz beterjeszteni. — A segélyezett szegényekről a szegényügyi ügyosztályban főkönyv vezetendő. — A koldulás a főváros területén eltiltatik; a koldulásra ért egyének a rendőrség által letartóztatandók, s ha nem helybeli illetőségűek, legyenek azok felnőttek vagy gyermekek, illetőségük helyére eltolonczolandók, ha pedig helybeli illetőségűek, szabályszerű elbánás végett, a lak- vagy tartózkodási helyük után illetékes kerületi elöljáróságnak átadandók. — Koldulásra ért helybeli illetőségű gyermekek, ha szüleik még életben vannak, azoknak átadandók; ha pedig azok már nem élnek, az elöljáróság által tápszülőknél, vagy a mennyiben a 12. évet már elérték és munkaképesek, iparosoknál, mint tanoncok elhelyeztetnek.

A koldulás és csavargás meggátlása végett a következők rendeltetnek:

a) minden idegen, ki munkakeresés végett a fővárosba jön, tartozik megérkezése után 24 óra alatt a rendőrségnél jelentkezni, s ott igazolni, hogy bizonyos időre elégséges élelmi költséggel el van látva vagy foglalkozást nyert, mely esetben a rendőrségtől bizonyos időre szóló tartózkodási jegyet nyer, ellenkező esetben pedig kötött útlevelel hazájába visszaküldetik; b) a fővárosba érkezett idegen munkásoknak vagy más idegen egyéneknek, kik nem igazolhatják magukat, hogy elégséges élelmi költséggel el vannak látva, 24 órán túl szállást adni tilos; c) minden háztulajdonos, vagy annak megbízottja, a családfő ki a b) pont alatt említett egyéneket befogadja, köteles azokat a rendőrségnél 24 óra alatt bejelenteni.

Ezen szegényügyi rendszabályra azt mondja a belügyminiszter, hogy nem öleli fel a szegényügynek minden ágát, hanem csak egyes részeivel foglalkozik. Így például figyelmen kívül hagyja azon segélyezési forrásokat, melyeket a felekezeti, egyesületi és magánkönyörületesség nyújtanak; mit sem szól a szegény gyermekek és lelenczek segélyezéséről és ezeknek, valamint általában a szegény gyermekek iskoláztatásáról, a szegény betegek ápolásáról, szegények temetéséről, a nem helybeli szegények ideiglenes segélyezéséről s nem körvonalozza a viszonyt, mely a szegényügy kezelésénél e között és a dologház között létezik s melynek szabályai a szegényügyre való tekintettel átvizsgálandók és esetleg módosítandók lettek volna. Továbbá nem talál intézkedést egy biztos alapokon nyugvó, általános szegényügyi statisztikának létrehozása iránt, mely pedig alapját képezi a szegényügy helyes megismerésének s annak folytonos kezelésének. A miniszter tehát azt kívánja, hogy noha az általa említett egyik-másik tárgyra nézve külön törvények és szabályok léteznek, ezen szegényügyi rendszabály azokkal kibővíttessék. Ezen miniszteri kifogások a közgyűlés 1876/629—1 határozatával kiadattak a közjótékonysági bizottságnak, de ezen ügyben ez oldalról további előterjesztés nem történt.

Az 1875-i szegényügyi szabályrendelet még jelenleg is érvényben van, tehát egy negyedszázadon túl szabályozta a főváros közjótékonysági működését. Tagadhatlan, hogy az előbb uralkodó állapotokhoz képest haladást jelez; azonban ép oly tagadhatlan, hogy az több tekintetben nemcsak hézagos, hanem sok oly intézkedést is tartalmaz, mely a gyakorlatban keresztül vihető nem volt, a mi a szabályrendeletnek gyakorlati értékét érezhetően leszállítja.

A fővárosi szegényügynek hosszú időn át vezetője, Horváth János tanácsnok úr, ismételten bírálat tárgyává tette ezen szabályrendeletet és több tekintetben kedvezőtlen ítéletet mond felőle. A szervezet főhibájának azt tartja, hogy a nyílt

szegényügy összes teendői a fővárosi szabályrendelet értelmében a kerületi előljáróságokra nehezdednek, melyek azonban ezen feladat teljesítésére nem képesek. Az előljáróságok, tisztán magukra hagyatva, ezen fontos feladatnak nem fognak soha megfelelni; elkerülhetetlen, hogy a nyugoteurópai városok mintájára a társadalom támogatása is vételessék igénybe. Szintügy utal annak szükségére, hogy az egész országból a fővárosba törekvő szegények és koldusok beözönlése, illetve azoknak a fővárosi lakosság költségén való segélyezése megszorítottassék, és hogy a támogatásra való jogczimnek hallgatag, azaz a hatóság beleegyezése nélkül történt megszerzése, törvényhozásilag megszüntetettessék; másrészt a főváros munkanélküli lakói számára munkaház állítandó fel. Kiemeli még a természetiekben nyújtott segélyezés elégtelenségét.

Legyen szabad ezen legilletékesebb bíráló kritikai megjegyzéseit a magunk részéről még a következő megjegyzések hozzácsatolása által támogatni.

A mi mindenekelőtt a társadalmi erőknél a tanácsnok úr által annyira hangoztatott bevonását illeti — mely reformjavaslat különben az 1904. évben elfogadott új szabályrendeletben elismerésre jutott — elegendő a jelenlegi, kizárólag bürokratikus közigazgatás jellemzésére egy összehasonlító pillantást vetni arra, mily erőket mozgósít a szegényügyi közigazgatás Budapesten és milyet a nyugoteurópai nagyvárosokban. Nálunk minden kerületben egy ember látja el az összes szegényügyeket, de ez is rendszerint kezdő, gyakran csak díjnok, legjobb esetben gyakornok. Ilyen tapasztalatlan és elégtelen kezelésre van bizva oly nagy kerületek szegényügye, melyek mint a Terézváros, Erzsébetváros, Józsefváros körülbelül annyi lakóval bírnak, mint pl. Elberfeld városa (157.100 lakóval). Ez a város azonban 37 szegényügyi kerületre osztott, minden kerület élén egy kerületi előljáróval; ezen kerületeken belül 518 polgár működik mint szegényatya!¹⁾ Szintügy Lipcsében (462.676 lakó) 935 szegényatya, Hamburgban (716.880 lakó) 1546 szegényatya, Berlinben (1,891.900 lakó) pedig 2251 szegényatya támogatja a hatóságot szegényügyi működésében! Drezda városa (400.900 lakó) egy külön nagy szegényügyi hivatalt tart fenn, melynek 1902-ben 32 tisztviselője volt és melynek csakis személyi kiadásai 111.056 márkát tettek!

A jelenleg is érvényben levő rendszabály ösmertetéséből meggyőződünk arról, mily nagy szerep jut a rendőrségnek a fővárosi szegényügy igazgatásában. Látjuk, ugyanis, hogy a rendőrségre háramlanak elsősorban azon intézkedések, melyek a fővárost a szegényeknek abba özönlő tömegétől megvédelmezzék. Ámde, vajjon bír-e a rendőrség ezen reá háramló fontos teendők elvégzésére megkívánt szervezettel?²⁾ Bátran mondhatjuk, hogy nem, midőn a fővárosi államrendőrség a szegényügyre vonatkozó jelentésének elején is a főkapitány úr azon kijelentésével találkozunk, hogy a főváros szegényügye rendezetlen.³⁾

Az 1875-ben alkotott szegényügyi szabályrendelet azon intézkedése, hogy minden a fővárosba érkező munkakereső a rendőrségnél igazolja, vajjon élelmi költségekkel el van-e látva, egyszerűen képtelenség. Szintügy tudtunkkal nincs eset arra, hogy a fővárosba érkező munkakereső a rendőrségnél bejelentené, vajjon munkát nyert-e, még kevésbbé azt, hogy munkát nem talált s hogy az utóbbi esetre előirt eltölczolás foganatosíthatassék. A rendőrség ezen körülményeket ugyan kut utni szokta, de nem a városba érkező, hanem csakis a koldulás vagy csavargás miatt előállított vagy más okokból közveszélyesnek talált egyéneknél.

¹⁾ Die Neuordnung des Armenwesens der Stadt Elberfeld vor 50 Jahren. Jubileumsfestschrift der städtischen Armenverwaltung. 1903.

²⁾ Barth László már 1877-ben így nyilatkozik: Nagy és üdvös dolgot mond a rendszabály azzal, hogy: „a koldulás a főváros területén tiltatik s annak meggátolására segédkezet nyújtani a rendőrség lesz hivatva. Mindaddig azonban, míg a tolonczolás ügye széles Magyarországon oly deprimált állapotban lesz, hogy a fővárosból eltölczoltot egyén hamarabb érkezik ide vissza, mint a kísérlője, míg a főváros helyes alapokon nyugvó illetőségi kataszterre nem tesz szert, a koldulás és csavargás megszüntetésére irányzott törekvések eredménytelenek maradnak.“ Itt azonban fel kell említenünk, hogy az utóbbi években a tolonczolás kérdése mintaszerűen javult, a mi azonban természetesen nem zárja ki, hogy az eltölczolt másnap a fővárosba ismét vissza ne kerüljön.

³⁾ Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1902. évi működéséről. Budapest, 1903. 197. l.

A mi a háztulajdonosok és a lakófelek bejelentési kényszerét illeti, ennek csak úgy van értéke, ha bejelentő-hivatal létezik és ha jól működnek. Bejelentési hivatal pedig csak 1880. év óta áll fenn s így a szegényügyi szabályzatnak ez a pontja már keletkezése idejében is kivihetetlen volt. Meddő azonban jelenleg is. Nemcsak azért, mivel a bejelentési hivatal köztudomás szerint nem jut a városban letelepedők teljes tudomására, de leginkább azért, mivel a bejelentési hivatal csakis a lakásokat tartja nyilván, azt azonban hogy a letelepedettek kellő vagyonnal bírnak-e s találtak-e munkát, nem kutatja s így ezt a fővárosi hatósággal nem is közölheti.

A szegényügyi szabályzat szerint a koldulás is el van tiltva s a koldulásra ért idegen személyek eltolonczolandók, a helybeli illetőségük pedig az előljárásának átadandók. A szabályrendeletnek ezen része az előbbieknél ugyan nagyobb erélylyel hajtatik végre. Így csavargás és koldulás miatt

1901-ben	16.398
1902-ben	16.511

egyén állítottatott elő. A csavargók közt 280, a koldulók közt 387 volt a munkaképtelenek száma (1902). A rendőrségnek ez irányban kifejtett tevékenységéről azonban maga a főkapitány úr említett jelentésében következőleg nyilatkozik: „Nagyon természetes, hogy a rendőri intézkedések teljesen hiábavalók, hiába a büntetés (a mi inkább jótékony ellátás számba megy), mert hiszen ha kikerülnek a rendőri fogházból, ismét csak koldulni kénytelenek — éhen nem veszhetnek. A főváros szegényházai nem képesek befogadni ezt a sok munkaképtelent, de nem is fogadhatják, mert a legtöbbje nem budapesti. A dologkerülőkre nézve ismételten a kényszerdologházak felállítását javaslom, mert a rendőri fogházak ellátása csak kedvez a dologkerülők szaporodásának.“¹⁾

Végül nem hallgatható el, hogy a szegényügy kellő fejlesztése beleütközik a főváros pénzügyi helyzetébe is. Mint népszámlálási munkánkban is ismételten kifejeztük, Budapesten oly nagy számban van a proletáriátus, mint kevés nyugot-európai nagy városban. Daczára ennek, a fővárosnak nincs módjában, hogy szegényeire csak annyit is költsön, mint sok más, kisebb proletáriátust bíró külföldi város. Így költ például a lakosság egy-egy feje után csakis készpénzsegélyezésekre

Berlin	4:52	Lipce	1:62
Hamburg	3:70	M. Frankfurt	1:60
Drezda	1:94	Boroszló	1:52
Köln	1:80	Magdeburg	1:16 koronát,

míg Budapest csak 49 fillért. Az erre vonatkozó adatokat lásd a pénzügyi függelék 6. pontja alatt (82. oldal).

3. Reformtörekvések és új szabályrendeleti tervezet.

Áttérünk már most a fővárosi szegényügy további fejleményére egészen az 1904. évig, vagyis az új szabályrendelet megalkotásáig.

Az 1875-iki szabályrendeletnek előbb kimutatott elvi hibái, valamint azon körülmény, hogy az a gyakorlatban be nem vált, arra indították Horváth János tanácsnok urat, hogy 1885. május 15-én 27.532/5620. sz. a. új szabályrendelet mutasson be a Tanácsnak. Ezen javaslat képezi kiindulás pontját azon immár 15 éve tartó reformtörekvéseknek, melyeknek eredménye végre az 1903-ik évi új szabályrendelet-javaslat, melyet a főváros törvényhatósági közgyűlése el is fogadott, mely azonban Gróf Tisza István belügyminiszter úr által, egyes pontok megváltoztatása czéljából, a

¹⁾ A letartóztatottak közül azok, a kiket csak 24 órai elzárásra ítélnék, a rendőri fogdában maradnak, a többiek a fogház és tolonczházban szenvedik el elzárási büntetésüket. Itt 1902-ben 9435 (az előző évben 8975) egyén volt csavargás- koldulásért elzárva. De tiltott visszatérés miatt 1902-ben 2894 egyént (előző évben 2342) kellett megbüntetni. Eltolonczolás történt 5684 esetben, míg kényszerútlevelet 3282-öt adtak ki.

fővároshoz ismét visszaküldetett. Jelenleg, midőn e sorokat sajtó alá adjuk, ezen változtatások még nincsenek végleg megállapítva, és így az 1875-i, annyi tekintetben meg nem felelő szabályrendelet, még az 1905. évben is áll érvényben.

Az új javaslat, a Tanács részéről az összes előljáróságoknak kiadatott a végből, hogy azt tanulmányozzák és az eddigi szerzett tapasztalatokról véleményt adjanak. Az előljáróságok azonban 38.335/85. jelentésükben csakis a szabályrendelet néhány pontjának módosítására szorítkoztak. Ugyanazon határozattal felhivatott a statisztikai hivatal is, hogy egy szegényügyi statisztika iránt javaslatot tegyen, minek ez 1886. ápr. 22-én meg is felelt. A fővárosi rendőrség is ismételtlen megkeresetetett, nyilatkozzék az utcai koldulás gyökeres megszüntetése végett, mire 1888-ban jelentését a közigazgatási bizottsághoz be is adta. Ezen javaslat értelmében Budapesten elzüllött vagy büntetett előéletű kiskorúak számára javítóintézet és egy kényszermunkaház, valamint egy önkéntes munkaház volna felállítandó. Minthogy ezen két intézet felállítása állami feladatot képez, a közigazgatási bizottság ez irányban tette meg javaslatát a kormányhoz.

Az 1885-diki reformjavaslat azonban — értesülésünk szerint — a Tanács által nem tárgyaltatott. 1892. június havában Horváth tanácsnok (19.571. sz. a.) újból hosszabb előterjesztést tesz a Tanácshoz, melyben, különös tekintettel arra, hogy a fővárosi törvény módosítása küszöbön áll, előadja azon újításokat, melyeknek behozatalát a szegényügy érdekében kívánatosnak tartja. Horváth tanácsnok úr a fővárosi szegényügyi igazgatás egyik főbaját abban találja, hogy az tisztán hatósági, míg pl. Németországban a társadalom kötelezve van segédkezni; ezen kötelezettség nálunk is minden községi szavazóra három évre ki volna mondandó. A jelenlegi közjótékonyasági adminisztrációnak az a legnagyobb gyöngéje, hogy a dologkerülő egyének ellen alkalmas védelmi eszközei nincsenek. Hangoztat továbbá több részben már első javaslatában érintett reformokat, így az illetőség megszerzésére vonatkozó törvényes intézkedések megváltoztatását, különösen oly irányban, hogy hallgatag illetőséget ne lehessen szerezni, a mi a fővárosra óriás terheket ró. A fővárosi szegényügyi adminisztráció lehetőleg decentralizálendő volna, minden kerületben külön közjótékonyasági bizottmánynyal.

Ezen javaslatban az első szakaszban említett Körösy-féle statisztikai tervezet szintén be van fogadva a szabályrendelet keretébe.

1897. december 6-án Dr. Csorba Ferencz a főváros törvényhatósági közgyűlésén ismét szóba hozza a szegényügy ujjaszervezésének szükségét, mire a Tanács 1898. február 18-án 6685. sz. a. az ügyosztályt ezen tervezet bemutatására felhívja. Az ügyosztály erre egyrészt felhívja a kerületi előljárókat, dolgozzanak ki tapasztalataik alapján új szabályrendeletet, másrészt 1898. május 23-ra Dr. Verédy Károly tanfelügyelő elnöktele alatt előkelő szakférfiakból álló ankétet hív össze. Ezen ankét eredményeit Horváth János tanácsnok úr 1898. augusztus 10-én a Tanácsnak bemutatja, de azon kijelentéssel, hogy az ankét által javasolt központi jótékony bizottságot nem pártolja. Az előljáróságok részéről pedig kijelentetett, hogy magukat ily szabályrendelet alkotására hivatottaknak nem találják, de ily szabályrendelet megalkotásában készséggel közreműködnek. Hivatkozik továbbá a tanácsnok úr 1892. június havában beadott előterjesztésében kifejtett nézetére, mely szerint a szegényügy mindenekelőtt országosan volna rendezendő.

Időközben meghozatott az 1898. évi XXI. törvénycikk a nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről, mely a szegényügyi közigazgatással, különösen pedig a gyermekvédelemmel foglalkozik. Ennek alapján a belügyminiszter 1899. május 4-én 51.000 sz. a. szabályrendeletet adott ki a községek által gyakorlandó közsegélyezésről, melynek 2. §-a értelmében a többi törvényhatóságokkal együtt a főváros is felhivatik, hogy a közsegélyre szorultak segélyezésének, gondozásának és ellátásának módja és mérve tárgyában egy éven belül — az 51.000. számú szabályrendelet korlátai közt — a helyi viszonyoknak megfelelő szabályrendeletet alkosson.

Az ügyosztály az 1900. év elején ezen új szabályzattal elkészülvén s az a kerületi előljárók által is tárgyaltatván, a közjótékonyasági bizottságnak 1901. február 25-én tartott ülésében egy tíz tagból álló albizottsághoz utasítottat, melynek elnöke

Dr. Verédy Károly tanfelügyelő, előadója Dr. Szalay Mihály bizottsági tag volt.¹⁾ Ezen albizottság négy ülést tartott, s 1901. márczius 17-i utolsóelőtti ülésében felkérte Dr. Szalay Mihály előadót és Hanvai Sándor előljárót egy újabb javaslat kidolgozására, melyet az albizottság 1902. február 3-án tartott utolsó ülésében azután el is fogadott. Ezen javaslat többek közt a központi jótékonyági bizottmány ügykörének kibővítését és kerületi központok létesítését, azonfelül egy kényszerdologház felállítását javasolja.²⁾

A közjótékonyági bizottmánynak ezen javaslatát, kapcsolatban a IX. ügyosztály márczius havában keltezett előterjesztésével³⁾, a Tanács 1902. május 27-én tartott ülésében tárgyalta. A Tanács, az ügyosztály javaslata szerint, eredményes rendezést főleg a társadalom hozzájárulásától vár; azonban addig is a most bemutatott javaslatot mint ideiglenest elfogadja, de a kényszermunka és dologház behozatalára vonatkozó bizottmányi javaslatot mellőzendőnek és a közjótékonyági bizottmány hatáskörét változtatlanul meghagyandónak tartja. A kényszermunka inhumánus; a kényszerdologház felállítása költséges, rendőri beavatkozás nélkül fel sem állítható, miután a kényszermunka büntetés, melyet a rendőrségnek kellene kimondani; ez pedig csak országosan volna rendezhető. A szegényügy megoldása csak humánus alapelvekre fektethető s így elegendő, ha a szabad költözködés némileg megszorítottatik; a züllött fiatalság megmentését célzó javító intézmények behozandók, a tolonezügy rendezendő. Hangsúlyozza a Tanács, hogy a főváros hatóságát úgy a nyílt, mint a zárt szegényügyben mindig a leghumánusabb szempontok vezették; így midőn a szegényügy első ízben decentralizáltatott, a közjótékonyági az előljáróságokra bízott s így a szegények igényei felett első sorban nem a szegényügyi szabályzat holt betűje, hanem a közéletben működő és a nyomort közvetlenül szemlélő kerületi esküdt, tehát a főváros egyik polgára döntött. A közjótékonyági bizottság újjászervezése nem kívánatos, miután a fővárosi törvény rendezése előtt állunk.⁴⁾ — A törvényhatósági bizottság 1903. január 7-én tartott közgyűlésén többek felszólalása és a javaslat részletes tárgyalása után (I. Fővárosi Közlöny 1903. évf. 3. sz.) a némileg módosított szabályrendeletet elfogadta és a belügyminiszterhez jóváhagyás végett felterjesztette, miután ez előzőleg 30 napon át kifüggesztetett.

Alább közöljük szószerint az ezen tárgyalások alapján a belügyminiszterhez felterjesztett szabályrendeletet, valamint gr. Tisza István belügyminiszternek 1904. május 28-án kelt idevonatkozó és a szabályrendelet ellen többféle kifogást tartalmazó rendeletét. Ezen kifogások a jelen pillanatban még tárgyalás alatt vannak és így 1905 elején még mindig a régi 1875-diki szabályrendelet áll érvényben.

Az 1903-dik évi új szabályrendelet.

I. FEJEZET.

A közsegélyezésről általában.

1. §.

Budapest székesfőváros mint illetőségi község közsegélyben részesíti:

a) a talált, továbbá a hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított, valamint azokat a 7 éven felül levő, de a 15 éves életkort még el nem ért gyermekeket, a kiknek eltartásáról törvényes hozzátartozóik nem gondoskodhatnak, illetőleg kellően nem gondoskodnak és ezáltal tisztességes felneveltetésük veszélyeztetve van;

b) a kórházi vagy gyógyintézeti ápolásban nem részesülő betegeket;

c) a kórházi ápolásra nem minősített, vagy innen elbocsátott gyógyíthatatlan betegeket;

d) a nem közveszélyes elmebetegeket, továbbá az ártalmatlan hülyéket, süketnémákat, vakokat, nyomorékokat és elaggottakat;

¹⁾ Dr. Szalay Mihálynak a szegényügy reformja iránt táplált nézeteit lásd „A szegényügy“ című munkájában. Budapest, 1901.

²⁾ Az albizottsági tervet, valamint a közjótékonyági bizottmány módosítását l. a Főv. Közlöny 1903. évf. 51. számának mellékletében.

³⁾ l. u. o. 8. lapon.

⁴⁾ a Tanács határozatát és az általa a közgyűlés elé terjesztett szabályrendeleti javaslatot l. u. o. a 9—15. lapon.

e) a munka- és keresetképteleneket és olyanokat, kik betegségük alatt keresetmódjukat ideiglenesen nem folytathatják, addig, míg teljesen felépülnek és munkaképességüket visszanyerik és csak annyiban, a mennyiben valamely betegsegélyző pénztár segélyezésében már nem részesülnek;

f) az önhibájukon kívül nyomorban sínylődő és a segélyezésre érdemes egyéneket.

2. §.

A hozzátartozók kötelezettségeire nézve az 1898. évi XXI. t.-cz. és ezen törvényzikk 8. §. a) és b) pontjának végrehajtása tárgyában 1899. május 4-én 51.000 sz. a. kibocsátott belügyminiszteri szabályrendelet és a mindenkor érvényes családjog szabályai irányadók.

3. §.

Budapest székesfőváros mint tartózkodási község a nem budapesti illetőségeket is részesíti közsegélyben, mihelyt az első szakaszban felsorolt esetek egyike beáll. A felmerült összes segélyezési költségeket azonban az illetőségi község a székesfővárosnak megtéríteni köteles.

A Budapesten tartózkodó külföldi honosságú és a hontalan közsegélyre szorultak segélyezése tekintetében az e részben fennálló törvényes intézkedések irányadók.

4. §.

A székesfőváros hatóságának kezelése alatt álló szegényügyi és közjótékonyági alapokból, a mennyiben az alapító okirat kifejezetten másképen nem rendelkezik, csak helybeli illetőségű szegények nyerhetnek segélyt vagy ellátást.

5. §.

A segélyezés megszűnik:

a) ha a segélyre szorultat valaki eltartja, örökbe fogadja, illetőleg ingyenes ápolásba veszi;

b) ha az 1. §. a) pontjában érintett gyermek szülői gondozásába visszaadható;

c) ha a közsegélyre szorult oly helyzetbe jut, hogy önmagát, illetőleg családját eltarthatja.

6. §.

A székesfőváros szegényügyi intézeteiben elhelyezett közsegélyre szorultak, a reájuk fordított költségeket megtéríteni tartoznak, ha oly vagyonhoz vagy keresethez jutnak, a melyből azokat megtéríteni képesek.

II. FEJEZET.

A közsegélyezés nemeiről és mértékéről.

7. §.

A közsegély a következőkből állhat: a) a rögtöni, illetve esetről-esetre való segélyezés; b) az állandó havi segélyezés; c) kenyér, tűzifa, szén stb. természetben való segély nyújtása; d) a népkonyhában való étkezés; e) a szükséglakásban való elhelyezés; f) gyermekeknek hatósági ápolásba való vétele; g) ingyen orvoslás; h) szülésznői segély ingyen nyújtása; i) ingyen gyógyszer rendelés; k) gyógyászati segédeszközök rendelése; l) az ipar vagy valamely foglalkozás gyakorlásához szükséges s az illetőknek hiányzó kisebb szerszámok és eszközök záros határidőre való kölcsönadása; m) munkaadás az önkéntes foglalkoztató műhelyekben; n) ruhának természetben való adásában; o) a szegény iskolás gyermekek foglalkoztatása az iskolai napközi otthonokban vagy foglalkoztató termekben; p) szegényházakba, árva- és szeretet-házakba és egyéb jótékony intézetekbe való felvétel; r) ingyen temetés.

8. §.

A közsegély, mint a székesfőváros és a társadalom által adott gyámoltás nemcsak a lét-fenntartáshoz, hanem a gyermekek tanításához és rendes felneveléséhez, valamint a szegényebb néposztály tisztességes szellemi szórakozásához szükséges eszközök nyújtására is kiterjed.

A közsegélynek lehetőleg olyanoknak kell lennie, hogy általa a közsegélyre szorult, ha csak nem végleg munka- és keresetképtelen, ismét kereső tagjává legyen a társadalomnak.

9. §.

A közsegély szükségességét és nemét a hatóság állapítja meg, fősúlyt a munkával és a természetben való segélyezésre kell fektetni.

10. §.

A segély mértékeinek megállapításánál tekintetbe veendő:

- a) esetleg azon segélyezés, melyet a folyamodó valamely egylettől, magánosoktól vagy családtagjaitól nyer;
- b) a nyomor azon foka, melyben az illető sínylődik;
- c) azon családtagok száma, kik a segélyezendő által leendő tartásra keresetképtelenségüknél fogva utalva vannak.

11. §.

Oly egyének, kik nyug- vagy kegydíj élvezetében vannak, alapítványi segélyben, felekezeti vagy magánjótékonyági egyesületek támogatásában részesülnek, hatósági közsegélyt csak kivételesen kaphatnak.

12. §.

Rögtöni, továbbá esetről-esetre való segély, a mennyiben pénzben adatik, negyven koronáig terjedhet.

Havi segély személyenkint 15 koronáig adható. Segélyben részesülő egyén házastársa további tíz koronáig, a gyermekek pedig fejenként öt koronáig terjedhető segélyben részesülhetnek.

Az 1. §. a) pontjában említett gyermekek tartásdíja havi 12 korona.

13. §.

A természetben adott állandó segély az előző szakaszban legmagasabb összegben megállapított pénzbeli tételeket meg nem haladhatja.

Az idegen illetőségűeknek a főváros terhére természetben adott segély pénzértéke az illetőségi községtől visszakövetelendő; kivételt csak a négy korona értéket meg nem haladó segély képez.

14. §.

A szükséglakások rendszerint csak díj mellett használhatók.

A közös termekben egy ágy használatáért egy éjjelre 10 fillért kell fizetni; a családi szobák heti bére 2 korona. Kivételes esetekben e díjakat a kerületi előljáró 4 hétig, a kerületi közjótékonyági bizottság 3 hónapig terjedő időre elengedheti.

15. §.

Két- vagy többféle segély ugyanazon egyénnek csak kivételesen nyújtható.

Oly esetekben, midőn a pénzbileg vagy egyébként segélyezett egyén szegényházba vagy más jótékony intézetbe vétetik fel, pénzbeli vagy másnemű segélye a felvétel napjától beszüntetendő.

III. FEJEZET.

A közjótékonyági igazgatás szervezetéről.

16. §.

A szegényügyi igazgatás központi szerve a tanács, melynek hatásköre a következő:

- a) másodfokú hatóság a közjótékonyági ügyekben hozott és hozzá felelősséget vállaló elsőfokú határozatok elbírálásában;
- b) vezeti és ellenőrzi az elsőfokú szegényügyi igazgatási szervek működését s mint ilyen, irányítja a székesfőváros összes közjótékonyági mozgalmait;
- c) kezeli a székesfőváros jótékony intézeteit és alapítványait;
- d) segélyezi a külföldön vagy a vidéken lakó budapesti illetőségű szegényeket és intézkedik azoknak netán szükséges hazaszállítása iránt.

17. §.

A tanács az előző §-ban részletezett hatáskörét a szervezeti szabályzat V. részének III. fejezete értelmében látja el.

A tanács, illetve a közjótékonyági ügyeket intéző ügyosztály mellett a közjótékonyági bizottság áll, melynek ügykörét képezik:

a) a főváros kezelése alatt levő jótékonyági alapok költségelőirányzatainak és zár-
számadásainak a számvetőség közbenjöttével való összeállítását;

b) az intézetek alapszabály-javaslatainak és házi-rendjének kidolgozása és jóváhagyás
végett a tanács elé terjesztése;

c) a jóváhagyott költségvetés határain belül eszközzendő beszerzések és munkák
foganatosítása iránt és az ezekre vonatkozó árlejtések, szerződések és alkuk jóváhagyása
iránt a tanácshoz javaslatok tétele;

d) az intézetek vagyonának kezelése, eladása és új vagyon szerzése iránti javaslatlattétel;

e) közsegélyre szoruló szegényeknek, árváknak és lelenczeknek fővárosi intézetekbe
állandó gondozásra való felvétele és egyes alapítványi helyek betöltése iránti javaslatlattétel;

f) a polgármesterhez intézendő időszaki jelentések megállapítása;

g) a közjótékonyosság ügyét érdeklő indítványok, tárgyalások és ezekre nézve javaslatok
tétele.

A közjótékonyági bizottmány kiváló feladatát képezi a székesfőváros által kezelt
intézetek vagyonára felügyelni, annak kezelését ellenőrizni; az intézetek igazgatását ellen-
őrzőleg és vezetőleg figyelemmel kíséreni, szóval minden irányban odahatni, hogy az intézetek
emberszerető feladatuknak minél inkább megfeleljenek. — Feladata továbbá a társadalmi téren
gyakorolt közjótékonyosság figyelemmel kísérése és a hatósági közsegélyezés ügyével össz-
hangzatba hozása. Feladata továbbá új emberszerető intézmények létrehozását eszközölni és
e czélból a társadalmi érdekeltséget és áldozatkészséget fejleszteni.

A bizottmány egyes jótékonyági ágak és közintézetek állandó felügyeletével egyes
küldöttségeket vagy tagokat bíz meg.

Tagjai a törvényhatósági bizottság által választott 20 tag.

Elnöke a IX. ügyosztály vezetője, jegyzője ugyanazon ügyosztály jegyzője.

Üléseiben tanácskozó joggal résztvesznek az intézetek orvosai, s az előadandó tárgyak
által érdekelt intézeti gondnokok.

18. §.

A közjótékonyági bizottmányba minden kerületi közjótékonyági bizottság kebeléből
egy-egy tag meghívandó, kik a bizottság ülésein tanácskozó joggal résztvesznek.

Ugyancsak tanácskozó joggal vesznek részt azoknak a testületeknek, intézeteknek,
egyesületeknek és alapítványoknak képviselői, kiket az illető testületek, egyesületek stb. a
maguk állandó képviselőit a bizottságba kiküldenek. Ezen kiküldötteknek az esetről-esetre
való behívása s illetve a behívás módozatai iránt a tanács intézkedik.

Azok a testületek, intézetek és egyesületek, melyek a központi, illetve a kerületi
közjótékonyági bizottságban magukat nem képviseltetik, — a székesfőváros részéről semmiféle
segélyre igényt nem tarthatnak.

19. §.

A közsegélyre szorultak közvetlen segélyezése iránt Budapest székesfőváros területén
az 1899. évi május hó 4-én kelt 51.000 sz. belügyminiszteri szabályrendelet alapján a ker.
előljáróságok intézkednek.

Ezen intézkedések nem képeznek közigazgatási határozatot és azok ellen felebezésnek
helye nincs.

A ker. előljáróságok az elsőfokú közjótékonyági hatáskört, a hatósági szegényügyi
tevékenységet illetőleg az 1893. évi XXXIII. törvényzikk 30. §-a, a társadalmi szegényügyet
illetőleg pedig ennek a szabályrendeletnek az alapján a ker. választmánynyal, illetőleg a
kerületi közjótékonyági bizottsággal együtt töltik be.

20. §.

A ker. előljáró a ker. választmányt annak meghallgatásával és hozzájárulásával, körén
kivül álló, úgy férfi, mint hölgytagokkal, úgynevezett szegénygyámokkal kiegészíti.

A szegénygyám tisztsége a ker. választmány legközelebbi újjáalakításáig terjed, de
újából kinevezhető.

A kinevezésről a ker. előljáró okiratot állít ki.

A kerületi választmányi tagok közjótékonyági hatáskörükben szintén szegénygyámok.

21. §.

A ker. választmány, mint a kerület közjótékonyági bizottsága, havonként legalább
egyszer ülést tart, melyre azoknak a jótékony egyesületeknek egy-egy képviselőjét is meg
kell hívnia, melyek az illető kerületre kiterjedő működési körrel bírnak és a hatósággal
karöltve kívánnak működni.

A bizottság üléseire ezenkívül meg kell hívni a kerületben levő hitfelekezetek lelkészeit, a szegény betegeket gyógykezelő ker. orvosokat, a ker. rendőrkapitányt, továbbá az iskolaszéki elnököket és gondnokokat.

22. §.

Azoknak a bizottsági tagoknak, a kik egyuttal nem ker. választmányi tagok, a székesfőváros terhére eső segélyek és tartásdíjak engedélyezésénél csak tanácskozó és nem határozó szavazatuk van. — Egyebekben a ker. közjótékonyági bizottság tagjait az üléseken egyforma jogok illetik.

23. §.

Minden kerületet a közjótékonyági ügy sikeres ellátása czéljából járásokra kell felosztani.

Minden járásban egy-egy szegénygyám eszközli a szükséges vizsgálatokat és állandóan gyakorolja a felügyeletet az ott lakó összes közsegélyre szorultakra vonatkozólag.

24. §.

A ker. választmány, illetőleg közjótékonyági bizottság közjótékonyági hatásköre a következő:

- a) figyelemmel kíséri a kerület szegényügyi viszonyait, tanulmányozza az elszegényedések okait és ezek megszüntetése iránt intézkedik, esetleg javaslatokat tesz a felsőbb hatóságnak;
- b) kezdeményezi, esetleg előmozdítja a kerületben oly egyesületek alakítását, melyeknek czélja a hatósági segélyezésnek társadalmi úton való kiegészítése;
- c) figyelemmel kíséri a magán jótékonyági intézetek és egyesületek működését és azokkal állandó összeköttetést tart fenn abból a czélból, hogy a segélyezés gyors, egységes és megfelelő legyen;
- d) a törvényhatóság által a szegényügyre megállapított összeg keretén belül rögtöni illetőleg állandó segélyeket engedélyez;
- e) a hatósággal karöltve működő egyesületek vagy magánosok által rendelkezésre bocsátott összegek keretén belül rögtöni, illetőleg állandó segélyeket engedélyez;
- f) a ker. előljárásság előterjesztésére engedélyezi a közsegélyre szorult, talált és egyéb gyermekek tartásdíjait és felügyel ezek ápolására és neveletésére;
- g) javaslatot tesz, hogy a magát eltartani képtelen, közsegélyre szorult a szegényházba felvétessék;
- h) javaslatot tesz gyermekeknek árvaházba, szeretetházba, vagy más jótékony intézetekbe való felvétele iránt;
- i) felügyel a vagyontalan, de közsegélyre nem szoruló árvák nevelésére és gondozására;
- j) felügyel a dajkaságba illetőleg tartásba adott gyermekek ápolására és nevelésére;
- k) kinyomozza, állandóan ellenőrzi és gondozza a kerületben lakó, közsegélyben részesülő szegényeket;
- l) az illetékes hatóságtól nyert szabályszerű engedély alapján jótékonyági gyűjtéseket rendez, és felügyel a szegények javára rendezett gyűjtések pontos keresztülvitelére;
- m) kezdeményezi a szükséglakások, foglalkoztató műhelyek, munkatermek, népkonyhák munkás-olvasók, melegedő szobák, a kivételes kedvezményekben részesülő lakóházak, szeretetházak, gyermekmenedékhelyek stb. létesítését és közreműködik ezek felügyeletében.

25. §.

A 24. §-ban felsorolt ügyeken kívül felmerülő közjótékonyági ügyeket a kerületi előljárásság intézi el. A 10 koronát meg nem haladó rögtöni segélyeket és az ezzel egyenértékű, természetben való adományokat a ker. előljáró engedélyezi, valamint ő utalványozza a ker. választmány által engedélyezett segélyeket.

26. §.

A kerületi közjótékonyági bizottságok tagjainak állása tiszteletbeli, működésükért tehát külön díjazásban nem részesülnek.

A székesfővárosi tanács elismerő oklevéllel tünteti ki mindazokat, a kik tevékenységüket önzetlenül áldozzák fel szenvedő embertársaik sorsának javítására.

IV. FEJEZET.

A segélyezési eljárásról.

27. §.

A ker. előjáróságok tartoznak illetőségre való tekintet nélkül, minden közsegélyért náluk jelentkező és munkával el nem látható egyén, kérelmét jegyzőkönyvbe venni, egyéni családi és vagyoni viszonyaira kihallgatni, a bementett adatok valódiságát kinyomozni és a kinyomozott adatokat egy törzskönyvbe (nyilvántartó) összefoglalni.

A törzskönyvbe felvett, nem budapesti illetőségűek illetőségének megállapítása iránt a tárgyalásokat azonnal meg kell indítani.

28. §.

A törzskönyvbe (nyilvántartó)történt felvétel után az előjáróság, a mennyiben szükséges, 1 esetleg 3 napi étellel és hálóhelylyel való ellátásról, vizsgálat nélkül, a megtartott vizsgálat után pedig ennek eredményéhez mérten az előjáróság, illetőleg a kerületi választmány a további közsegélyezés tekintetében intézkedik.

Minden segélyezést a törzskönyvben fel kell jegyezni.

A ker. előjáróságok feljegyezni tartoznak az egyes jótékony egyesületek által adott segélyekről szóló önkéntes bejelentéseket is.

A törzskönyv a jótékony egyesületek igazolt képviselőinek és közjótékonyok körül hivatalból foglalkozónak mindenkor rendelkezésükre áll.

29. §.

Az 1. §. a) pontjában felsorolt közsegélyre szorult gyermekeket a ker. előjáróságok lehetőleg valamely lelenczháznak, illetőleg gyermekmenedékhelynek adják át gondozás végett, esetleg magánosoknál helyezik el, illetőleg előterjesztést tesznek va.amely árvaházba, szeretetházba, javító vagy más jótékony intézetbe való felvétele iránt.

Az árvaházba vagy egyéb jótékony intézetekbe való elhelyezésre nézve az intézeti szabályok az irányadók.

Ha gyám kirendelésének szüksége forog fenn, ez iránt az árvaszéknek azonnal jelentést kell tenni.

30. §.

Közellátásra szoruló gyermekek magángondozás végett csak oly egyéneknél vagy családoknál helyezhetők el, a kiknek illetőleg a melyeknek erkölcsi és lakásviszonyai megfelelők.

Azoknak a magánfeleknek, a kik valamely gyermeket az országos betegápolási alap terhére kifogástalanul gondoztak, a gyermeknek községi költségen való továbbtartására elsőbbségi igényük van.

A magánfelek kötelesek odatörekedni, hogy a gondozásukra bízott gyermek az általuk űzött foglalkozást elsajátítsa.

31. §.

Közellátásra szoruló gyermekek, dolog- vagy tolonczházban és általában oly helyeken, a hol a gyermek erkölcsé a megbomlás veszélyének van kitéve, átmenetileg sem helyezhető el.

Rossz erkölcsű és javíthatatlannak mutatkozó gyermeknek javító intézetbe való elhelyezése végett a kormány közbenjárását kell igénybe venni.

32. §.

A havi segélyek és tartásdíjak csak egy évre engedélyezhetők, de ha a segélyezés szüksége továbbra is fenforog, egy-egy további évre meghosszabbíthatók.

33. §.

Oly egyénekekkel szemben, a kiknek budapesti illetősége még megállapítva nincs, a ker. előjáróság a közsegélyezésnek csak a legelkerülhetetlenebb módját és mértékét alkalmazza és erről a vélelmezett illetőségi községet a segélyezett iránt való további intézkedés végett értesíti, egyúttal az illetőségi tárgyalásokat megindítja.

34. §.

A közsegélyre szoruló, gyógyítható betegeket, valamint az ideiglenesen munkaképtelenné vált terhes nőket rendszerint a legközelebbi kórházba, gyógyító, vagy más alkalmas intézetbe kell szállítani.

35. §.

A kórházakban vagy gyógyintézetekben ápolásra nem minősített, valamint e czímen elbocsátott gyógyíthatatlan betegek, a nem közveszélyes elmebetegek, ártalmatlan hülyék, siketnémák, vakok, nyomorékok, vagy olyanok, a kik magukat havi segélylyel fentartani nem képesek, illetőleg testi fogyatkozásuk miatt állandó gondviselést igényelnek, a szegényházakban, illetőleg arra alkalmas más intézetekben, a lehetőség szerint elhelyezendők.

V. FEJEZET.

A koldulás megakadályozásáról.

36. §.

A koldulás a székesfőváros egész területén, úgy a magánházakban, mint a nyilvános helyeken és a templomoknál tilos.

Ennek a tilalomnak a pontos megtartására a székesfővárosi államrendőrség ügyel fel.

37. §.

A kolduláson ért egyént a székesfővárosi államrendőrség az illetékes ker. előljáráshoz kíséri, a mely az illető közsegélyezése iránt azonnal eljár.

38. §.

Kolduláson ért gyermekeket, ha a szülők életben vannak, azoknak kell átadni, ha pedig azok már nem élnek, ellátásuk iránt a ker. előljárásságok intézkednek.

Kolduláson ért, rendes lakással nem bíró, teljesen vagyontalan és munkaképtelen, helybeli illetőségű szegényeknek, ha eltartásra kötelezhető és képes rokonokkal nem bírnak, a szegényházban való elhelyezésük iránt az előljárásságok a tanácsnak előterjesztést tesznek.

39. §.

Ha valamely idegen illetőségű, közsegélyre szorultat a rendőrség a ker. előljárásság intézkedése daczára ismét koldulásra ér, azt az 1879. évi XL. t.-cikkben kiszabott büntetés kiállása után illetőségi községébe szállítani köteles.

VI. FEJEZET.

A közsegélyezés költségeinek fedezéséről.

40. §.

A közsegélyezés költségeit:

a) az e célra szolgáló alapítványok kamataiból;

b) az e célra tett adományokból;

c) a kihágási, pénzbüntetési bírságösszegekből, továbbá az engedélyezési és mutatóványi díjakból;

d) a törvényhatósági bizottság által az évi költségvetésben e célra megszavazott összegekből;

e) a szegényalaptól és a szegényalapot törvények és rendeletek szerint illető egyéb jövedelmekből kell fedezni.

41. §.

A törvényhatósági bizottság megengedi, hogy a ker. közjótékonysági bizottságok a kerületek összes házaiban állandó persely-gyűjtést és esetleg évenként egyszer ív- vagy más gyűjtést rendezzenek, melynek jövedelmeit a hatósággal karöltve működő egyesületek intézményeinek fentartására kell fordítani.

A gyűjtést a háztulajdonosok illetőleg házfelügyelők közvetítik.

A gyűjtést egyes lakó megválthatja évi 2 koronától 100 koronáig terjedő összeggel; az önként felajánlott díj fejében a fél táblácskát kap, ezzel a felírással: megváltott perselymentesség.

42. §.

A kerületi előjáróságok félévenként a közsegélyezésnek a kerületben való gyakorlásáról a tanácshoz, ez pedig a közsegélyezésnek a székesfőváros egész területén való gyakorlásáról a m. kir. belügyminiszterhez tesz jelentést.

Kelt Budapesten, a székesfőváros törvényhatósági bizottságának 1903. évi január hó 7-én és folytatva 8-án tartott rendes közgyűléséből:

Halmos János s. k.,
polgármester.

Ezen tervezetre a nm. Belügyminiszterium részéről 1904. máj. 28. 31.759/1903. sz. a. a következő rendelet érkezett:

A szegényügy rendezése tárgyában múlt évi január hó 7-én és folytatva tartott bizottsági közgyűlésben 42. sz. a. hozott határozattal alkotott, és ugyanezen évi márczius hó 17-én 49.220. sz. a. kelt tanácsi jelentéssel bemutatott szabályrendeletet átvizsgálván, a következő észrevételek merültek fel.

1. A 17. §. első bekezdésében hivatkozott szervezési szabályrendelet részének és fejezetének idézése elhagyandó, nehogy a szervezési szabályrendelet módosítása esetén ezen szabályrendelet módosítása is szükségessé váljék.

Ugyanezen szempontból ezen §. utolsóbekezdése következőleg módosítandó. „Elnöke a közjótékonysági ügyeket intéző tanácsi ügyosztály vezetője stb.“

2. A 19. §. második bekezdése elhagyandó, mivel félreértésekre szolgáltathat alkalmat.

Továbbá a szabályrendelet 36—39. §-aira azon észrevétel merült fel, hogy azok az 1879. évi XL. t.-cz. 64—69. §-ainak szem előtt tartásával átdolgozandók, mert mostani szövegeikben azokkal ellentétben állanak.

Nevezetesen:

A szabályrendelet 37. §-a értelmében a kolduláson ért egyént a rendőrség az illetékes kerületi előjárósághoz kíséri, a mely az illető közsegélyezése iránt azonnal eljár.

Ezen intézkedés nem állhat meg azért, mert a ki az előző (36.) §-ban foglalt tilalom ellenére illetve hatósági engedély nélkül koldul, ha 16-ik évét már betöltötte az 1879. évi XL. t.-cz. 66. §-a alapján büntetendő kihágást követ el, ha pedig a 16-ik évét még be nem töltötte, ellene az ugyanezen t.-cz. 65. §-ának intézkedése alkalmazandó.

Ebből folyólag tehát a kolduláson ért (16-ik évét már betöltött) egyén előbb kihágás miatt a rendőrség által megbüntetendő s csak azután kísérhető közsegélyezésben való részesítés végett a kerületi előjárósághoz.

A 38. §. első bekezdése, mely a kolduláson ért gyermekekről intézkedik az 1879. évi XL. t.-cz. 64., 65. és 68. §-aiban foglalt rendelkezéseknek megfelelően átdolgozandók.

Ugyanezen §. második bekezdése pedig, mely a kolduláson ért helybeli illetőségű rendes lakással nem bíró munkaképtelen szegényekről intézkedik, a 36. §-al foglalandó egybe, s az ott tett észrevételeknek megfelelően szövegezendő.

A 39. §., mely az ismét kolduláson ért idegen illetőségű közsegélyre szorult egyén megbüntetéséről intézkedik, az 1879. évi XL. t.-cz. 67. és 69. §-ainak megfelelően dolgozandó át.

Végül mindegyik §-ban kiteendő azon életkor, a melyen alul illetve fölül levő egyénekre vonatkozik a §. intézkedése.

Végül a szabályrendelet 41. §-a tekintettel az 1897. évi 35.100. sz. a. kiadott belügyminiszteri körrendelet 1. pontjára akként módosítandó, hogy a gyűjtésre engedélyt nem a törvényhatósági bizottság, hanem a polgármester ad.

Fent idézett tanácsi jelentéssel felterjesztett összes iratok megküldése mellett felhívom a székesfőváros közönségét, hogy a szabályrendeletet fentebbiekhez képest megfelelően módosítsa és ennek megtörténte után azt két példányban ide terjesztsze fel.

Budapest, 1904. évi május hó 28-án.

A miniszter helyett:

Székely s. k.,
államtitkár.

C) A főváros zárt szegényügyének (jótékonyági intézetek) történeti vázlata.

A következőkben adjuk a főváros jótékony-intézeteinek történeti vázlatát, névszerint a következőkről: 1. A pesti Erzsébet-szegényház. 2. A budai szegényház. 3. A József fiárvaház. 4. Az Erzsébet leányárvaház. 5. A Mayer Ferencz fiárvaház. 6. A Községi szeretetház. 7. Menhely a szenvedő emberiség részére.

1. A pesti Erzsébet szegényház története.¹⁾

A pesti szegények, mint már említők 1781—1783-ig a Klarissináknak József császár által feloszlattott zárdájában, később pedig a mai Rókus-kórház helyén állott szegény-árpoldában helyeztettek el. József császár kívánatára ezek segélyezésére (heti 12 és 24 kr. és elaggott városi szolgáltnak havi 1 frt 12 kr. és 3 frt) külön alap létesítetett.

A régi alapítványokból a következőket emelhetjük ki: Szalay Anna 12.000, Pausch Mór 25.507, Pintér Fülöp 16.000, széki Teleki Janka grófnő 20.000 váltó-forint. Ezen alapokhoz csatoltatott továbbá 35.000 váltó-forint, mely az utcai koldulás megszüntetésére irányzott megváltásokból eredt, a városi hatóság által szegényügy czélokra megszavazott 50.000 váltó-forint, az iparendélyi díjak, a bírságok és zeneengedélyi díjak.

A Rókus-kórházban utóbb csak a Pintér-alapítványosok t. i. 10. róm. kath. özvegy polgár és mester vagy ilyennek özvegye és az ügynevezett aggok, pesti illetőségű 25 férfi és 25 nő, kik azelőtt a Kereszt-utczában² voltak el helyezve, maradtak 1856-ig. Ekkor felépülvén az erdőson az Erzsébet aggárpolda, ezek az alapítványosok is odahelyeztettek. A Pintér, valamint a Herle-féle alapítványosok a hagyományozók óhajának értelmében az intézetben ápolás tekintetében bizonyos kedvezményekben részesülnek. Az ügynevezett aggok, miután a hagyományozók az ápolást különös föltételekhez nem kötötték az intézeti áponczokkal olvadtak össze.

A hatóság által 1833-ban átvett, eredetileg a pesti nőegylet által fentartott szegényház egy Nyár-utczabeli városi épületben volt elhelyezve. A népesség szaporodtával a szegények száma is növekedett és így ezeket az intézetnek a Nyár-utczában levő háza már be nem fogadhatta. Fiókinézetek nyitattak meg a szegények elhelyezésére: a Főherczeg Sándor-utczában az ú. n. Zergeházban, később egy második a Diófa-utczában. Azonban idővel mind e három ház sem mutatkozott elégségesnek; azonkívül az intézetnek három különböző helyen fekvése a kezelést nehezíté, de másrészt, a költségeket is növelte. Ezen okoknál fogva Pfahler Ferencz szegényügyi igazgató folytonosan oda működött a községtanácsnál, hogy az az új szegényház építését kezdeményezze. A városi Tanács felhívása folytán Pfahler Ferencz és Dr. Rózsay József készítettek egy javaslatot az építésre, illetőleg a leendő szegényház szervezésére, mely javaslat el is fogadtatott. Az építés azonban új meg új akadályok miatt mindig elhalasztatott. Végre 1854 év április 24-én, Ő Felsege a király esküvője alkalmából, határoztatott el véglegesen a szegényház felépítése.

¹⁾ A könyvtárunkban rendelkezésre álló források a következők:

Dr. Joseph Rózsay: Das pester städtische Versorgungshaus Elisabethineum. 1857. — (Tudtunkkal magyar nyelven is megjelent, de ezt a kiadást a levéltári akták közt sem tudtuk megtalálni.)

Dr. Rózsay József: Sz. kir. Pest városi Elisabethineum szegény gyámoldának történeti vázlata. 1866.

Barth László: Budapest főváros szegényügye. 1877.

Dr. Rózsay József: Budapest főváros Erzsébet szegényárpoldájának történeti vázlata. 1879.

Halmos János polgármester: Budapest székesfőváros közigazgatása az 1902 évben.

²⁾ Mint már a 12. lapon említettük, ezen név alatt nem az Erzsébetvárosban létező Kazinczy-, előbb Kereszt-utca, hanem a Belvárosi Zöldfa-utca értendő.

Az intézet alapkövét 1857. június hó 7-én tették le; zárókövét 1866. évi február hó 27-én a királyasszony, kitől az intézet nevét is nyerte, személyesen tette le, de az intézet, mely 300 egyén befogadására készült, emberbaráti működését már 1856. október havában megkezdette 235 egyén gondozásával. Eredetileg a szegényháznak csak a főhomlokzata épült és pedig egy emeleten, 52 öl hosszban s 9 öl szélességben. (Az Erzsébet-szegényháznak ezen régebbi állapotára vonatkozó képét lásd dr. Rózsay József 1857. évi történetében.) Ezen főhomlokzat építésének költsége 143.080 frt volt, míg első felszerelésének költségei 21.414 frtra rúgtak.

A régi szegényház forgalmát 1842–57-ig Barth közli. Az 1865-től 1877-ig vagyis az intézet teljes kiépítéseig vonatkozó adatokat a szegényház gondnokságától szereztük. Szerettük volna ezen kimutatást teljesen közölni, azonban Hertelendy Zsigmond szegényházi gondnok úr kijelentése szerint az 1858-tól 1864-ig terjedő törzskönyvek nem voltak feltalálhatók. Ezen források alapján volt az áptak száma az egyes években:

1842-ben . . .	72 férfi	85 nő, összesen	157 egyén
1843-ban . . .	67 "	78 "	145 "
1844-ben . . .	47 "	48 "	95 "
1845-ben . . .	67 "	66 "	133 "
1846-ban . . .	69 "	70 "	139 "
1847-ben . . .	71 "	76 "	147 "
1848-ban . . .	75 "	79 "	154 "
1849-ben . . .	58 "	57 "	115 "
1850-ben . . .	56 "	68 "	124 "
1851-ben . . .	85 "	106 "	191 "
1852-ben . . .	113 "	146 "	259 "
1853-ban . . .	119 "	151 "	270 "
1854-ben . . .	122 "	162 "	284 "
1855-ben . . .	122 "	167 "	289 "
1857-ben . . .	116 "	170 "	286 "
1865-ben . . .	149 "	144 "	293 "
1866-ban . . .	132 "	117 "	249 "
1867-ben . . .	133 "	128 "	261 "
1868-ban . . .	121 "	152 "	273 "
1869-ben . . .	108 "	148 "	256 "
1870-ben . . .	106 "	146 "	252 "
1871-ben . . .	116 "	160 "	276 "
1872-ben . . .	117 "	175 "	292 "
1873-ban . . .	88 "	153 "	241 "
1874-ben . . .	119 "	207 "	326 "
1875-ben . . .	126 "	222 "	348 "
1876-ban . . .	168 "	292 "	460 "
1877-ben . . .	201 "	314 "	515 "

Az ellátási költségekre vonatkozólag pedig Barth könyvében a következő adatokat találjuk:

1856-ban egy egyén naponkénti teljes ellátása $10\frac{57}{100}$ krajczárba került, az intézet fentartására kiadott összeg pedig 17.497 frt $40\frac{2}{10}$ krajczárra rúgott. Tíz évvel reá egy egyén fentartása már $25\frac{4}{5}$ krba került és a szegényalap kiadásai az intézet fentartására 28.054 frt 18 krra rúgtak; 1874-ben, mely évben a létszám 376 főből állt, egy áptolt tartása naponként $30\frac{75}{100}$ krba, 1875-ben $34\frac{73}{100}$ és így évenként 126 forint 78 krba került.

A 300 egyén számára berendezett főhomlokzat, a szegények folytonos szaporodásával, ezek felvételére elégségesnek nem bizonyult; miért is a tanács 1873-ban kénytelen volt egy kétemeletes házat az erdősoron kibérelni, melybe 81 egyén helyezett el; később ez sem lévén elegendő, az úgynevezett omnibushelyiségben még 112 egyén helyezett el. Az intézet így hasonló helyzetbe jutott mint 1850-ben, hogy áptoltjai három különböző helyiségben tartattak. Ez természetesen megint megnehezítette a felügyeletet, a kezelést, az étkeezést, növelte a költségeket és számos egyéb visszasságokra szolgáltatott okot. A házi bizottság folytonos sürgetésére a sze-

gényház jobbszárnyának kiépítése a fővárosi bizottság közgyűlése által 1876. év július havában elhatározott. Máltás Hugó osztályvezető mérnök vezetése alatt a tervek Czigler Győző műépítész által készítették, Hofbauer János főmérnök pedig a fölügyelettel megbízott.

A dohány-utcai jobbszárny kiépítése után, 1877. évi november hóban már 708 szegény ápoltnak volt állandó otthona, a mire nagy szükség is volt, mert ekkor már egy év alatt 213-ra ment a felvettek száma. De nemsokára ki kellett építeni a balszárnyat is, melylyel együtt azután az egész intézetbe 850 szegény volt elhelyezhető. (Az új épületek képét és tervrajzát lásd dr. Rózsay József 1879. évi törvényében.)

Az 1901/2. évben pedig főkházat kellett kibérelni, t. i. a VII. ker. Izabella-utca 31. szám alatt a Bogdanovits-féle alap házát, melyért ma is 12.000 korona házbért fizet az anyaintézet, bár csak 140—145 ágy fér el benne szűken; ugyanitt a száraz pinzében népkonyhát is tart fenn a székesfőváros.

Előbb közöltük a szegényház forgalmát 1842-től 1877-ig vagyis az új szárny kiépítéseig. A következőkben közöljük már most az ápoltak létszámát ezen időtől napjainkig a szegényház gondnokságától beszerzett adatok alapján; 1879 és 1880-ra vonatkozó adatokat nem közölhetünk a törzskönyvek hiányai folytán.

	férfi	nő	együtt		férfi	nő	együtt
1878-ban	214	335	549	1892-ben	416	541	957
1881-ben	260	400	660	1893-ban	424	568	992
1882-ben	274	394	668	1894-ben	398	596	994
1883-ban	283	438	721	1895-ben	386	543	929
1884-ben	304	471	775	1896-ban	380	547	1.027
1885-ben	326	487	813	1897-ben	370	558	928
1886-ban	319	491	810	1898-ban	401	573	974
1887-ben	291	473	764	1899-ben	382	554	1.036
1888-ban	336	481	817	1900-ban	405	546	951
1889-ben	358	492	850	1901-ben	426	573	999
1890-ben	399	493	892	1902-ben	453	564	1.017
1891-ben	385	491	876				

1902-ben egy ápoltnapi ellátása 1 korona 24 fillér, az intézet fentartás összege pedig 359.033 korona.

2. A budai szegényház története.

A még most is Szt. János nevét viselő kórház soká egyuttal szegényházzal is szolgált. Schams szerint¹⁾ Budaváros jegyzőkönyvei alapján a szegényházban 14 szegény tartatott el, azonfelül három külső szegény is segélyezett.

Ezen szegényházzal Schmall munkájából²⁾ a következőket idézzük:

A város a telket még 1696-ban vette meg a kamara-igazgatóságtól; 1710-ben ott pestisbarakkot rendezett be, mely a járvány megszűntével is kór- és szegényházzal szolgált. Az intézet felügyeletével egy bentlakó szegény nő bízott meg, aki ápolta a betegeket, rájuk főzött és érdekükben koldult. A Tanács minden áponczért napi 3 krt fizetett; beszerzésekre pedig havi 8 frt, 1755 után havi 10 frt segélyt szavazott meg. A főfelügyelettel mint főgondviselő egy tanácsos volt megbízva. A betegeket a városi orvos gyógyította.

¹⁾ Schams: Vollständige Beschreibung der kön. freien Hauptstadt Ofen, 1822. 450 és következő lapjain.

²⁾ Schmall Lajos: Adalékok Budapest székesfőváros történetéhez 1899. II. kötet 257—261 oldal.

A kórházi alapot jobbmódu polgárok hagyományai és alapítványai teremtették meg. Az alap eredete visszamegy 1713-ig. Nevezetesebb hagyomány a Pösenbacher Mihály-féle, ki a horvát városban levő majorját és nagy telkét hagyományozta az alap céljaira, mely major 1839-ben pestiskórház, míg a telek pestis-temető céljaira szolgált; más nevezetesebb hagyományok még Frimwagen Ferencz csász. kir. ezredes özvegyének, Teréznek, továbbá Muckenhueber Fülöp adománya.

Évek mulva a tizenkét személyre nagyon is primitív módon berendezett kórház bővítése vált szükségessé; 1727 márczius 14-én a Tanács elrendeli, hogy a kórházi szegények és betegek tiz nagy ünnepen jobb ételben és borban is részesüljenek; a kápolna építését a tanács 1735. évben határozta el; 1783-an a napi ápolási költségeket hat krajczárra emelte a Tanács.

A kórház kezelése, rend és tisztaság tekintetében sok kívánni valót hagyott hátra. A nyomasztó anyagi viszonyokkal küzdő városi Tanács csak annyit tett, a mire elkerülhetlenül szükség volt. Ily állapotok mellett a kórház és szegényház ronda piszkos tanya volt, a hol a társadalomtól teljesen elhagyott, munkaképtelen és teljesen elszegényedett személyek végső inségükben kerestek menedékhelyet.

Buda városa megkezdette már ugyan a múlt század utolsó évtizedeiben a tárgyalásokat egy kórházzal kapcsolatos szegényháznak felépítése iránt, melynek megvalósítása körül leginkább Kalmárfy Ignác városbíró buzgólkodott; de hasztalan, a tárgyalási iratok ismét levéltárba kerültek. Kalmárfy 1818-ban ismét napirendre hozta a kérdést, minek eredményeképpen még ezen évben kimondta a választott polgárság a kórház felépítésének szükségét. Az alapkö 1819. évi okt. 13-án tétetett le; megnyitott pedig 1820. évi szeptember hó 14-én József nádor és felesége jelenlétében.¹⁾ Az intézet későbbi vezetésében különös érdemeket szereztek Kratký és Axaméthý budai polgárok.

A kór- és szegényház, különösen Christen dr. főorvos buzgólkodásának és áldozatkészségének köszönhető lételet ezen időben.²⁾ Az intézet tőkéje Palugyay³⁾ szerint 1850 október végével 95.336 frt 49¹/₂ kr. tett. 1867. évben helyeztettek át a szegények a mai Attila-utczai szegényházba.

Ma az intézet gondnoki teendőit a másodgazda tartozik ellátni, a rendfentartásra pedig egy szolgáló rangban levő ideiglenes felügyelő van alkalmazva. A főzést öt irgalmas nővér és három cseléd látja el, a szobák és az ápoltak tisztántartására és gondozására hat ápolónő van alkalmazva. Ezenkívül az intézet szolgálatában áll egy portás, egy éjjeli őr és három napszámos.

A szegényház a székesfőváros tulajdonát képező I. ker. Attila-utczai 63. sz. a. levő 6.547 m² kiterjedésű telken van elhelyezve, hol az alapépület néhai Sándor gróf istállóinak és kocsiszinjének átalakítása útján állíttatott elő. Korábban 1.217 m² terület volt beépítve a következő helyiségekkel: egy-egy szobából álló irgalmas nővér lakás, mosókonyha, hat raktár, négy szoba az ápoltak részére, négy polgári ápoló szoba, két szobából és konyhából álló felügyelő lakás, konyhahelyiség.

1893. évben egy kétszobás kórház, 1894. és 1895. évben egy száz személy befogadására elégséges, hét teremből álló épület állíttatott fel.

A budai szegényház élelmezés és fentartás szempontjából 1893-ig az Erzsébet szegényháznak fiókintézete vala; 1893-ban rendelte el a hatóság a házi főzést; a szállításokra ma is szerződötett vállalkozója van az intézetnek. A 24 ágyra berendezett házi kórház ápolottjai sem kapnak semmi különleges ételt, csak orvosi rendeltetűre kávé és marhahús levest.⁴⁾ 1875-ben egy ápoló eltartása naponként 66 krajczárba került.

¹⁾ Idáig Schmall munkája alapján.

²⁾ Jankovich nem igen kedvezően nyilatkozik ezen épületről: „... az épület nem örvend kedvező fekvésnek; az ablakok, melyek alatt nyílt büzös árok vezet, tulságosan magasak és sem kellő világosságot, sem elég meleget nem nyujtanak. L. id. helyen 247. l.

³⁾ L. id. helyen 202. l.

⁴⁾ L. Halmos János közigazgatási jelentése 464—465. l.

3. A József-fiárvaház története.¹⁾

Fiárvaház létesítésére irányuló törekvések egész a XVIII. századig nyúlnak vissza.

Hogy Pest városa a múlt században s különösen ennek első felében évenként hány árvagyermeket tartott el, arra felelet nem adható; nem csak azért nem, mert az adatok nagyon is hiányosak, hanem azért is, mert a város az árva és talált gyermekek közt különbséget nem tett. A tartásdíj időről-időre változott, vagyis a drágasági viszonyokhoz módosult; míg a múlt század első felében évenként 18 frtot fizetett a város, 1775 után már 20, 24 forintot tett a tartásdíj árvánként. Pest város tanácsa már a XVIII. században is érdeklődött az árva és talált gyermekek sorsa iránt. Kitérnék ez a Schmall által idézett azon adatokból is, melyek szerint 1777-től 1799-ig tartásdíj fejében évenként a következő összegeket fizették:

1777-ben	1.356 frt 66 $\frac{1}{2}$ denárt
1778-ban	1.087 " 1 $\frac{2}{3}$ "
1779-ben	815 " 70 "
1780-ban	611 " 73 "
1781-ben	875 " 86 $\frac{5}{6}$ "
1795-ben	900 " 10 $\frac{2}{3}$ "
1796-ban	910 " 20 "
1797-ben	543 " 24 "
1798-ban	523 " 39 $\frac{1}{2}$ "
1799-ben	672 " 41 "
Összesen	8.296 frt 33 denár

vagyis átlag egy évre 829 frt 63 denárt, a mi egy gyermekért 20 forintot számítva körülbelül 42 gyermeknek felelne meg.²⁾

Ezen nagyon is szerény költségen azonban az árvákról a lelcenzekkel együtt csak olykép történt gondoskodás, hogy azok egyes polgároknál elhelyeztettek; külön intézet felállítására akkor még senkisésem gondolt. Egy pesti polgár, kinek neve mind-edig ismeretlen maradt, 1772-ben pendítette meg azt az eszmét, hogy a város árvaházat állítson és pedig a piaristák pesti kollegiumának megszerzése és átalakítása által. A tanácskozás ebben az ügyben, mint Schmall könyvéből értesülünk³⁾, 1776-ig folyt, sőt az ügy a királyhoz is fel volt terjesztve, kedvező megoldást azonban nem nyerhetvén, a levéltárba temettetett el,⁴⁾ míg aztán más alakban, szintén egy pesti lakos indítványára, a mult században ismét napirendre került.

Gonitz János György lakatosmester u. i., ki előbb Varsóban lakott s már ott elhatározta, hogy vagyonának nagyobb részét egy Varsóban felállítandó árvaházra hagyja, 1797-ben Pesten történt letelepedése következtében (a pesti polgárságot nem szerezte meg) 12.000 rajnai forintot hagyományozott a városnak azzal a kikötéssel, hogy halála után ezen összeg kamatai hat árva fiú és hat árva leány nevelésére és eltartására fordíttassanak.⁵⁾ Miután Gonitz hirül vette a polgárság azon véleményét, hogy

¹⁾ A József-fiárvaházról a fővárosi könyvtárban a következő munkák léteznek:

Verzeichniss derjenigen pl. tit. Wohlthäter, welche zur Begründung des Pesther städtischen „Josephinum“-Waisenhauses freiwillige Beiträge geleistet haben. Pesth, 1841.

Josephinum⁴⁾-szab. kir. Pest városa árvaintézet ünnepélyes megnyitásakor 1843-iki márcz. 19-én tartott beszéd, Sámuel Alajos, Pest-Józsefvárosi plébános által. Pesten, 1843.

Verzeichniss derjenigen Wohlthäter, welche vom 1. Jänner 1841 angefangen bis letzten Dez. 1843 zur Erhaltung des Pesther städt. Josephinum-Waisenhauses freiwillige Beiträge geleistet haben. Pesth, 1844.

Pestvárosi Josephinum-árvaházról 1854/5. évi értesítvény. Pest, 1856.

Dr. Rózsay József: Budapest főváros jótékonyági intézetei és egyletei. Budapest, 1879.

Schmall Lajos: A budapesti József-fiárvaház története. Budapest, 1893.

Szűts András: Budapest székesfőváros emberbaráti tan- és nevelő intézeteinek ismertetése. Budapest, 1899.

²⁾ L. Schmall: 16. l. ³⁾ U. o. 19. l.

⁴⁾ L. pestv. levélt. Inst. 5088. sz. a.

⁵⁾ L. Schmall 19. l.

alapítványa 12 árva eltartására elegendő nem volna, belvárosi házában egy évi próbára saját költségére nyitott árvaházat,¹⁾ mely áldozatkészségéért arany lánczon függő arany-éremmel is tüntettetett ki. 1799. január 12-én kelt beadványában kötelezte magát a 12.000 frt 6 $\frac{1}{2}$ -os kamatait már életében kifizetni és telket is ajándékozni, ha a város az árvaházat felépíti és az általa eltartott 12 árvát átveszi. Ezen nemes ajánlata a helytartótanácshoz, onnét a bécsi udvari kamarához küldetett fel, a honnan hosszú idő múlva mindenféle kifogásokkal került vissza. Időközben azonban Gonitz másodízben is megnősülvén s e házasságából fiú származván, ajánlatát visszavonta s így a város kénytelen volt az ő által eltartott 12 árvát saját költségén családoknál elhelyezni.

Az árvaház ügye innentől kezdve több évtizeden át szunnyadott, míg 1837. június 2-án a Tanács elhatározta, hogy a szeretett József nádornak életveszélyes betegségből való felgyógyulása emlékére árvaházat épít és ezt örök emlékül József nádor nevéől nevezi el. Az árvaházi bizottság azonnal meg is alakult s a tanács 1837. július 29-én felhívást bocsátott ki, melyben a közönséget adakozásra szólította fel, 1837. évi október 6-án kelt végzése értelmében pedig küldöttségileg kérte fel gróf Festetics Antal kamarást, hogy az Üllői-úton levő telkének egy részét az emberbaráti célra leszállított áron vagy ingyen engedné át. A nemeslelkű gróf 3675 teljes négyszögület engedett át ingyen az árvaház részére s így annak legnagyobb jótévőjévé vált. A további adományok is elég szép összegben — bár csak kisebb tételekben — folytak be; az első ezer adomány közt alig van olyan, mely az ezer forintot meghaladná, de csak kivételesen találunk még 100 frtot túllépő adományt is.

Az 1841-ben kiadott jegyzék²⁾ szerint a legnagyobb adományok a következők valának:

Ebner Fidél	200 frt — kr.
Kolb János	200 " — "
Kappel Frigyes	1.000 " — "
Parkfrieder József	500 " — "
Széchenyi István gróf	1.000 " — "
Tüköry József	200 " — "
Valero J. M.	200 " — "
Wurm és Heinrich	300 " — "
Wodianer Samuel	500 " — "

Az 1844-iki kimutatás szerint pedig:³⁾

A polgári dragonyos század	260 frt — kr.
A pestvárosi pékek czéhe	600 " — "
Burgmann Károly	500 " — "
Farkas Ignác	200 " — "
A pesti izraelita hitközség	1.109 " 48 "
Kemnitz testvérek	300 " — "
Kopácsy József hercegprimás	300 " — "
Az újabban választott tanács tagjai	327 " — "
Az 1843. október 21-iki szính. előadás jövedelme	525 " — "
Steindl Ferenc	200 " — "
Alter József, ingyenes asztalosmunkában	272 " — "
Giessriegel József ingyenes asztalosmunkában	259 " 18 "

Az 1843. év ápril végéig begyűlt adomány tett: 37.315 frt 24 krt p. p. és 46 drb aranyat. Befolyt ezenkívül 66 köb öl kő, 88 ezer drb téglá, ezenkívül tekintélyes számú fuvar és jelentékeny ingyen munka.⁴⁾

Az intézet alapkövét József nádor távollétében, neje Mária Dorottya és gyermekei, Hermina, Erzsébet és József főherczegek jelenlétében 1841 június hó 19-én tették le. Az építést P o l l á k Mihály műépítész, a Nemzeti Múzeum épületének nagynevű tervezője, díj nélkül vállalta el. Az építkezés befejezése után az intézet igazgatását a Tanács által 1842 dec. 12-én kinevezett házi bizottság vette át. Az első házi bizottság Sze-

¹⁾ L. pestv. levélt. Inst. 6663. sz. a.

²⁾ L. az 1841-iki jegyzéket.

³⁾ L. az 1844-iki jegyzéket.

⁴⁾ L. Schmall 30 l.

pessy Ferencz tanácsos elnöklete alatt a következő választott polgárokból állott: Staffenberger István, Gömöry Károly, Kappel Frigyes, Keresztes János, Klopfinger János, Mendl Antal, Michl Károly, Onhaiser Jakab, Szitányi Ullmann Móricz, Weisz Márton. Az első gondnok Szitányi Ullmann Móricz, az első pénztárnok Weisz Márton volt. Az árvaházi bizottság tagjai közül az intézet körül rendkívüli érdemeket szerzett Staffenberger István, ki 35 éven át mint főfelügyelő működött. A polgárok kegyelete halála után arczképét a tanácsteremben helyezte el. A később kinevezett árvaházi bizottságok elnökei időrendben a következők voltak:

1843.	Szepessy Ferencz tanácsos
1843.	Tölgyessy Károly „
1848.	Rottenbiller Lipót főpolgármester
1849.	Lechner Károly „
1849.	Koller Ferencz „
1851.	Ságody Sándor alpolgármester
1866.	Polgár Károly tanácsos
1866—1867.	Feszli Ágoston „
1873.	Békey Imre „
1879.	Alkér Gusztáv „
1885—1902.	Horváth János „

Az új árvaház ünnepélyes megnyitása 1843. évi márczius 19-én, mint József nádor nevenapján tíz árvával történt.

A József-fiárvaház megnyitásakor a következő három alapítvánnyal rendelkezett:

a Gonitzy-féle alapítványból fenmaradt összeg	12.880 frt 24 ³ / ₁₀ krt tett p. p.
a Dorion-féle alapítvány	24.307 „ 24 kr. és
a Boráros-féle „	2.459 „ 19 „ p p.
összesen	39.647 frt 17 ³ / ₁₀ kr.-al p. p. ¹⁾

A két utóbbi alapítóról felemlítjük itt a következőket:

Dorion József János, a fennállott bánsági cs. kir. országos törvényszék ülnöke, az 1795. évi ápr. 27-ki végrendeletében saját vagyonát, Döme fia elhalálozása esetére, Pest város kórháza vagy lelenczháza számára hagyta. Ezen alapítvány előbb a városi kórház fentartására szolgált, utóbb pedig, 1837. évi június 10-én kelt nádori rendelettel, a József-fiárvaház céljaira adatott át.²⁾

Nemes Boráros János, a Győrből származott Boráros Ferencz sebész elsőszülött fia, született Pesten 1756-ban jan. 1., megh. 1834 okt. 15-én, mint Pestváros tanácsosa. Negyvenkilenc évi szolgálata alatt szerzett vagyonát jótékony célokra és pedig fele részben az árvaházra hagyta.

A legnagyobb jötevők közé sorozandó nagy hazánkfia Deák Ferencz, a ki arczképének sokszorosítási jogát kizárólag a József- és Erzsébetárvaháznak engedte át. Az ezen czimen a fiárvaház javára befolyt jövedelem 1902. év végén 17.896 koronát tett és majdnem ugyanannyit a leányárvaház javára. (Deák Ferencz erre vonatkozó levelének facsimiléjét l. Toldy könyvének 140-ik lapján)

Az intézetnek eleintén nem voltak alapszabályai s ezeket a tanács által időről-időre kiadott határozatok pótolták. Major István, a pesti el. iskolák akkori igazgatója, később vál. püspök, a kit a hatvanas években István bácsi név alatt mint lelkes ifjúsági író ismert az ország, 1852. okt. 20-án terjesztette be³⁾ a „Pestvárosi Josephinum árvaház vezetése és személyzetének utasításai“ cím alatt az intézet szabályait. Ez a szabályzat állott fenn az ötvenes években és érvényét később sem veszítette el, csak létezéséről feledkeztek meg, minek következtében Pest város közgyűlése 1869-ben az árvaházi bizottságot új szabályok elkészítésére hívta fel.

Az új alapszabályok, melyek tárgyalása különböző elvi nehézségek következtében majdnem husz évig húzódott, 1887-ben léptek életbe. A tanácsi ügyosztályok ugyanis 1885-ben újjá szerveztetvén, az árvaházi ügyek a közjótékonyossági, IX. ügyosztály hatáskörébe utaltattak és ekkor került az ügy újra napirendre.

1) L. Schmall 45. l. 2) U. o. 17. l. 3) U. o. 58. l.

Az új alapszabály fontosabb pontjai, hogy csak törvényes ágyból származó 6—10 életkorú árvák vehetők fel és 14 éves korukig maradnak benn; hogy kivételes esetekben kiváló tehetségű és jó viseletű árvák tanköteles koruk elérése után is, magasabb tanfolyamok befejezéséig benttarthatók; hogy az ételek teljesen házi-lag állítandók elő. (1878-ig a növendékek élelmét szerződött vállalkozó szállította.)

A József-fiárvaház növendékei magában az intézetben szervezett hat osztályú elemi iskolában nyernek oktatást és csakis az elemi oktatáson kívül eső tanfolyamok hallgatói járnak más tanintézetbe. Említésre méltó, hogy a tornázást Albrecht főherczeg kivánságára már 1854-ben vették fel a tantárgyak közé.

Az intézet törzskönyve szerint 1843-tól 1902-ig abban 734 rendes és 189 fizető növendék neveltetett. Egy-egy növendék eltartása jelenleg kb. 400 K-ba kerül. Az intézetből fenállása óta 593 kilépett rendes növendék közül pap lett 2, tanfelügyelő 1, tanár 2, tanító 6, hivatalnok 14, kertész 14, vegyész 1, egyetemi hallgató 1, a többi iparos és kereskedői pályára lépett.

A növendékek forgalma 1843—1902.

Év	felvé- tetett	kilépett	meg- halt	maradt	Év	felvé- tetett	kilépett	meg- halt	maradt	Év	felvé- tetett	kilépett	meg- halt	maradt
1843	12	—	—	12	1863	8	9	—	44	1883	13	8	1	80
1844	31	6	—	37	1864	17	19	—	42	1884	20	25	2	73
1845	9	12	1	33	1865	17	12	1	46	1885	13	6	2	78
1846	7	10	—	30	1866	11	8	—	49	1886	23	13	2	86
1847	9	5	1	33	1867	12	10	1	50	1887	17	17	1	85
1848	8	13	—	28	1868	20	11	1	58	1888	21	15	—	91
1849	8	8	—	28	1869	19	18	—	59	1889	16	13	1	93
1850	1	3	—	26	1870	17	14	2	60	1890	18	9	—	102
1851	5	5	—	26	1871	18	20	2	56	1891	21	19	3	101
1852	11	5	1	31	1872	14	13	—	57	1892	20	16	3	102
1853	8	6	—	33	1873	23	13	—	67	1893	25	25	—	102
1854	14	13	1	33	1874	8	13	1	61	1894	16	15	—	103
1855	16	7	—	42	1875	19	14	—	66	1895	15	16	—	102
1856	21	16	—	46	1876	13	17	1	61	1896	11	12	1	100
1857	14	12	—	48	1877	25	21	—	65	1897	22	14	—	108
1858	17	14	—	51	1878	16	6	1	74	1898	12	20	—	100
1859	18	15	—	54	1879	17	16	1	74	1899	20	21	—	99
1860	10	18	1	45	1880	17	11	1	79	1900	22	15	—	106
1861	16	13	—	48	1881	19	16	1	81	1901	14	19	—	101
1862	12	15	—	45	1882	11	14	2	76	1902	16	13	—	104

4. Az Erzsébet-leányárvaház története.¹⁾

Minthogy Pest városa már 1843-ban rendelkezett fiúárvaházzal, gondoskodni kellett a leányárvák sorsáról is. A leányárvaház felállításának eszméje Weisz B. F. városi képviselőtől ered, a ki az alkotmányos állapotok helyreállítása után 1861. április 16-án tartott legelső fővárosi közgyűlésen egy ilyen intézet létesítését indítványozta, s e célra 2000 frtot ajándékozott is; ezenkívül Deák Ferencz egy alapítványi ágyra 2000 frtot ajándékozott. 1861. július 17-én ezen intézetnek „Pesti árvaleány intézet“ czímen való felállítása el is határozottatott, mely czím azonban később „Pest városi árvaleány ház“-ra változtatott. Jelenlegi neve „Budapesti Erzsébet-leányárvaház“. Hogy azonban ezt a nevet mikor vette fel az árvaház, illetve hogy Ő Felsége a királyné mely időben fogadta el az intézet feletti védnökséget, ez okmányilag ki nem mutatható.²⁾

¹⁾ Az Erzsébet leányárvaházról a fővárosi könyvtárban a következő munkák léteznek:

Alkér A.: Kurze geschichtliche Übersicht über die Entstehung und Gebahrung des Pester städt. Mädchen Waisenhauses. Pest, 1866. (Ezen jelentés magyar kiadását még a szerző családjánál sem sikerült előtalálnom, pedig a könyvtár német czímű példányából csak 4 lap van németül, de 19 lap magyarul szerkesztve.)

Dr. Toldy László: A budapesti Erzsébet-leányárvaház története. Budapest, 1888.

L. továbbá Dr. Rózsay József és Szűcs András előbb említett munkáit.

²⁾ Toldy (l. idézett munkája 28-dik lapján) sem a főváros, sem a miniszteriumok levéltárában erre vonatkozó okmányt nem tudott előtalálni; valószínűnek tartja, hogy a védnökség elfogadása és a név megváltoztatása Weisz B. F. bizottsági elnöknek báró Eötvös József miniszterrel való szóbeli tanácskozásából ered. Tény, hogy a miniszter 1868. decz. 22-én kelt azon levelében, melyben a királyné Ő Felsége megelégedését és az intézet működését illető felterjesztések iránti kívánságát fejezi ki, már az Elizabethinum nevet használja.

Ez időben az intézet alaptőkéje 10401 frtot, évi jövedelme 624 frtot tett, mely szűk körülmények közt a főváros a lakbérfizetését a maga terhére vállalta el. A mutatkozó hiány fedezése Deák Ferencz érdeklődésének köszönhető, a ki Weisz B. F. és Staffenberger István urak felkérésére megfestendő arczképének sokszorosítási és árúsítási jogot a két árvaházra ruházta.¹⁾

A megindított gyűjtések kedvező eredménnyel járván. 1861. nov. 1-től a gyár-utczai Hampel-féle házban alkalmas helyiséget béreltek és kilencz árvát fel is vettek. 1865-ben az intézet a gyár-utczai Stoffer Márton-féle házba helyeztetett át.²⁾ A főváros azonban nemsokára az árvaháznak ajándékozta azon Rottenbiller-utczai telket, melyen az épület jelenleg is fennáll, melyet azonban, mivel az abban az időben a város lakott részétől nagyon messze esett, egyelőre fel nem használtak.

1865. decz. végéig befolyt készpénzben 14.769 frt 83 kr., államkötvényekben 2015 frt 50 kr. és kötvény nélküli tőkékben 2000 frt és pedig részben a költségek fedezésére, részben az alaptőke javára.³⁾

A főváros közgyűlése 1870 márczius 31-én elfogadja az árvaház építési tervet, megszavazza az építésre szükséges 87.553 frt 36 kr. összeget. Az épület gyorsan került födél alá és szerelgetett fel, úgy hogy az árvák, számszerint 35-en, új otthonukba már 1871 jul. 30-án beköltözhettek. Az épület zárkövét csak a következő év április 12-én tették le nagy ünnepélyességgel, melynek fényét Ő Felségeik, a király és a királyné megjelenése emelte.

Az Erzsébet leányárvaház szervezeti és házrendszabályzatát a főváros 1873 július 23-án tartott közgyűlésében fogadta el. Nevezetesebb pontjai:

a felveendő növendék 6 évesnél ifjabb, 12-nél korosabb nem lehet; a növendékek a család-rendszer szerint neveltetnek; egy-egy család legfőlebb 25 tagból állhat; a növendékek rendszerint csak 15 éves koruk betöltésekor léphetnek ki,⁴⁾ jelesebb növendékek tovább is képeztetnek; az intézet anyagi és szellemi ügyeit a városi képviselőtestület által kiküldött bizottság kormányozza, melyben nőtagok is vesznek részt; a növendékek az érvényben álló hivatalos tanterv alapján az intézetben belül nyernek oktatást.

Az árvák élelmezése és egyáltalán az összes gazdasági teendők az Erzsébet leányárvaházban is házilag kezeltetnek. Az intézet növendékeinek összes ruházata is benn készül.

Egy növendék eltartása jelenleg évenként körülbelül 330 K-ba kerül.

Közöljük itt az árvák időnkénti létszámáról szóló összeállítást.⁵⁾

Év	felvett növendékek	kilépett	meghalt	Év	felvett növendékek	kilépett	meghalt
1862	7	1	—	1883	13	17	1
1863	4	—	—	1884	17	13	—
1864	8	—	—	1885	17	12	1
1865	6	3	—	1886	9	8	3
1866	6	—	—	1887	11	8	—
1867	6	—	—	1888	21	9	2
1868	11	3	—	1889	26	17	2
1869	11	2	—	1890	18	18	4
1870	9	1	—	1891	23	19	1
1871	10	—	—	1892	20	14	—
1872	8	1	—	1893	19	15	—
1873	14	—	1	1894	17	18	1
1874	7	1	1	1895	21	21	—
1875	14	1	—	1896	16	17	1
1876	19	4	1	1897	19	19	—
1877	12	3	—	1898	18	22	—
1878	11	3	—	1899	13	22	—
1879	15	8	1	1900	18	13	—
1880	5	8	—	1901	19	10	2
1881	17	14	2	1902	18	10	—
1882	17	13	—				

¹⁾ Az ebből befolyt jövedelem alapján létesített két alapítványi helyre szóló leánynevelési alapítvány tiszta vagyona 1902. év végén 16.928 koronát tett.

²⁾ Az egyszerű árvaház rajza úgy Alkér, mint Toldy fent idézett könyvében, az utóbbiban a 121. lapon látható.

³⁾ L. Alkér: 35. l.

⁴⁾ A kilépett növendékek főrzhez menetelők alkalmával a főváros közönsége által 1873-ban tett Gizella kiházasítási alapítvány kamataira elsőbbséggel bírnak.

⁵⁾ Az 1862—1898-iki adatok Szöts fentemlített könyvéből valók. L. 17. l.

5. A Mayer Ferencz-fiúárvaház története.¹⁾

A budai részen, a Kis-Svábhegy tövében elterülő Városmajor közvetlen szomszédságában a Városmajor-utca 31. sz. a látható magas földszinttel bíró épület a Mayer-árvaház, mely nevét nemeslelkű alapítójától, Mayer Ferencz cs. kir. tábornoktól nyerte. Mayer Ferencz 1857-ben halálozott el és 184.995 frt 53 krt hagyott budai származású árvák részére. A főváros árváinak ezen nemeslelkű jótevője iránt többféle alakban nyilvánult a közelismerés és hálás kegyelet. Sírja felett díszes sír-emlék, az épület előtt ércbe öntött mellszobra áll, melyeket a főváros állíttatott fel emlékére. Az alapítvány 1873-ban jelentékenyen gyarapodott, midőn ugyanis József főherceg a Festőszigetnek a Margitszigethez való csatolása alkalmával 25.000 forintot adományozott ezen célra. A nagy alapítványt Buda szab. kir. főváros hatósága tőkésítette, az intézetet pedig az egyesített főváros hatósága 28 év múlva, 1885-ben építtette fel az alapítvány kamataiból, 145.910 K építési költséggel.

Az intézet háztartási rendjét a főváros 1886-ban, alapszabályzatát 1887-ben fogadta el. Utóbbi szerint 6—10 év közti teljes vagy félárvák vétetnek fel felekezeti külömbiség nélkül s 14 éves korúig maradhatnak benn. Az árvákat a tanács veszi fel. A törvénytelen ágyból való származás nem képez akadályt a felvételnél. Fízető-növendék nem vétetik fel. A növendékek nem az intézetben, hanem a főváros iskoláiban nyernek oktatást. Az árvák élelmezése házilag történik.

Az intézetbe, mely 75 árva befogadására van berendezve, fennállása óta 1902 végeig 252 növendék vétetett fel. A növendékek forgalmát a következő összeállítás tünteti fel:

Év	felvétetett	kihelyeztetett	maradt az év végén	Év	felvétetett	kihelyeztetett	maradt az év végén
1886	25	1	24	1895	20	22	67
1887	21	1	44	1896	14	8	73
1888	10	6	48	1897	14	13	74
1889	4	2	50	1898	20	19	75
1890	20	3	67	1899	10	11	74
1891	15	8	74	1900	12	16	70
1892	13	13	74	1901	15	11	74
1893	5	15	64	1902	15	16	73
1894	19	14	69				

6. A székesfővárosi szeretetház története.²⁾

A szeretetház célja anyagilag és erkölcsileg elhagyott gyermekeket nevelni és tanítani oly célból, hogy azok a társadalom részére megmentessenek. Ily szeretetház felállítását czélozta az az emlékirat, melyet Molnár Aladár miniszteri osztálytanácsos 1873 szeptember 20-án a fővároshoz benyújtott.³⁾ Három évvel később a Józsefvárosi polgári kör újból felkarolta ezt az eszmét. Ekkor alakult meg a fővárosi szeretetház egyesület, mely jelenleg mint Klotild szeretetház egyesület folytatja emberbaráti működését.

A székesfővárosi szeretetház létesítése a főváros törvényhatósági bizottságának 1881 február 27-én tartott ülésében határozatott el, a midőn kimondatott, hogy a főváros kezelése alatt álló dologház, mely a büntető törvények intézkedései következtében amúgy is elveszítette jelentőségét, helybeli lakosok mindkét nembeli, 16 éven alúli munkakerülő, csavargó gyermekei javítóintézetévé alakítandó át.⁴⁾ A tanács által megállapított alapszabályzatot, melyben az intézet fentartására első sorban a volt dologház alapja jelöltetett ki, a közgyűlés 1884-ban fogadta el.

¹⁾ Rendelkezésre állott forrás: A Budapest székesfővárosi Mayer Ferencz-fiúárvaház ismeretése 1886—1898. Budapest, 1899. L. azonfelül Dr. Rózsay József fentemlített munkáját.

²⁾ Az adatokat Barth László és Szöts András fentemlített munkáiból merítettük.

³⁾ Hazánkban az első szeretetházat Eötvös József báró támogatása mellett Molnár Aladár alapította 1870-ben.

⁴⁾ L. Székesföv. közgy. jegyzőkönyv. 1881. 133. sz. a.

Az intézet számára a tanács a II. ker., Nagy Rókus-utcza 36. sz. a. dr. Dégen-féle házat vette bérbe, melynek átalakítása után a fővárosi szeretetház működését 1888 május 8-án meg is kezdte. 1892-ben a főváros ezen 9602 négyszögölnyi területen fekvő ingatlant 78 ezer forinton az intézet czéljára örök áron vette meg.

A fővárosi szeretetház alapszabályzatából a következő lényegesebb pontokat emeljük ki:

A felvétel kelléke a betöltött 6 és a túl nem haladt 16 éves kor; büntény miatt elítéltek fel nem vehetők; az intézetben maradás tartamát a tanács állapítja meg. A nevelés eszközei közt szerepel a munka is; minden növendék tartozik dolgozni; minden a mire az intézetnek szüksége van, lehetőleg a növendékek által állítandó elő. A növendékek főfoglalkozása, a földművelés és kertészet gyakorlása mellett egy-két iparág. A növendékek tanítása kizárólag az intézetben történik. Kötelező az elemi népiskolák tanterve.

Minden növendéknek kivétel nélkül van takarékpénztári könyvecskéje, melyet a székesfővárosi Tanács engedélye alapján önállóvá létekor kap ki, hogy a legszükségesebbeket fedezhesse.¹⁾

Az intézetbe 1888-tól 1902-ig 219 növendék lépett be s 177 lépett ki.

Az egyes évek forgalmát a következő összeállítás tünteti fel:

	belépett	kilépett		belépett	kilépett
1888	57	6	1896	4	8
1889	6	7	1897	10	17
1890	8	10	1898	18	10
1891	7	15	1899	9	9
1892	20	13	1900	11	12
1893	15	19	1901	13	17
1894	19	13	1902	12	14
1895	10	7			

7. Menhely a szenvedő emberiségnek.

Itt meg kell még emlékeznünk oly jótékonsági intézetről, mely ugyan magánadakozás útján jött létre, de a melynek fenntartásában a hatóság is részt vesz, melynek ebbeli ténykedése azért a polgármester úr közigazgatási jelentésében is a hatóság működési keretébe befoglaltatott. Ezen intézet a „Menhely a szenvedő emberiségnek.“

Ezen intézetre vonatkozólag H a l m o s polgármester 1902. évi jelentéséből a következő adatokat vesszük át.

Az első hazai takarékpénztár 50 évi fennállása alkalmával 250.000 forintot ajándékozott egy „Menhely a szenvedő emberiségnek“ című intézetre Ezen intézet az alapítvány értelmében éjjel-nappal mindenki számára nyitva áll, hogy ott a szükséghez képest első segélyben (hajlékban, ruházatban, táplálékban stb.) részesülhessen.

Az intézet telkét a főváros adományozta. Az intézet ügyeit egy a fővárosi Tanács és a Hazai takarékpénztár által kiküldött bizottság önállóan vezeti és működéséről a Tanácsnak csakis jelentést tesz. A gondnokot a takarékpénztár előterjesztésére a polgármester nevezi ki.

Két főosztályból áll, férfiak és nők részére; minden főosztály 2 osztályra oszlik: az első osztályban egy éjjelre menedékhelyet adnak, a második osztályban gyöngébb szervezetűeket vagy lábadozó betegeket legfeljebb 3 napra vesznek fel. A megnyitás napjától, azaz 1893. év december hó 23-tól 1901. évi decz. 31-ig menedéket talált az intézetben 406.879 felnött egyén és 17.021 gyermek, ételadagot 164.533 esetben osztottak ki. Az 1902-ben menhelyet talált 32.032 férfi, 17.821 nő, 290 fiúgyermek, 955 leánygyermek; ételadag kiosztatott férfiaknak 13.409, nőknek 7.151 esetben. A téli hónapokban a fekhelyek száma nem elegendő a jelentkezők felvételére; ételadagok csak a téli hónapokban adatnak; az intézetnek egy fertőtlenítő készülék is áll rendelkezésére, mely a jelentkezőket a szennytól és féregtől megszabadítja.

¹⁾ Lásd H a l m o s polgármester 1902. évi jelentése 471. l.

MÁSODIK RÉSZ.

A SZEGÉNYÜGY ÁLLAPOTA AZ 1900–1902. ÉVEKBEN.

I. NYILT SZEGÉNYÜGY.

- A) PÉNZBELI SEGÉLYEK.
- B) EGYÉB SEGÉLYEK.
- C) GYERMEKVÉDELEM.
- D) HATÓSÁGI NÉPKONYHÁK.
- E) NAPKÖZI OTTHONOK.
- F) SZÜKSÉGLAKÁSOK.
- g) HATÓSÁGGAL KAPCSOLATOS KÖZJÓTÉKONYSÁGI EGYESÜLETEK.

II. ZÁRT SZEGÉNYÜGY.

SZEGÉNYHÁZAK, ÁRVA- ÉS SZERETETHÁZAK.

A szegényügy tárgyalását a szakirodalomban kétfelé szokták osztani, ahhoz képest, amint a segélyezett egyéneket vagy teljes ellátásra bizonyos intézetekben (szegényház, árvaház,) fogadják be, vagy pedig saját lakásaiban pénzbeli, ill. egyéb segélyben (pl. orvosi- és gyógykezelésben, fűtőanyaggal s egyéb szerekkel stb.) ellátják. A jótékonyág egyik ágát zárt, a másikat nyílt jótékonyági igazgatásnak nevezzük. Mi a főváros szegényügyét az alábbiakban ezen két főszepontról fogjuk tárgyalni, u. m.:

I. Nyílt szegényügy, mely a főváros azon jótékonyági működését karolja fel, mely nem intézetekben gyakoroltatik.

II. Zárt szegényügy (kórházak kivételével), melyet a főváros saját intézeteiben (szegényházak, árvaházak, szeretetház,) gyakorol.

Ezenfelül függelékben közlünk a jótékonyági közigazgatásra és a jótékony alapokra vonatkozó pénzügyi adatokat, ugyszintén nemzetközi összehasonlító adatokat különböző nagyvárosoknak szegényügyi kiadásairól.

I. Nyílt szegényügy.

A nyílt szegényügyet a következő hat szempontból tárgyaljuk:

- A) Pénzbeli segélyek.
- B) Egyéb segélyek. (Orvoslás, temetés, népkonyhák stb.)
- C) Gyermekvédelem.
- D) Hatósági népkonyhák.
- E) Napközi otthonok.
- F) Hatósággal kapcsolatos közjótékonyági egyesületek.
- G) Szükséglakások.

A) Pénzbeli segélyek. (Rögtöni és állandó segélyezések.)

(Lásd 1—4. táblákat.)

A székesfőváros területén nyilvántartott közsegélyre szorultak száma 7.733 volt. Tett pedig a nyilvántartottak száma kerületenként 1902-ben:¹⁾

I. ker.	428	V. ker.	247	IX. ker.	1.125
II. "	533	VI. "	607	X. "	34
III. "	515	VII. "	2.133		
IV. "	265	VIII. "	1.846	Összesen . . .	7.733

1. Rögtöni és állandó segélyek áttekintése.

(Lásd 1. és 2. sz. táblákat.)

A főváros a szegények pénzbeli támogatására sokkal kisebb összegeket fordít, mint a külföldi városok. Mindazonáltal tagadhatatlan, hogy e célra évről-évre nagyobb összegeket áldozunk. Saját vagyonából ugyanis az utolsó három évben költött a főváros e célra (l. az 1. sz. táblát):

	rögtöni segélyek	állandó havi segélyek	összesen	ezen felül magánadakozások
1900-ban	27.720 K	218.566 K	246.286 K	22.162 K
1901-ben	30.332 „	242.409 „	272.741 „	38.304 „
1902-ben	33.880 „	265.360 „	299.240 „	37.260 „

Ezen összegek a ker. előljáróságok útján osztatnak ki. Azonkívül azonban úgy a Tanács mint a polgármester közvetlen is oszthatnak ki rögtöni és állandó segélyeket. Ezen czímen kiosztatott:

	állandó segély	rögtöni segély	összesen
1900	25.725	17.817	43.542
1901	23.750	23.311	47.061
1902	24.795	27.698	52.493

Mint hogy azonban ezen segélyezésekről semmiféle adat hozzánk be nem érkezett, a további fejtegetésekben, valamint a táblázatokban csakis az előljáróságnál gyakorolt jótékonyaságról számolhatunk be, míg az itt említett különben is jelentéktelen összegeket számon kívül kellett hagynunk.

Eszerint a főváros saját vagyonából teljesített alamizna és segély kiosztására fordított összeg három év alatt több mint ötödrészával szaporodott.

A segélyesetek száma a következő arányban emelkedett (l. az 1. sz. táblát) úgymint:

1900-ban	5.320	24.116	29.436
1901-ben	5.146	26.358	31.504
1902-ben	7.920	28.138	36.058

¹⁾ Halmos János polgármester 1902. évi jelentése 450. l.

Esik tehát egy-egy segélyezési esetre

	az állandóan segély- zetteknel havonként	rögtöni segélyeknél
	á t l a g	
1900-ban	9.06	5.21
1901-ben	9.23	5.89
1902-ben	9.43	4.29

Már a rögtöni segélyben részesülő egyének számszerinti kimutatásánál is figyelemmel kell lennünk arra a körülményre, hogy ez alatt tulajdonképpen a segélyezési esetek és nem a segélyezett egyének száma értendő, mivel egy és ugyanazon személy ismételten is részesülhet támogatásban. Ugyanez áll az állandó havi segélyezéseknél, amidőn már a megszavazott segély természetéből folyik, hogy az illetők ismételten segélyezendők. Ez okból czélszerűbb az észlelést egy bizonyos időpontra, így pld. az év végére szorítani. Ezen időpontban tett az állandó és rögtöni segélyben részesültek száma (l. az 2. sz. táblát):

	fővárosi illetőségek	idegen illetőségek	idegen alapokból	összesen
1900-ban	2.491	48	1.337	3.876
1901-ben	3.129	49	3.328	6.506
1902-ben	2.613	374	5.332	8.319

Ebből kitetszik, hogy ezen három év alatt a segélyezett szegények száma több mint kétszeresével emelkedett. Ez az emelkedés azonban leginkább azon segélyekből ered, melyeket a főváros a rendelkezésére bocsájtott idegen pénzekből teljesít, míg magából a fővárosi alapból segélyezették száma nagyjából alig változik.

A főváros hatósága azonkívül még néhány ezer (az utolsó évben pld. 7.601) koronát adott ki azon czímen, hogy ezen összegek az illető törvényhatóságok által megtérítendőek.

Az összes segélyeknek kerületenkénti kimutatását az 1. sz. tábla mutatja. Az egyes kerületekben a jótékony kiadások igen nagy különbségeket mutatnak fel: így a kőbányai előljáróság 1000—1000 lakó után évenként 20 koronát ad ki, míg a II. kerület 114¹/₂ koronát, oly nagy eltérés, mely a kerületek lakosságának szegénységi foka által nem magyarázható, s így arra enged következtetni, hogy az alamizsnák kiosztása egyes kerületekben nem azonos elvek szerint történik. Legnagyobb mértékben természetesen a három legnépesebb kerület vette igénybe a hatóság jótékonyosságát: így például az utolsó évben a Józsefváros 67.015, a Terézváros 58.127 és az Erzsébetváros 50.393 koronával. Aránylag jelentékenyek a budai kerületek igényei is, melyek mindegyikében az évenként kiadott összeg 32—40.000 korona közt ingadozott, míg a legkisebb összegeket a Ferenczváros (1902-ben 21.000), a Belváros (15.000) és Kőbánya (7.000 koronát) vett igénybe.¹⁾ Itt közöljük a kerületek azon sorrendjét, melyet egyrészt a segélyezették száma, másrészt a segélyösszegek nagysága tekintetében, az 1902-ik évben elfoglálnak. A legkedvezőbbeknek mutatkoznak Kőbánya 19³/₄, az Erzsébet-, Lipót-, és Ferenczváros mintegy 30 koronával ezer-ezer

¹⁾ Halmos polgármester úr jelentésében az 1902. évre vonatkozólag a következő adatokat találjuk:

	állandó segélyek összege	rögtöni segélyek összege	adományok összege		állandó segélyek összege	rögtöni segélyek összege	adományok összege
k o r o n á k b a n				k o r o n á k b a n			
I. kerület	32.758	320	3.000	VI. kerület	33.243	8.852	6.552
II. „	35.350	2.600	1.843	VII. „	41.734	11.446	3.546
III. „	27.460	630	619	VIII. „	54.833	4.476	6.814
IV. „	11.988	710	4.290	IX. „	18.964	1.169	1.713
V. „	8.660	2.800	8.062	X. „	4.290	734	1.126
				összesen	269.673	33.745	37.568

1. sz. tábla. Pénzsegélyezési esetek kerületenkénti kimutatása 1900—1902.
Bezirksausweis der Geldunterstützungen 1900—1902.

Tabelle 1.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Összes. Zus.
A) Segélyezési esetek száma. Anzahl der Geldunterstützungen.											
1900.											
a) Rögtoni és esetről-esetre való segély	96	153	9	563	446	1.417	1.220	1.249	162	5	5.320
b) Állandó havi segély	3.939	3.816	3.262	80	717	2.193	3.191	4.772	1.861	285	24.116
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	99	69	10	2	50	51	67	73	7	—	428
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	381	1.291	554	749	716	560	584	896	679	639	7.049
Együtt Zusammen . . .	4.515	5.329	3.835	1.394	1.929	4.221	5.062	6.990	2.709	929	36.913
1901.											
a) Rögtoni és esetről-esetre való segély	54	404	6	15	705	1.344	1.746	750	112	10	5.146
b) Állandó havi segély	4.054	3.813	3.498	921	804	2.273	3.255	5.345	2.062	333	26.358
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	101	120	9	22	60	42	94	70	21	—	539
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	1.304	1.020	574	784	1.210	507	990	1.554	977	671	9.591
Együtt Zusammen . . .	5.513	5.357	4.087	1.742	2.779	4.166	6.085	7.719	3.172	1.014	41.634
1902.											
a) Rögtoni és esetről-esetre való segély	125	597	3	13	840	4.808	696	673	151	14	7.920
b) Állandó havi segély	4.077	3.818	3.392	925	920	3.181	3.634	5.865	1.964	362	28.138
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	118	91	336	52	72	96	89	47	9	—	910
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	1.643	783	1.834	1.031	1.826	1.065	1.439	2.108	539	643	12.311
Együtt Zusammen . . .	5.963	5.289	5.565	2.021	3.658	9.150	5.858	8.693	2.663	1.019	49.879
B) Kiosztott segélyek összege koronákban. Vertheilte Beträge in Kronen.											
1900.											
a) Rögtoni és esetről-esetre való segély	457	1.109	123	1.922	1.203	8.490	7.712	5.276	1.298	130	27.720
b) Állandó havi segély	32.000	34.312	24.362	784	6.698	22.817	30.410	45.220	18.203	2.860	218.566
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	792	577	160	12	426	412	474	610	76	—	3.539
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	597	3.384	1.357	1.981	2.738	2.790	2.825	3.039	1.742	1.709	22.162
Együtt Zusammen . . .	34.446	39.682	26.002	4.699	11.065	34.509	41.421	54.145	21.319	4.699	271.987
1901.											
a) Rögtoni és esetről-esetre való segély	219	1.948	110	132	1.834	7.407	12.518	5.114	902	148	30.332
b) Állandó havi segély	32.806	34.576	26.326	8.790	7.140	27.739	32.490	49.988	18.828	3.720	242.409
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	885	921	144	214	510	336	756	647	134	—	4.547
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	3.981	3.894	1.482	2.574	3.699	1.915	6.053	7.937	4.018	2.751	36.304
Együtt Zusammen . . .	37.891	41.339	28.062	11.710	13.183	37.397	51.817	63.686	23.882	6.625	315.592
1902.											
a) Rögtoni és esetről-esetre való segély	423	2.600	30	150	2.320	17.752	4.772	4.474	1.153	206	33.880
b) Állandó havi segély	32.758	35.380	25.518	9.478	8.560	36.648	39.433	55.321	18.256	4.000	265.360
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	1.110	1.050	2.522	576	534	627	675	403	104	—	7.601
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	3.664	1.844	3.566	4.291	4.247	3.100	5.513	6.817	1.744	2.474	37.260
Együtt Zusammen . . .	37.955	40.874	31.636	14.495	15.661	58.127	50.393	67.015	21.257	6.680	344.101

a) Vorübergehende Unterstützungen. — b) Ständige (monatliche) Unterstützungen. — c) Unterstützung von Armen fremder Zuständigkeit, auf Kosten der Zuständigkeits-Municipien. — d) Vertheilung von Privatpenden oder sonstigen Geldern.

2. sz. tábla. Pénzsegélyezési esetek havonkénti kimutatása 1900—1902.
 Monatlicher Ausweis der Geldunterstützungen 1900—1902

Tabelle 2.

	Jan.	Febr.	Márcz.	Április	Május	Junius	Julius	Aug.	Szept.	Okt.	Nov.	Decz.	Össz. Zsolt.
Segélyezési esetek száma. Anzahl der Geldunterstützungen.													
1900.													
a) Rögtöni és esetről-esetre való segély	368	388	560	845	466	496	328	382	351	404	322	410	5320
b) Állandó havi segély	1885	1904	1938	1969	1998	1995	2045	2115	2061	2055	2070	2081	24116
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	23	27	30	34	36	32	31	33	41	45	48	48	428
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	199	335	1384	1508	513	1469	73	25	62	116	28	1337	7049
Együtt Zusammen	2475	2654	3912	4356	3013	3992	2477	2555	2515	2620	2468	3876	36913
1901.													
a) Rögtöni és esetről-esetre való segély	555	411	389	269	397	234	323	335	414	431	451	937	5146
b) Állandó havi segély	2022	2098	2292	2198	2238	2233	2279	2175	2203	2212	2216	2192	26358
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	31	33	40	51	51	50	43	48	47	48	48	49	539
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	989	311	179	365	716	2166	148	3	11	231	1144	3328	9591
Együtt Zusammen	3597	2853	2900	2883	3402	4683	2793	2561	2675	2922	3859	6506	41634
1902.													
a) Rögtöni és esetről-esetre való segély	704	861	811	1483	732	1026	543	304	363	320	400	373	7920
b) Állandó havi segély	2134	2178	2221	2275	2332	2262	2405	2422	2535	2566	2568	2240	28138
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	33	40	45	42	47	59	63	45	67	48	47	374	910
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	598	29	109	4274	450	1896	139	5	55	—	24	5332	12911
Együtt Zusammen	3469	3108	3186	8074	3561	5243	3150	2776	3020	2934	3039	8319	49879
B) Kiosztott segélyek összege koronákban. Vertheilte Beträge in Kronen.													
1900.													
a) Rögtöni és esetről-esetre való segély	2204	2369	2719	3873	2687	2598	2043	1799	1436	1931	1884	2177	27720
b) Állandó havi segély	17070	18064	18063	17950	17986	17000	18417	18620	18806	18794	18828	18968	218566
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	175	219	321	325	304	252	254	272	332	367	368	350	3539
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	801	1092	4274	4002	2347	3802	349	92	127	413	151	4712	22162
Együtt Zusammen	20250	21744	25377	26150	23324	23652	21063	20783	20701	21505	21231	26207	271987
1901.													
a) Rögtöni és esetről-esetre való segély	3106	2552	2367	1716	2143	1451	1869	1918	2496	2511	3204	4999	30332
b) Állandó havi segély	17824	19616	20465	20306	20239	20235	20353	20265	20483	20579	21018	21026	242409
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	225	251	330	468	403	410	360	420	421	403	428	428	4547
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	4124	1255	1410	1504	2918	7280	440	8	51	556	4911	13847	38304
Együtt Zusammen	25279	23674	24572	23994	25703	29376	23022	22611	23451	24049	29561	40300	315592
1902.													
a) Rögtöni és esetről-esetre való segély	4019	5176	4789	4074	2012	2889	2242	1410	1669	1550	2126	1924	33880
b) Állandó havi segély	20599	21613	21855	22128	22344	20338	22045	23180	23408	23282	23460	21108	265360
c) Idegen illetőségűek segélyezése, az illető törvényhatóságok költségén	290	378	413	336	443	516	494	427	550	454	503	2797	7601
d) Magánosok részéről adományozott vagy egyéb segélyösszegek	2478	82	368	12109	1713	4491	541	28	100	—	50	15300	37260
Együtt Zusammen	27386	27249	27425	38647	26512	28234	25322	25045	25727	25286	26139	41129	344101

a) Vorübergehende Unterstützungen. — b) Ständige (monatliche) Unterstützungen. — c) Unterstützung von Armen fremder Zuständigkeits-Municipien. — d) Vertheilung von Privatpenden oder sonstigen Geldern.

lakóra, míg a legnagyobb segélyezések a három budai kerületben történtek, u. m. az I. és III. kerületben mintegy 80 korona, a II-ik kerületben pedig 114 és fél korona. Esik ugyanis:

ezer-ezer lakóra		ezer-ezer lakóra	
X. kerület	3000 segélyezett	X. kerület	1970 K segély
VII. "	347 "	VII. "	2981 "
IX. "	380 "	V. "	3019 "
VIII. "	615 "	IX. "	3032 "
VI. "	657 "	VIII. "	4743 "
V. "	705 "	VI. "	4891 "
IV. "	842 "	IV. "	6037 "
I. "	1272 "	I. "	8097 "
III. "	1425 "	III. "	8107 "
II. "	1481 "	II. "	11446 "

Az egyes hónapok tekintetében különösen a téli hónapok válnak ki: novemberről deczemberre a segélyezések összege $\frac{2}{3}$ -ával emelkedik, ebben a hónapban érvén el egyuttal tetőpontját; a többi hónapokban a segélyezések havi összege 25—28.000 korona között szokott ingadozni (l. az 2. sz. táblát).

A segélyezettek havonkénti ingadozása, valamint annak okai tekintetében, utalunk Havi Füzeteinknek erre vonatkozó havonkénti kimutatásaira. Itt beérjük annak felemlítésével, hogy a nyilvántartásból való törlés oka volt:

	1900	1901	1902
elhalálozás	165	213	162
elköltözés	287	659	248
vagyoni viszonyok javulása	33	84	30
visszaélés	1	7	13
egyéb és ismeretlen okból	223	966	2725
összesen	709	1.929	3.178

Az utolsó rovatban foglaltatnak mindazon segélyezések, melyek a segélyezési ajstromoknak átvizsgálása alkalmával kiselejteztetnek.

2. A segélyezettek személyes viszonyai.

(Lásd az 3—5. táblát).

Rögtöni és állandó segélyben részesültek neme.

Ugy az állandó, mint a rögtöni segélyben részesült egyének közt sokkal több a nő, mint a férfi. Így az utolsó három évben volt az egyes kerületekben:

	állandóan segélyezett						rögtöni segélyben részesült					
	férfi			nő			férfi			nő		
	1900	1901	1902	1900	1901	1902	1900	1901	1902	1900	1901	1902
I. kerület	58	60	66	515	326	326	28	17	29	61	37	100
II. "	38	55	54	283	283	289	55	127	180	109	276	458
III. " Óbuda	52	73	71	237	255	263	3	1	—	3	3	3
IV. " Belváros . . .	14	16	18	67	78	71	13	2	3	29	9	10
V. " Lipótváros . . .	11	13	52	55	70	37	?	?	364	?	?	339
VI. 1) " Terézváros . .	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
VII. " Erzsébetváros . .	71	68	132	229	249	339	408	518	696	806	1.037	937
VIII. " Józsefváros . . .	93	83	108	385	353	436	542	229	436	924	446	893
IX. " Ferenczváros . . .	38	64	38	131	132	126	48	37	55	122	87	148
X. " Kőbánya	5	4	7	20	25	29	1	1	3	4	3	6

1) Helyes adatok hiányában ezen kerület adatai nem közölhetők.

Az 1900—1902. években állandó (havi) segélyben részesített személyek neme, kora és hitfelekezete kerület szerint.

Bezirkswaiser Nachweis der in den Jahren 1900—1902 mit ständiger (monatlicher) Unterstützung
betheilten Personen, nach Geschlecht, Alter und Confession.

Kerület Bezirk	Nem szerint Nach Geschlecht			Kor szerint Nach dem Alter								Hitfelekezet szerint Nach Confession								
	férfiak Männer	nők Frauen	együtt Zusammen	0—14 éves Jährig			14—40 éves Jährig			40—60 éves Jährig			60 éven túl Über 60 Jahre			róm. kath. Röm. kath.	ágostai ev. Ev. A. C.	református Reformirte	izraelita Israeliten	egyéb Sonstige
				férfiak Männer	nők Frauen	együtt Zusammen	férfiak Männer	nők Frauen	együtt Zusammen	férfiak Männer	nők Frauen	együtt Zusammen	férfiak Männer	nők Frauen	együtt Zusammen					
1900.																				
I.	58	315	373	1	2	5	25	11	108	41	180	300	24	11	27	11				
II.	38	283	321	10	17	—	6	3	175	25	85	287	14	12	7	—				
III. Óbuda . . .	52	237	289	—	—	3	30	6	68	43	139	225	2	10	52	—				
IV. Belváros . .	14	67	81	2	1	3	3	1	18	8	45	73	3	5	—					
V. Lipótváros . .	11	55	66	—	—	—	10	3	24	8	21	52	—	—	—					
VI. Terézváros ¹⁾	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	
VII. Erzsébtváros	71	229	300	1	2	6	41	43	123	21	63	151	23	8	118	—				
VIII. Józsefváros .	93	385	478	16	14	3	27	33	180	41	164	423	17	16	22	—				
IX. Ferenczváros	38	131	169	—	—	—	7	5	40	33	84	90	30	35	14	—				
X. Kőbánya . .	5	20	25	1	—	—	2	2	10	—	8	22	1	2	—	—				
Összesen Zus. .	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	
1901.																				
I.	60	326	386	1	1	4	14	14	112	41	199	315	22	11	29	9				
II.	55	283	338	—	—	2	8	15	82	38	193	318	5	4	11	—				
III. Óbuda . . .	73	255	328	—	—	6	25	13	98	54	132	264	2	5	57	—				
IV. Belváros . .	16	78	94	2	3	3	6	2	22	9	47	82	4	7	1	—				
V. Lipótváros . .	13	70	83	—	—	—	12	4	36	9	22	64	6	1	12	—				
VI. Terézváros ¹⁾	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	
VII. Erzsébtváros	68	249	317	2	4	7	53	29	112	30	80	163	25	8	121	—				
VIII. Józsefváros .	83	353	436	12	13	2	26	23	149	46	165	385	15	16	19	1				
IX. Ferenczváros	64	132	196	—	—	3	17	18	51	43	64	97	30	43	26	—				
X. Kőbánya . .	4	25	29	—	—	1	3	—	14	3	8	26	1	2	—	—				
Összesen Zus. .	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	
1902.																				
I.	66	326	392	1	4	2	19	15	104	48	199	315	24	11	29	13				
II.	54	289	343	—	—	2	10	18	88	34	191	320	5	4	11	3				
III. Óbuda . . .	71	263	334	—	—	6	17	15	74	50	172	251	5	3	75	—				
IV. Belváros . .	18	71	89	2	3	3	9	6	21	7	38	74	5	8	1	1				
V. Lipótváros . .	52	37	89	—	—	3	8	15	12	34	17	30	15	18	23	3				
VI. Terézváros ¹⁾	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	
VII. Erzsébtváros	132	339	471	3	2	7	73	79	129	43	135	171	22	67	195	16				
VIII. Józsefváros .	108	436	544	11	13	5	18	20	145	72	260	439	19	33	51	2				
IX. Ferenczváros	38	126	164	—	7	4	25	13	33	21	61	92	26	33	13	—				
X. Kőbánya . .	7	29	36	—	—	1	4	—	15	6	10	34	1	1	—	—				
Összesen Zus. .	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	

¹⁾ Helyes adatok hiányában ezen kerület adatai nem közölhetők. (Die fehlerhaften Angaben dieses Bezirkes sind nicht mittheilbar.)

Az 1900—1902. években állandó (havi) segélyek száma, jogcíme, nagysága és tartama kerületek szerint.

Rechtstitel, Grösse und Dauer der ständigen (monatlichen) Unterstützungen, 1900—1902.

Kerület <i>Bezirk</i>	A segélyezés jogcíme <i>Rechtstitel der Unterstützung</i>		A segély nagysága <i>Grösse der Unterstützung</i>				A segély tartama <i>Dauer der Unterstützung (in Jahren)</i>				
	Intézetben nem levő betegek ¹⁾	munka- képtelenség Arbeitsunfähigkeit	6 Krona	8 Kronen	10 Kronen	Über 10 K-nál több	0—1 éven át	1—10 éven át	10—20 éven át	20 éven túl Über 20 Jahre	Összesen <i>Zusammen</i>
1900.											
I.	—	373	189	32	141	11	34	339	—	—	373
II.	37	284	138	—	177	6	42	256	19	4	321
III. Óbuda	—	289	181	—	106	2	41	248	—	—	289
IV. Belváros	35	46	14	—	67	—	16	65	—	—	81
V. Lipótváros	—	66	24	—	39	3	—	66	—	—	66
VI. Terézváros ²⁾	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
VII. Erzsébetváros ²⁾	102	198	61	—	216	23	?	?	?	?	300
VIII. Józsefváros	—	478	154	—	323	1	105	373	—	—	478
IX. Ferenczváros	—	169	14	—	154	1	89	80	—	—	169
X. Kőbánya	1	24	—	—	25	—	?	?	?	?	25
Összesen <i>Zusammen</i>	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
1901.											
I.	8	378	209	31	135	11	44	342	—	—	386
II.	9	329	115	—	223	—	40	298	—	—	338
III. Óbuda	—	328	211	—	114	3	56	272	—	—	328
IV. Belváros	41	53	13	—	81	—	25	69	—	—	94
V. Lipótváros	23	60	25	—	54	4	3	80	—	—	83
VI. Terézváros ²⁾	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
VII. Erzsébetváros ²⁾	136	181	67	—	227	23	?	?	?	?	317
VIII. Józsefváros	—	436	140	—	295	1	85	351	—	—	436
IX. Ferenczváros	—	196	32	—	163	1	44	152	—	—	196
X. Kőbánya	—	29	3	—	22	4	?	?	?	?	29
Összesen <i>Zusammen</i>	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
1902.											
I.	43	349	213	42	127	10	58	334	—	—	392
II.	9	334	132	26	185	—	35	308	—	—	343
III. Óbuda	17	317	219	—	112	3	35	299	—	—	334
IV. Belváros	38	51	6	83	—	—	11	78	—	—	89
V. Lipótváros	20	69	14	3	69	3	13	67	7	2	89
VI. Terézváros ²⁾	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
VII. Erzsébetváros	120	351	37	13	403	18	74	355	41	1	471
VIII. Józsefváros	—	544	160	—	361	23	122	340	82	—	544
IX. Ferenczváros	4	160	35	2	126	1	36	128	—	—	164
X. Kőbánya	—	36	—	—	31	5	1	35	—	—	36
Összesen <i>Zusammen</i>	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?

¹⁾ Kranke, die sich nicht in Anstalten befinden. — ²⁾ Helyes adatok hiányában ezen kerület adatai nem közölhetők.
(Die fehlerhaften Angaben dieses Bezirkes sind nicht mittheilbar.)

5. sz. tábla.

Tabelle 5.

1900—1902. években rögtöni segélyben részesült személyek kerület szerint, a segély nagyságának kitüntetésével.

Anzahl der in den Jahren 1900—1902 vorübergehend unterstützten Personen, nach Bezirk und nach der Höhe des gewährten Betrages.

Kerület Bezirk	Segélyezett egyének száma Anzahl der Unterstützten			Ezek közül részesült Hievon erhielten					Segélyezett egyének száma Anzahl der Unterstützten			Ezek közül részesült Hievon erhielten					Segélyezett egyének száma Anzahl der Unterstützten			Ezek közül részesült Hievon erhielten																																																													
	Férfiak Männer	Nők Frauen	Összesen Zusam.	0—5	5—10	10—20	20—30	30—40	még als 40- nél több	Férfiak Männer	Nők Frauen	Összesen Zusam.	0—5	5—10	10—20	20—30	30—40	még als 40- nél több	Férfiak Männer	Nők Frauen	Összesen Zusam.	0—5	5—10	10—20	20—30	30—40	még als 40- nél több																																																						
																												korona segélyben Kronen Unterstützung					korona segélyben Kronen Unterstützung					korona segélyben Kronen Unterstützung																																											
	1900.																											1901.																											1902.																										
I.	28	61	89	41	32	11	4	1	—	17	37	54	32	19	3	—	—	—	—	—	29	100	129	118	9	2	—	—	—	—																																																			
II.	55	109	164	4	7	22	25	20	86	127	276	403	321	51	20	7	4	—	—	—	180	458	638	467	144	23	—	—	—	—																																																			
III.	3	3	6	—	1	4	1	—	—	1	3	4	—	2	1	—	1	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—																																																			
IV.	13	29	42	1	36	5	—	—	—	2	9	11	—	8	3	—	—	—	—	—	3	10	13	1	12	—	—	—	—	—																																																			
V.	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	364	339	703	600	99	4	—	—	—	—																																																			
VI. ¹⁾	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?																																																			
VII.	408	806	1214	10	1191	5	5	3	—	518	1037	1555	158	1359	20	14	4	—	—	—	696	937	1633	516	1117	—	—	—	—	—																																																			
VIII.	542	924	1466	618	631	167	36	6	8	229	446	675	239	348	51	22	6	9	—	—	436	893	1329	362	579	243	76	25	44	—																																																			
IX.	48	122	170	59	111	—	—	—	—	37	87	124	25	99	—	—	—	—	—	—	55	148	203	57	146	—	—	—	—	—																																																			
X.	1	4	5	—	—	—	—	5	—	1	3	4	—	1	3	—	—	—	—	—	3	6	9	—	4	5	—	—	—	—																																																			
Összesen Zusammen	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?																																																			

¹⁾ Helyes adatok hiányában ezen kerület adatai nem közölhetők. (Die fehlerhaften Angaben dieses Bezirkes sind nicht mittheilbar.)

Az állandó segélyben részesültek kora.

Az 1902. évben azon kilencz kerületben, melyből adatok beérkeztek, tehát a VI. kerület kivételével, az állandóan segélyezették kora a következő volt:

	segélyezették száma	%
0—14 éves	46	1.9
14—40 „	216	8.7
40—60 „	302	32.6
60 éven túl	1.398	56.8

Az állandó segélyben részesültek hitfelekezete.

Az 1902. évben volt azon kilencz kerületben, melyből adatok beérkeztek, tehát a VI. kerület kivételével az állandóan segélyezették közül:

Róm. katolikus	1.726
Ág. evang.	122
Református	178
Izraelita	398
Egyéb vallású	38

Szembeállítván a segélyezették számát az ezen kilencz kerületben 1902. év közepén élők számával, a következőket találjuk:

	Élők száma	segélyezették száma	10.000 élőre
Róm. kath.	384.503	1.726	44.9
Ág. evang.	32.918	122	37.1
Református	57.210	178	31.1
Izraelita	127.882	398	31.1

3. Az állandó és rögtöni segélyek nagysága.

(L. az 4. és 5. sz. táblákat)

Az 1902. évben azon kilencz kerületben, melyből adatok beérkeztek, tehát a VI. kivételével, a segélyösszegek nagysága a következő volt:

a) Állandó segélyezéseknél

	egyének száma	= %
6 korona	816	33.1
8 "	169	6.9
10 "	1.414	57.4
10-nél több	63	2.6

b) Rögtöni segélyezéseknél

	esetek száma	= %
0—5 korona	2.121	45.6
5—10 "	2.113	45.4
10—20 "	277	5.9
20—30 "	76	1.6
30—40 "	29	0.6
40-nél több	44	0.9

4. Az állandó segélyek tartama.

(Lásd az 4. sz. táblát.)

Az idevágó statisztika sem nyújtja a főváros teljes, hanem csak töredékes képét, mivel a VI. kerületnél a segélyezés tartamának feljegyzése a segélynyújtás alkalmával elmaradt, ennek utólagos megállapítása pedig aránytalan nagy fáradságot és költséget okozott volna. Ez okból ezen adatokról le kellett mondanunk.

A többi kilencz kerületben volt 1902-ben a segélyzettek közt olyan, a ki élvezte a segélyt:

	egyén	= %
0—1 évig	385	15.6
1—10 "	1.944	79.0
10—20 "	130	5.3
20 éven túl	3	0.0

5. Vidéken lakó budapestiek segélyezése.

A főváros a vidéken lakó budapesti illetőségűeket is segélyezi, még pedig tett a segélyezettek száma a segély összegével és a tartózkodási helylyel egybevetve 1902. évben:

Tartózkodási hely	segélyezettek száma		segélyösszeg koronákban
	férfi	nő	
Budapest környéke	8	22	3.150
Egyéb Pestmegye	—	8	1.142
Egyéb Magyarország	6	23	3.654
Bécs	9	25	3.857
Egyéb Ausztriu	3	16	2.561
Egyéb	1	1	60
Összesen	27	95	14.424

B) Egyéb segélyek.

A főváros a szegényeket pénzbeli segélyen kívül még más módon is támogatja ugymint ingyenorvoslás és gyógyszerek nyújtása, szegény szülőnők gondozása, ingyen temetés, népkonyhajegyek kiosztása, továbbá természetiekben való segélyezés által.

1. Ingyen orvoslás.

(Lásd a 6., 9. és 10. sz. táblákat.)

A főváros nyílt jótékonyaságügyi igazgatásában fontos szerepet játszik a szegény betegek ingyen kezelése. Ezt a feladatot a kerületi orvosok végzik és pedig részben a fekvőbetegek látogatása, részben a járóbetegek gyógykezelése által. Tett pedig a betegek száma :

	fekvő	járó-kelő	összesen
1900.	6866	17.992	24.858
1901.	7482	19.717	27.199
1902.	8453	22.525	30.978

A betegek kerületenkénti eloszlását a 6. sz. tábla tartalmazza,¹⁾ kerületenként részletezvéen egyttal azok korát, ahhoz képest a mint a betegek 14 éven alóliak, 14—40, 40—60 évesek vagy 60 éven fölüliek voltak. Itt adjuk a betegek korát mind a tiz kerületre együttvéé :

	1900.		1901.		1902.	
	fekvő	járó-kelő	fekvő	járó-kelő	fekvő	járó-kelő
0—14 éves	2.321	7.971	2.417	8.554	3.154	10.681
14—40 „	2.038	5.132	2.317	5.762	2.365	6.174
40—60 „	1.455	3.034	1.584	3.455	1.680	3.618
60-on felül	1.052	1.855	1.164	1.946	1.254	2.052
összesen	6.866	17.992	7.482	19.717	8.453	22.525

A havonkénti forgalmat a 9. sz. tábla mutatja. Havi füzetekben hónapról-hónapra közölvén a betegeknek kerületi eloszlását, beérjük azzal, hogy ott az összes kerületek havi forgalmát egyttesen kimutassuk.

A betegek létszáma az 1902. évben április havában volt legnagyobb, a midőn ugyanis a tiz kerületben naponként mintegy 78 járó-kelő beteg jelentkezett; legkisebb volt a forgalom május—decemberben, a mikor ezen szám mintegy 60-ra süllyedt.

A kerületi orvosok száma a tiz kerületben volt: 3, 2, 2, 1, 2, 3, 3, 2, 2, 2, összesen 22. E szerint jutott az 1902-ik évben egy-egy kerületi orvosra havonként átlag 32 fekvő és 85 járó beteg.

A kórházakba küldettek :

1900-ban	24.858 beteg közül	1.119
1901-ben	27.199 „ „	1.198
1902-ben	30.978 „ „	1.238

A járó-kelő és a fekvő betegek foglalkozása a 10. sz. táblán van kimutatva; kitűnik ebből, hogy mindkét rendbeli betegek zöme, t. i. felerésze, napszamosokból áll. Nagyobb számmal fordulnak továbbá elő cselédek és szolgák, iparossegédek, foglalkozásnélküliek.

¹⁾ Halmos polgármester úr közigazgatási jelentése 1902. évre vonatkozólag a következő adatokat tartalmazza:

	járó betegek	fekvő betegek		járó betegek	fekvő betegek
I.	2.499	1.125	VI.	2.277	980
III.	1.683	669	VII.	1.319	407
II.	1.322	1.266	VIII.	2.885	1.133
IV.	280	216	IX.	3.937	1.228
V.	1.229	290	X.	983	204
			Összesen	18.414	7.518

6. sz. tábla.

Tabelle 6.

Szegény betegek gyógykezelése 1900—1902. Ärztliche Behandlung armer Kranken 1900—1902.

Kerület Bezirk	Fekvő betegek Bettlägerige							Járó betegek Ambulante						
	férfi M.	nő W.	együtt zus.	Kor Alter				férfi M.	nő W.	együtt zus.	Kor Alter			
				—14	14—40	40—60	üb. 60 f.				—14	14—40	40—60	üb. 60 f.
1900.														
I.	484	589	1.073	410	250	238	175	810	1.117	1.927	719	548	405	255
II.	281	338	619	205	251	92	71	742	1.019	1.761	546	640	330	245
III.	248	501	749	247	164	140	198	575	964	1.539	756	282	235	266
IV.	103	142	245	33	101	53	58	76	180	256	38	123	57	38
V.	117	179	296	103	79	78	36	296	412	708	355	187	105	61
VI.	266	343	609	139	224	143	103	888	1.141	2.029	751	690	374	214
VII.	405	662	1.067	395	306	250	116	1.287	1.819	3.106	1.522	858	539	177
VIII.	329	488	817	247	261	184	125	890	1.300	2.270	994	652	389	235
IX.	374	586	960	340	279	207	134	1.229	1.812	3.041	1.443	830	458	310
X.	171	260	431	202	123	70	36	614	741	1.355	837	322	142	54
Össz. Zus. . .	2.778	4.088	6.866	2.321	2.038	1.455	1.052	7.407	10.585	17.992	7.971	5.132	3.034	1.855
1901.														
I.	590	640	1.230	520	307	253	150	957	1.163	2.120	904	576	389	251
II.	293	328	621	146	283	130	62	712	1.006	1.718	532	632	313	211
III.	250	500	750	215	168	142	225	603	1.002	1.605	746	300	299	260
IV.	133	134	267	35	132	53	47	89	154	243	34	114	57	38
V.	116	157	273	132	49	56	36	434	499	933	498	178	141	116
VI.	395	384	779	188	293	167	131	1.104	1.252	2.356	622	901	567	266
VII.	423	717	1.140	329	369	291	151	1.569	2.210	3.779	1.821	1.132	624	202
VIII.	385	565	950	330	284	181	155	955	1.429	2.384	1.026	769	362	227
IX.	413	689	1.102	333	316	234	169	1.308	1.945	3.253	1.551	846	466	290
X.	160	210	370	139	116	77	38	607	719	1.326	820	314	137	55
Össz. Zus. . .	3.158	4.324	7.482	2.417	2.317	1.584	1.164	8.338	11.379	19.717	8.554	5.762	3.455	1.946
1902.														
I.	547	689	1.236	542	298	222	174	1.059	1.341	2.400	1.050	650	468	232
II.	285	356	641	161	285	121	74	718	982	1.700	591	579	313	217
III.	244	554	798	248	188	173	189	633	1.151	1.784	880	349	260	295
IV.	106	111	217	29	102	50	36	101	188	289	33	112	75	69
V.	137	153	290	178	49	41	22	585	644	1.229	908	167	100	54
VI.	438	531	969	313	288	227	141	1.004	1.287	2.291	708	781	491	261
VII.	687	953	1.640	609	445	333	253	1.863	2.600	4.463	2.185	1.334	652	292
VIII.	497	636	1.133	534	288	188	123	1.157	1.728	2.885	1.430	751	471	233
IX.	440	790	1.230	386	364	263	217	1.485	2.450	3.935	1.891	1.098	631	315
X.	139	160	299	154	58	62	25	742	807	1.549	955	353	157	84
Össz. Zus. . .	3.520	4.933	8.453	3.154	2.365	1.680	1.254	9.347	13.178	22.525	10.681	6.174	3.618	2.052

2. Ingyen gyógyszerek kiosztása.

(Lásd a 7. sz. táblát.)

Ezen adatok a III. és VI. kerületről nem lévén kimutathatók, nem vagyunk azon helyzetben, hogy a hatóság ezen ténykedéséről összképet nyujtsunk; a többi nyolcz kerületre vonatkozó adatokat a 7. sz. táblában közöljük.¹⁾

7 sz. tábla.

Ingyen gyógyszerek utalványozása az 1900—1902. években.

Tabelle 7.

Anweisung von Gratis-Medicamenten in den Jahren 1900—1902.

Kerület Bezirk	Hány esetben In wie viel Fällen			Mily értékben K Werth in K		
	1900	1901	1902	1900	1901	1902
I.	1.269	3.502	3.000	698	3.995	3.000
II.	1.500	167	390	1.050	308	270
III. Óbuda ²⁾	?	?	?	?	?	?
IV. Belváros	90	41	158	74	29	164
V. Lipótváros	1.477	1.876	2.013	1.288	1.486	1.511
VI. Terézváros ²⁾	?	?	4.191	?	?	2.638
VII. Erzsébetváros	3.918	6.549	5.047	2.214	3.396	4.107
VIII. Józsefváros	1.707	2.420	5.444	1.772	2.256	4.998
IX. Ferencváros	4.404	6.857	9.070	3.333	4.109	7.459
X. Kőbánya	1.138	1.510	1.763	743	1.033	1.268
Összesen Zusammen	?	?	?	?	?	?

¹⁾ Hallos János polgármester úr jelentése szerint az ingyen gyógyszer rendelések száma 1901-ben: I. ker. 10.950

II. ker. 926, III. ker. 11.796, IV. ker. 158, V. ker. 1.098, VI. ker. 1.824, VII. ker. 5.047, VIII. ker. 5.627, IX. ker. 10.909, X. ker. 191

²⁾ Ezen kerület adatai nem küldettek be, Die Daten dieses Bezirkes wurden nicht eingesendet.

3. Szegény szülő nők gondozása.

(Lásd a 8. sz. táblát.)

A kerületi szülész nők száma volt a tíz kerületben: 3, 2, 2, 1, 2, 2, 2, 2 (1902-ben csak 1), 1, 2 (1902-ben csak 1), összesen 19 (1902-ben csak 17).

A szülési esetek száma tett a tíz kerületben 1902-ben: 68, 28, 55, 4, 83, 125, 29, 59, 56, 41 összesen 548-at,¹⁾ melyek a tizenkét hónap szerint következőleg oszoltak el: 45, 58, 55, 45, 43, 47, 47, 36, 36, 54, 38, 44. E szerint jutott 1902-ben egy főváros szülész nőre átlag mintegy 32 szülési eset, azaz havonként alig 3. Az egyes kerületekre azonban meglehetősen egyenlőtlenül oszlik el a fővárosi szülész nők igénybevétele.

Igy jut egy egész évre

az I. kerületben	23
a II. "	14
a III. "	27 ^{1/2}
a IV. "	4
az V. "	41
a VI. "	62 ^{1/2}
a VII. "	14 ^{1/2}
a VIII. "	59
a IX. "	56
a X. "	4

Leggyakrabban vették tehát igénybe a kerületi szülész nőt a Terézvárosban, Józsefvárosban és Ferenczvárosban (évenként 56—60 esetben, azaz havonként mintegy 5 ízben), legkevésbé a II. kerületben és az Erzsébetvárosban (évenként csak 14 eset), míg a Belvárosban évenként csak 4 eset akadt, úgy hogy ezen szülész nő minden elfoglaltság nélkülinek mondható.

8. sz. tábla.

Tabelle 8.

Szegény szülő nők segélyezése az 1900—1902. években.

Geburtshilfe bei Armen in den Jahren 1900—1902.

Kerület <i>Bezirk</i>	Segélyezési esetek száma <i>Anzahl der Fälle</i>			Foglalkozás szerint 1902 <i>Nach Beruf 1902</i>												
				Napszámosnő <i>Tagelöhnerin</i>	Varrónő <i>Näherin</i>	Cseléd <i>Diensthote</i>	Munkásnő <i>Arbeiterin</i>	Mosónő <i>Wascherin</i>	Vasalónő <i>Büßlerin</i>	Házmesternő <i>Hausmeisterin</i>	Házalónő <i>Hauslerin</i>	Inaros neje <i>Gattin v. Geuerbetr.</i>	Egyéb foglalk. neje <i>Gattin v. sonst. Beruf.</i>	Foglalk. nélkül <i>Ohne Beschäft.</i>	Ismeretlen fogl. <i>Beruf unbekannt</i>	Összesen <i>Zusammen</i>
	1900	1901	1902													
I.	116	80	68	48	3	8	—	1	1	—	—	6	—	—	1	68
II.	21	16	28	8	3	3	7	—	—	—	—	3	1	3	—	28
III. Óbuda	49	53	55	33	3	4	2	—	—	—	—	7	6	—	—	55
IV. Belváros	20	10	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	4
V. Lipótváros	73	62	83	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	83
VI. Terézváros	128	132	125	25	1	23	—	2	1	9	—	40	19	5	—	125
VII. Erzsébetváros	24	19	29	7	—	4	3	1	—	2	—	11	—	—	1	29
VIII. Józsefváros	79	72	59	26	—	9	15	1	1	—	1	—	—	3	3	59
IX. Ferenczváros	56	60	56	29	—	6	—	—	—	1	—	14	6	—	—	56
X. Kőbánya	51	48	41	34	—	1	2	—	—	—	—	3	1	—	—	41
Összesen <i>Zusammen</i>	617	552	548	296	10	58	29	5	3	12	1	84	34	11	5	548

¹⁾ Halmas polgármester jelentése szerint 83, 41, 46, 4, 77, 220, 76, 57, 56, 53, összesen 713.

9. sz. tábla.

Tabelle 9.

Szegény betegek havi forgalma 1900—1902.
 Monatliche Frequenz der behandelten Kranken 1900—1902

Hónap Monat	1900.		1901.		1902.		Hónap Monat	1900.		1901.		1902.	
	Fekvő Bettlägerig	Járó Ambulant	Fekvő Bettlägerig	Járó Ambulant	Fekvő Bettlägerig	Járó Ambulant		Fekvő Bettlägerig	Járó Ambulant	Fekvő Bettlägerig	Járó Ambulant	Fekvő Bettlägerig	Járó Ambulant
Január . . .	779	1.355	1.048	1.880	769	1.944	Augusztus	449	1.414	432	1.474	571	1.857
Február . . .	620	1.514	805	1.676	705	1.765	Szeptember	369	1.439	444	1.553	575	1.781
Márczius . . .	719	1.648	697	1.898	779	1.998	Október . . .	487	1.593	526	1.462	601	1.762
Április . . .	742	1.570	662	1.683	862	2.244	November	546	1.392	557	1.530	732	1.886
Május . . .	529	1.604	622	1.766	779	1.889	December	707	1.518	693	1.539	865	1.799
Junius . . .	462	1.348	499	1.606	611	1.734	Össz. Zus.	6.866	17.992	7.482	19.717	8.453	22.525
Julius . . .	457	1.597	497	1.650	604	1.866							

10. sz. tábla.

Tabelle 10.

A fekvő és a járókelő betegek foglalkozása 1900—1902.
 Beruf der bettlägerigen und der ambulanten Kranken 1900—1902.

Foglalkozás Beruf	1900.		1901.		1902.	
	Fekvő Bettlägerig	Járó-kelő Ambulant	Fekvő Bettlägerig	Járó-kelő Ambulant	Fekvő Bettlägerig	Járó-kelő Ambulant
Östermelés. Urproduction.						
Földmives	1	1	—	—	5	15
Kertész	—	2	—	1	1	6
Szőlőmives	17	16	10	21	24	23
Eledel ipar. Nahrungsindustrie.						
Mészáros	5	3	1	3	3	1
„ segéd	1	2				
Hentes	2	2	1	2	1	—
Pék	—	2				
Péksegéd	—	1	—	—	1	5
Kávés	—	—				
Czukrász	2	—	—	2	1	1
Halász	—	1				
Ruházati ipar. Bekleidungsindustrie.						
Czipész	56	116	27	52	17	58
Czipészsegéd	—	1				
Divatárusnő	—	1	—	—	—	3
Ruhatisztító	1	—				
Szűcs	2	—	2	—	—	—
Szabó	31	28				
Szabósegéd	—	1	15	34	12	41
Varrónő, szabónő	55	218				
Kalapos	—	2	—	1	—	—
Hímzőnő	—	—				
Építő ipar. Bauindustrie.						
Kőműves	15	30	12	14	10	8
Kőfaragó	2	3	—	2	1	2
Áés és asztalos	10	54	12	39	9	27
Cserepes	1	9	—	1	—	1
Üveges	—	—	1	1	1	2
Fonó-szövő ipar. Textilindustrie.						
Kötoles	—	1	—	—	—	—

Foglalkozás Beruf		1900.		1901.		1902.	
		Fekvő Bettlägerig	Járó-kelő Ambulant	Fekvő Bettlägerig	Járó-kelő Ambulant	Fekvő Bettlägerig	Járó-kelő Ambulant
Agyagipar. Thonindustrie.							
Pipakészítő	Pfeifenmacher	—	1	—	—	—	—
Kályhás	Ofenmacher	—	—	—	—	—	1
Faipar. Holzindustrie.							
Kádár	Böttcher	—	1	—	—	3	3
Fémipar. Metallindustrie.							
Aranyműves	Goldarbeiter	—	—	—	—	—	1
Szerelő	Monteure	1	—	—	—	—	—
Gépész	Maschinisten	1	5	—	1	4	1
Lakatos	Schlosser	12	41	} 7	26	8	18
Kovács	Schmiede	3	8				
Bádogos	Spengler	1	6				
Sokszorosító ipar. Polygraph. Industrie.							
Nyomdász	Buchdrucker	7	8	—	4	1	4
Iparos művészet. Gewerbliche Kunst.							
Fényképész	Photographen	1	—	—	—	—	1
Festő	Maler	9	29	8	10	2	9
Szobrász	Bildhauer	—	1	—	1	—	—
Műszeripar. Mechanische Industrie.							
Órás	Uhrmacher	4	8	3	4	1	2
Műszerész	Mechaniker	—	1	1	1	1	2
Hangszerkészítő	Musikinstrumentenmacher	—	2	—	—	—	—
Papíripár. Papierindustrie.							
Könyvkötő	Buchbinder	5	2	—	1	—	—
Vegyés ipar. Diverse Industrie.							
Kőszőrüs	Schleifer	—	1	—	1	—	1
Székfonó	Sesselflechter	—	1	—	—	—	—
Paplanos	Deckenmacher	—	1	—	—	—	—
Fényező	Lackirer	—	1	—	—	1	3
Kefekötő	Bürstenbinder	1	—	—	—	1	1
Kárpitos	Tapezierer	—	2	—	—	4	3
Aranyszerő	Goldschläger	—	1	—	1	—	1
Kövező	Pflasterer	3	2	—	1	—	1
Borbély	Raseur	4	4	3	11	—	2
Fodrásznő	Friseurin	1	—	—	—	3	—
Szjgyártó	Riemer	—	—	—	—	—	1
Tanonez, inas	Lehrlinge	—	1	—	—	8	39
Nap- és esernyős	Sonnen- u. Regenschirmm.	—	—	—	—	10	1
Kézműves	Handwerker	106	177	104	183	141	156
Iparos, iparos segéd	Industrielle Gewerbegehilfe	150	264	161	399	165	452
Forgalom. Verkehr.							
Hajós	Schiffer	5	8	4	7	5	7
Kocsis	Kutscher	42	100	33	86	44	92
Kalauz	Conducteurs	1	—	—	—	—	—
Kereskedelem. Handel.							
Kereskedő	Kaufleute	12	26	} 46	86	54	145
Kereskedő segéd	Handelsgehilfen	2	—				
Elárusítónő	Verkäuferinnen	1	1				
Árus	Verkäufer	12	38	} 83	174	151	261
Pénztárosnő	Cassierinnen	—	2				
Házaló	Hausierer	45	107	} 83	174	151	261
Ügynök	Agent	7	13				
Házaló, ügynök	Hausierer, Agenten	44	165				
Kofa	Höckerinnen	9	13	11	13	8	6

10. sz. tábla. (Vége.)

Tabelle 10. (Schluss.)

Foglalkozás <i>Beruf</i>		1900.		1901.		1902.	
		Fekvő <i>Bettlägerig</i>	Járó-kelő <i>Ambulant</i>	Fekvő <i>Bettlägerig</i>	Járó-kelő <i>Ambulant</i>	Fekvő <i>Bettlägerig</i>	Járó-kelő <i>Ambulant</i>
Testi szolgálat. <i>Persönl. Dienstleistung.</i>							
Napszámos	<i>Tagelöhner</i>	3.274	8.500	3.563	9.496	4.100	11.118
Munkás	<i>Arbeiter</i>	111	190	134	246	217	295
Cseléd, szolgáló, takarítónő	<i>Dienstboten, Diener, Auf- räumcrinnen</i>	603	1.671	533	1.520	579	1.607
Hordár	<i>Dienstmänner</i>	27	53	4	18	11	19
Hivatalszolga	<i>Amtsdiener</i>	—	—	—	—	16	60
Tempomszolga	<i>Kirchendiener</i>	—	—	—	—	1	—
Fűtő	<i>Heizer</i>	—	—	—	—	1	—
Szellemi szolgálat. <i>Geistiger Dienst.</i>							
Hivatalnok	<i>Beamte</i>	78	60	129	34	100	21
Díjnok, kishivatalnok	<i>Diarmisten, Kleinbeamte</i>	91	106	112	89	80	90
Mérnök	<i>Ingenieure</i>	—	1	—	—	—	1
Gyógyszerész	<i>Apotheker</i>	—	—	—	1	—	—
Újságíró	<i>Journalisten</i> . . . . . [spieler	—	1	—	—	—	—
Színész, színésznő	<i>Männl. und weibl. Schau-</i>	1	—	1	1	2	—
Tanító	<i>Lehrer</i>	3	2	5	5	6	5
Tanítónő	<i>Lehrerinnen</i>	14	3	12	8	6	—
Zenész	<i>Musiker</i>	25	140	54	181	91	304
Ügyvéd	<i>Advocaten</i>	—	—	—	—	—	1
Orvos özvegye	<i>Arzten Wittwen</i>	—	—	—	—	—	1
Tánczosnő	<i>Tänzerinnen</i>	—	—	—	—	1	—
Végrehajtó	<i>Executoren</i>	—	—	—	—	1	—
Építési rajzoló	<i>Bauzeichner</i>	—	—	—	—	—	2
Gépirónő	<i>Maschinenschreiberinnen</i>	—	—	—	—	1	—
Különféle szolgálat. <i>Diverse Dienste.</i>							
Éjjeli őr	<i>Nachtwächter</i>	—	—	—	—	2	—
Őrség, rendőr	<i>Wache, Polizei</i>	8	43	11	47	6	27
Portás	<i>Portiers</i>	—	—	—	—	2	—
Házmeister	<i>Hausmeister</i>	49	73	41	38	33	48
Tűzoltó	<i>Feuerwehrmänner</i>	—	—	—	—	4	3
Levélhordó	<i>Briefträger</i>	—	—	—	—	1	5
Kintornás	<i>Leirer</i>	4	54	9	38	8	39
Raktárnok	<i>Magazineure</i>	—	—	—	—	1	—
Pinczér	<i>Kellner</i>	—	—	—	—	10	26
Hidvámos	<i>Brückenzolleinnehmer</i>	—	—	—	—	—	1
Lámpagyújtó	<i>Lampenzünder</i>	—	—	—	—	—	1
Sírásó	<i>Todtengräber</i>	—	—	—	—	—	7
Tanuló	<i>Schüler</i>	59	199	58	276	63	317
Segélyből élők	<i>Von Unterstützung Lebende</i>	76	272	155	481	119	374
Arva	<i>Waisen</i>	18	57	29	36	22	22
Tápdijas, áponcz	<i>Pfleglinge</i>	24	29	15	63	21	110
Magánzó	<i>Privatiers</i>	27	95	28	64	19	40
Koldus	<i>Bettler</i>	8	6	6	6	6	11
48-as honvéd, katona	<i>48-er Honvéde Soldat</i>	1	1	1	—	1	2
Mosónő	<i>Wäscherinnen</i>	14	39	23	53	36	55
Bába	<i>Hebammen</i>	4	3	—	—	8	1
Artistanő	<i>Artistinnen</i>	—	1	—	—	—	—
Drótos	<i>Rastelbinder</i>	—	—	—	—	1	3
Házi foglalkozás	<i>Häusliche Beschäftigung</i>	—	—	55	132	132	264
Gyermekek	<i>Kinder</i>	—	—	126	481	178	680
Különböző foglalkozásu	<i>Diverse Beschäftigung</i>	72	254	63	223	78	167
Ismeretlen	<i>Unbekannt</i>	7	39	—	—	—	—
Foglalkozás nélküli	<i>Beruflose</i>	1.565	4.541	1.629	4.655	1.666	4.930
Egyéb	<i>Sonstige</i>	13	26	61	160	47	234
Összesen	<i>Zusammen . . . . .</i>	6.866	17.992	7.482	19.717	8.453	22.525

4. Ingyen temetések.

Az ingyen temetések eloslása tett az egyes kerületekben :

	1900	1901	1902 ¹⁾
I. kerület	7	15	13
II. „	—	8	45
III. „ Óbuda	21	22	25
IV. „ Belváros	—	1	—
V. „ Lipótváros	55	53	49
VI. „ Terézváros	100	108	143
VII. „ Erzsébetváros	42	49	48
VIII. „ Józsefváros	76	69	79
IX. „ Ferenczváros	157	137	189
X. „ Kőbánya	11	9	7
Összesen	469	471	598

5. Népkonyhajjegyek kiosztása.

A hatóság népkonyhajjegyeket is oszt ki és pedig részben saját költségén részben magánosok által rendelkezésre bocsájtott jegyekből. Ezek száma tett az 1902. évben kerületenként:²⁾

I. kerület	A főváros terhére felnőtteknek	Egyletek vagy magánosok terhére felnőtteknek	
			gyermekeknek
I. kerület	1.296	5.080	—
II. „	8.099	6.423	1.604
III. „ Óbuda	25.411	808	8.820
IV. „ Belváros	907	—	—
V. „ Lipótváros	—	42.875	29.725
VI. „ Terézváros	24.500	—	—
VII. „ Erzsébetváros	87.785	—	—
VIII. „ Józsefváros	—	164.421	14.959
IX. „ Ferenczváros	28.000	—	—
X. „ Kőbánya	9.000	3.750	—
Összesen	184.998	223.357	55.108

A főváros által kiosztás czéljából vásárolt népkonyhajjegyek ára volt 1902-ben 19.459 korona.

A mi a hónapok szerinti eloslást illeti, ezeknek zöme a téli hónapokra esik, miután a hatósági népkonyhák is csak ezen hónapokban vannak nyitva. (V. ö. ez iránt Havifüzeteink kimutatásait.)

Az előljáráóságok által kiosztott népkonyhajjegyek kétfélék: 20 filléresek felnőttek és 12 filléresek gyermekek részére. Az előljáráóságok a népkonyhajjegyeket részint a népkonyhákat fenntartó egyesületektől kapják, részint pedig a mutatkozó szükséghez képest az egyes népkonyhák számadóitól az e célra rendelkezésre álló költségvetési hitel terhére készpénzfizetés mellett veszik s azokat az arra érdemes szegények között kiosztják.

6. Természetiekben való segélyezés

A főváros terhére kiosztatott :

	tüzifaalvány	fürdőjegy
1900	100	371
1901	100	124
1902	—	—

¹⁾ Halmos polgármester úr jelentése szerint 1902-ben a 10 kerületben: 12, 4, 27, — 49, 138, 44, 77, 189, 7 összesen 547.

²⁾ Halmos polgármester úr jelentése szerint a kiosztott népkonyhajjegyek száma 1902-ben a tíz kerületben: 14.920, 8.099, 15.240, 907, 68.569, 25.500, 79.919, 167.384, 51.500, 16.300 összesen 448.338.

Azonkívül egyletek vagy magánosok terhére a hatóság által kiosztatott:

	tűzifautalvány	szénutalvány	fürdőjegy
1900	—	25	943
1901	244	293	126
1902	—	1.051	127

Ezen segélyek kerületenkénti eloszlását havifüzeteinkben közöltük. Azonkívül kiosztatott kenyér: 1900-ban 160 db, 1901-ben 100 db, 1902-ben 100 db.

C) Gyermekvédelem.

Már az 1893. évi XXXIII. törvénycikk értelmében kötelesek voltak a kerületi előljáróságok a lelenczeket, árvagyermeket és más elhagyott gyermekeket hatóság i ápolásba venni és tizenkettedik évükig ápolni és felnevelni. A kerületi előljáróságok ebbeli kötelezettségüknek akként feleltek meg, hogy a gyermekeket vagy a Budapesti első gyermekvéddőbe, vagy a gyermekek ápolására vállalkozó magánfeleknek adták át. Ez utóbbi esetre való tekintettel minden előljáróság nyilvántartotta azon nőket vagy családokat, hol ilyen gyermekeket ápolásba venni szándékoznak, és kikre úgy erkölcsiségüknél és testi épségüknél, mint alkalmas lakásuknál fogva a gyermekek ápolása megnyugvással bízható volt. A hatóság a fennálló szabályok szerint a következő tartásdíjakat fizette az ekként ápolott gyermekekért:

	magánosok által való ápolásért	a gyermekmenedékben
0—2 éves gyermek után . . .	240 koronát	288 koronát
2—6 " " " " . . .	192 " "	240 "
6—12 " " " " . . .	144 " "	192 "

A hatósági gondozás alá vett gyermekek a kerületi tisztiorvos és a kerületi választmány felügyelete alatt állottak, mely utóbbi arra is törekedett, hogy a gyermekek egy része tisztességes jómódú szülőknél ingyen elhelyeztessék, a többi pedig 12 éves koruk elérése után mesterségre, illetőleg cselédségre adassék, vagy a tehetesebbek az előljáróság útján vagy másképp tovább képeztesse. A hatósági gyermekvédelem mérvéről a következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

Hatósági gondozás alatt állott:

	1897	1898
a gyermekmenedékben	391	517
magánosoknál	446	522
mindössze	837	1049

Ezen gyermekek gondozásának költségei 1897-ben 87,346 1898-ban 95,174 koronára rugtak. Ezen gyermekek közül 1897-ben 27, 1898-ban pedig 59 halt meg.

Az 1898. évi XXI. t.-cz. a nyilvános betegápolási költségek terhének egyenletes megosztása céljából „Országos betegápolási alapot“ létesített. Ez a törvény a hét éven alul álló „elhagyott gyermekek“ gondozását az állam feladatául rendeli; ezenkívül ezen alapból fedeztetnek a nem érvényesíthető kórházi költségek, a szegények gyógykezelése, valamint a heveny fertőző betegedések elleni óvintézkedések. Az ezen törvény értelmében a fővárosi lakosság által fizetett adó, mely nemcsak a szorosabb értelemben jótékony, hanem kórházi célokra is fordított, igen jelentékeny összeget tesz u. m. 1900-ban 987.423, 1901-ben 1.006.476, 1902-ben 997.927 koronát. Az orsz. betegápolási alap terhére ápolandó gyermekekre nézve az 5.000/99. belügym. rend. szerint az országos Fehérkereszt-egyesület és az országos Budapesti első gyermekmenedékhely-egyesület veendő igénybe. Az előljáróságok az 1899. jun. 22. kelt 32.004. sz. tanácsi határozat értelmében, közvetlenül ápoló anyáknál ily gyermekeket nem helyeznek el, hanem azokat ezen intézetek valamelyikéhez utasítják. A hatóságnak e

gyermek körül való ténykedése csakis a budapesti illetőség megállapítására szorítkozik; ezen gyermekeket a IX. ker. előljáróság veszi nyilvántartásba és az érettség fizetni köteles hozzátartozóiknak vagyoni viszonyait figyelemmel kíséri.

Halmos polgármester 1902. közigazgatási jelentésében a következő tájékoztató felvilágosítást nyújtja a hét éven alul levő gyermekek gondozása iránt fennálló intézkedésekről:

„Az említett két intézet¹⁾ által gondozott 7 éven alul levő gyermekeket és pedig úgy azokat, a kiket az intézetek saját hatáskörükben vettek föl, mint azokat, a kiket az előljáróságok helyeztek el az intézeteknél, a kerületi előljáróságok nyilvánították elhagyottakká.

Az elhagyottá nyilvánításhoz, a melyre az az előljáróság volt illetékes, a melynek területén a szülő a gyermek fölvételekor lakott, szükséges volt a gyermek kilétét, szüleinek és nagyszüleinek vagyoni és kereseti viszonyait megállapítani. Ha a tárgyalások során a kerületi előljáróság megállapította, hogy a gyermeket köz- vagy magánhelyen találták, vagy hogy árvaházban el nem helyezhető árva, vagy hogy szüleinek betegsége, kórházban, tébolydában, fog- vagy fegyházban léte miatt — habár csak ideiglenesen is — hatósági gondozásra szorul, vagy hogy tartásra köteles hozzátartozói (szülei, nagyszülei) megélhetési viszonyuk veszélyeztetése nélkül eltartani képtelenek, akkor a gyermeket véghatározattal elhagyottá nyilvánította, egyúttal pedig fölterjesztést intézett a belügyminiszterhez, hogy a tartásdíjaknak az országos betegápolási alap terhére leendő fölszámítását engedélyezze.

Az elhagyottá nyilvánításról az illetőségi községet is kellett értesíteni s ha ez még nem volt ismeretes, meg kellett erre vonatkozólag is a tárgyalásokat indítani. A tartásra köteles hozzátartozók vagyoni viszonyainak figyelemmel kísérése szintén az előljáróságoknak volt a feladata.

A hozzájárulási összegeket a hozzátartozók az előljáróságok pénztáraiba fizették be, melyek azokat időnként az állampénztárba szállították.

A budapesti m. kir. állami gyermek-menedékhely 1902. május hó 15-én kezdte meg működését, a mely tulajdonkép forduló pont volna a gyermekvédelem terén, mert e kérdés gyökeres rendezésére irányuló tárgyalások innen kezdődtek. A 49 857/902. sz. belügyminiszteri rendelet értelmében ezentúl csak az állami gyermekmenedékhelybe volt szabad az országos betegápolási alap terhére gyermekeket elhelyezni.

A kerületi előljáróságok az 1902. év folyamán összesen 2.222 hetedik évén alul levő gyermeket nyilvánítottak elhagyottá, a kik közül 1.044 gyermek a VIII. kerületi előljáróságra esik. Ennek oka abban rejlik, hogy a VIII. kerületben vannak a szülészeti klinikák, a bábaképezde, a Rókus-kórház, a Dolog-kórház s a Stefánia-gyermekkórház és az anyák közvetlenül szülés előtt rendszeren ezeknek az intézeteknek a közelében vesznek szállást“.

A hét éven felüli talált, valamint a hatóságilag elhagyottnak nyilvánított hét éven felüli gyermekek az illetőségi község terhére ápolandók. A község ezen gyermekek ápolásáról, eltartásáról és neveléséről mindaddig, de legfeljebb 14 éves korukig gondoskodni köteles, míg a gyermekeket testi- és szellemi fejlődésük arra minősíti, hogy saját erejükből tarthatják fenn magukat. Ezen gyermekek száma tett:

	Budapesti illetőségű	Meg nem állapított illetőségű
1900 decz. 31	319	409
1901 „ 31	144	333

Az 1902. évtől fogva az elhagyott gyermekek az állami intézeteknek adatnak át, s így már többé nem a főváros által gondoztatnak.

A közellátásra szoruló gyermekek elhelyezéséről az 51.000/99. belügym. rend. akként intézkedik, hogy a gyermekek a hatóság által gondozás végett, vagy valamely arra való egyénnél, (családnál), vagy valamely árvaházban helyezendők el. Az elől-

¹⁾ Országos Fehérkereszt-egyesület és országos Budapesti első gyermekmenedékhely-egyesület.

járóságok megállapodása folytán azonban a fővárosban ezek a gyermekek csakis intézetekben, még pedig leginkább a budapesti országos első gyermek-menedékhelyben helyzetnek el.

A hét éven felüli gyermekekre vonatkozólag Halmos polgármester 1902. évi közigazgatási jelentésében még a következőket mondja:

„Az elhelyezéssel egyidejűleg a vélelmezett illetőségi községet is értesítették, hogy az a gyermek ellátásáról, esetleg hazaszállításáról még a hosszadalmas illetőségi tárgyalások befejezése előtt esetleg maga gondoskodhassék. A tartásdíjakat az illetőségi község terhére a kerületi választmányok engedélyezése alapján a székesfőváros előlegezte. A hatósági gondozásba vett gyermek vidéki illetőségének elismerése esetén az előljáróság megkereste az illetőségi községet, hogy a gyermeket szállítsa haza és az előlegezett tartásdíjakat térítse meg.

A budapesti illetőségű, 7 éven felül levő és hatósági gondozásba vett gyermekek tartásdíjainak utalványozása és hozzátartozóik vagyoni és kereseti viszonyainak figyelemmel kísérése a IX. kerületi előljáróság hatáskörébe tartozik. Ennek tulajdonítható, hogy a IX. kerületi előljáróság intézte a legtöbb 7 éven felül levő és hatósági gondozásra szoruló gyermekek ügyét.

Sok nehézséget okozott az előljáróságoknak az 51.000/99. sz. belügyminiszteri rendeletnek az a rendelkezése, hogy az illetőségi község csak attól a naptól kezdődőleg tartozik a hatósági gondozásba vett gyermek után netán fölmerült és a tartózkodási község által előlegezett tartásdíjakat megtéríteni, a mely napon a tartózkodási község az illetőségi községet a gyermek hatósági gondozásba vételéről értesítette. Ez az értesítés azonban sok esetben csak akkor történhetett meg, ha az illetőséget az előljáróság már megállapította, a mihez néha évek keltenek.

Miután ez a rendelkezés ellenkezik az 1898. évi XXI. t.-cikk intencziójával, egyik előljáróság valamely konkrét ügyhen panaszszal fordult a közigazgatási bírósághoz, mely azonban mindezekig még nem döntött.

Az előadottakból látható, hogy a gyermekvédelem ügyének az 1902. évben érvényben volt szabályozása sok tekintetben hosszadalmas és sok irányban kifogásolható volt és így az előljáróságok nagy érdeklődéssel tekintettek a belügyminiszteriumban folyó munkálatok felé, a melyek a gyermekvédelem ügyét az 1901. évi VIII. és XXI. t.-cikk értelmében szabályozni czélozták. Ezek a munkálatok azonban az 1902. évben még nem jutottak eredményre⁴.

A d a j k a s á g b a a d o t t gyermekek tekintetében az előljáróság köti meg a szerződéseket; ő adja az engedélyt szoptatásra és dajkálásra. Az így elhelyezett gyermekek felett a ker. orvos egészségi, a ker. választmányi tag pedig társadalmi felügyeletet gyakorol. Az orvosok e gyermekekről nyilvántartást vezetni kötelesek, melynek alapján havonként legalább kétszer kötelesek megvizsgálni a gyermekek egészségi állapotát és gondozását.

A kerületi előljáróságok közvetítésével magánosokhoz dajkaságba és szoptatásra adott gyermekek létszáma az 1900., 1901. és 1902. év végén tett kerületenként kimutatva.

	1900	1901	1902
I. kerület	122	159	137
II. „	52	44	52
III. „ Óbuda	57	64	96
IV. „ Belváros	3	7	9
V. „ Lipótváros	52	90	111
VI. „ Terézváros	221	175	272
VII. „ Erzsébetváros	199	384	144
VIII. „ Józsefváros	152	223	250
IX. „ Ferenczváros	82	151	142
X. „ Kőbánya	123	99	99
Összesen	1.063	1.396	1.312 ¹⁾

Á r v á k g o n d o z á s a. Az előljáróságok a kerületekben levő összes árvákról, tekintet nélkül azok vagyoni állapotára, szintén vezettek nyilvántartót és az árvák fölött való felügyeletet ugyancsak a kerületi választmányi tagok gyakorolták.

1) H a l m o s polgármester úr jelentése alapján 1.031-et.

Az 1902. évben nyilvántartott árvák száma összesen 1.428 volt. De ezeknek a felügyelete és ellenőrzése is sok kívánni valót hagy fenn, miért is e hiányoknak megszüntetése iránt a tárgyalások a belügyminiszteriumban szintén folyamatba tétettek.

Egyéb ügyek. A gyermekvédelem terén a kerületi előljáróságok még a következő tevékenységet fejtik ki: eljárnak a kiskorú anyák törvénytelen gyermekei érdekében, a mi valamennyi előljáróságnak igen sok munkát okoz; fölügyelnek az óvó- és tanköteles gyermekek iskola látogatására; közreműködnek az iskolába járó gyermekek fölruházásánál és élelmezésében: résztvesznek abban a társadalmi mozgalomban, mely az otthont nélkülöző gyermekek részére napközi otthonok létesítésén fáradozik; ellenőrzik, hogy az iparos-tanonczok testi épségét és fejlődését czélzó törvényes intézkedések megtartassanak stb.

Következőkben közöljük Halmos polgármester úr 1902. évi jelentéséből azon táblázatot, melyben a gyermekvédelemre vonatkozó adatok 1902. évre kerületenként ki vannak mutatva:

A kerület megnevezése	Elhagyottá nyilvánított 7 éven alul levő gyermekek	A 7 éven felül levő gondozott gyermekek			Dajkaságba helyezették			Orvosi felügyelet alatt álló gyermekek	Felügyelet alatt álló árvák
		a székesfőváros terhére	idegen illetőségi község terhére	összesen	a székesfőváros területére	vidékre	összesen		
I.	33	5	2	7	35	5	40	6	141
II.	55	7	4	11	32	11	43	55	61
III.	74	—	15	15	81	7	88	81	230
IV.	35	2	2	4	6	16	22	8	38
V.	146	—	15	15	68	38	106	111	21
VI.	220	—	24	24	144	83	227	252	375
VII.	433	—	78	78	71	112	183	149	244
VIII.	1.044	23	52	75	79	69	148	209	212
IX.	166	493	83	576	105	30	135	105	80
X.	16	7	5	12	38	1	39	38	26
Összesen . . .	2.222	537	280	817	659	372	1.031	1.014	1.428

D) Hatósági népkonyhák.

(Lásd 11. sz. táblát.)

A főváros hatósága 1900-ban három népkonyhát tartott fenn u. m. a II., III. és VII. kerületben, ezekhez járult 1902-ben az I. kerületi népkonyha. A fővárosi népkonyhák rendszerint november hóban nyílnak meg és márczius, illetve április havában ismét bezáratnak. Ezen intézetekben étkezett:

	1900	1901	1902
fizető személy	13.276	13.907	15.579
ingyenes a hatóság költségén	39.342	136.068	123.506
jótekonysági egyletek költségén	24.233	7.662	15.423
egyebek költségén	—	18.888	25.144
összesen	76.851	176.525	179.652

Ami ezen népkonyhák bevételeit illeti, ezek néha azonosak, néha valamivel többet tesznek, mint a készpénzkiadások, mimellett azonban megjegyzendő, hogy a népkonyhák költségeibe az elfoglalt helyiségek bérei beszámítva nincsenek. Tett ugyanis

	1900	1901	1902
a bevétel	16.377	30.065	36.456
a kiadás	13.310	27.681	36.487
	+3.067	+2.384	—31 koronát.

11. sz. tábla.

Tabelle 11.

Hatósági népkonyhák 1900—1902. *Communale Volksküchen 1900—1902.*

A népkonyha megnevezése <i>Benennung der Volksküche</i>	Az étkező egyének száma <i>Anzahl der gespeisten Personen</i>					A népkonyha	
	Fizető <i>Zahlende</i>	Ingyenes <i>Auf Kosten</i>			Összesen <i>Zusammen</i>	bevételei	kiadásai
		A hatóság költségén <i>der Commune</i>	Jótekm. egy-letek költségén <i>von Vereinen</i>	Egyebek költségén <i>Sonstige</i>		Einnahmen	Ausgaben
						koronákban	in Kronen
1900.							
II. Szegényház-u.	9.580 ¹⁾	2.411 ²⁾	5.632 ³⁾	—	17.623 ⁴⁾	2.151	3.293
III. kerületi	2.546	6.437	17.401 ⁵⁾	—	26.384 ⁶⁾	2.998	4.425
VII. „	1.150	30.494 ⁷⁾	1.200	—	32.844 ⁸⁾	11.228	5.592
Összesen <i>Zus.</i>	13.276⁹⁾	39.342¹⁰⁾	24.233¹¹⁾	—	76.851¹²⁾	16.377	13.310
Ezek közül gyermek: <i>Hievon Kinder:</i> 1) 3.990, 2) 400, 3) 5.632, 4) 10.022, 5) 17.401, 6) 17.401, 7) 2.900, 8) 2.900, 9) 3.990, 10) 8.300, 11) 23.033, 12) 30.323.							
1901.							
I. kerületi *)	2.320	—	—	18.441	20.761	4.911	4.097
II. Szegényh.-u.	9.343 ¹⁾	8.680	742 ²⁾	—	18.765 ³⁾	3.096	—
III. kerületi	2.014	7.455	5.920 ⁶⁾	297	15.686 ⁷⁾	2.666	4.192
VII. „	230	119.934 ⁴⁾	1.000	150	121.313 ⁵⁾	19.392	19.392
Összesen <i>Zus.</i>	13.907⁸⁾	136.068⁹⁾	7.662¹⁰⁾	18.888	176.525¹¹⁾	30.065	27.681
Ezek közül gyermek: <i>Hievon Kinder:</i> 1) 5.144, 2) 490, 3) 5.634, 4) 17.442, 5) 17.442, 6) 5.920, 7) 5.920, 8) 5.144, 9) 17.442, 10) 6.410, 11) 28.996. — *) 1901. decz. 15-én nyílt meg.							
1902.							
I. kerületi	6.559	1.296	—	5.080	12.935	4.827	2.813
II. Szegényház-u.	4.225	8.099	6.603 ¹⁾	1.424	20.351 ³⁾	5.251	4.612
III. kerületi	4.215	25.411	8.820 ²⁾	808	39.254 ⁴⁾	6.872	8.150
VII. „	580	88.700	—	17.832	107.112	19.506	20.912
Összesen <i>Zus.</i>	15.579	123.506	15.423⁵⁾	25.144	179.652⁶⁾	36.456	36.487
Ezek közül gyermek: <i>Hievon Kinder:</i> 1) 6.423, 2) 8.820, 3) 6.423, 4) 8.820, 5) 15.243, 6) 15.243.							

E) Napközi otthonok.

Ezen emberbaráti intézményről Halmos polgármester úr 1902. évi közigazgatási jelentése alapján a következőket közölhetjük.

Ezen otthonok célja, hogy azon óvodás és iskolás gyermekek, kiknek szülei egész nap munkában vannak és így gyermekeiket napközben nem gondozhatják, a tanulás idején túl az iskolában maradhatnak, hol őket az iskolaszék társadalmi úton ruhával és ebédrel ellátja. Ily indítványt tett dr. Mezei Mór a VI. ker. 1. sz. iskolaszék és Neuschlosz Marczell az V. ker. 2. sz. iskolaszék útján. A tanács mindkét kérelemnek örömmel megfelelt és így az 1901. év elején 2 napközi otthon állított fel. A rákövetkező évben dr. Bárczy István, a közoktatási ügyosztály vezetője, működési programjába belevette ezen otthonok általánosítását, mire Glück Frigyes indítványára a VIII. ker. 1. sz. iskolaszék szintén akciót indított napközi otthonok felállítása érdekében. A tanács a mozgalom eredményét látva, megalakította a napközi otthon központi bizottságát, egyúttal elhatározta, hogy 1903. elejével 40 iskolában és 4 óvodában állít fel ilyen napközi otthonokat.

F) Szükséglakások.

A főváros a II-ik, IV-ik és V-ik kerület kivételével, mely utóbbiban a barak 1900. év november havában leromboltatott, a többi kerület mindegyikében tart fenn szükséglakásokat, sőt a IX-ik kerületben kettőt is. Ezen szükséglakások főcélja, hogy azokban hajléktalanok elhelyeztessenek. Az ezen céloknak szolgáló házak illetve barakok két részből állanak, u. m. elkülönített lakoszobákból, melyek rövidebb időre bérbe is adhatók és egyes közös hálótermekből. A családi szobák használati díja heti 2 korona. A tömeges éjjeli szállókban az ágynek egy éjjelre való használatáért 10 fillért kell fizetni. Úgy a családi szobák, mint az egyes hálók helyek díját megokolt esetekben

azonban az előjáró 2 hétig és a felügyelő választmányi tag javaslatára hosszabb időre is elengedheti.¹⁾ Az utolsó három év december havaiban az ezen házakban elfoglalt családi szobák száma tett:

	1900.			1901.			1902.		
	fizetéses	ingyenes	együtt	fizetéses	ingyenes	együtt	fizetéses	ingyenes	együtt
I.	4	1	5	5	2	7	8	1	9
III.	9	—	9	5	1	6	12	1	13
VI.	14	27	41	17	4	21	21	2	23
VII.	—	8	8	—	14	14	4	5	9
VIII.	59	—	59	65	—	65	64	—	64
„ (Mester-u.)	7	2	9	4	1	5	3	8	11
IX. (Vágóhid-u.)	12	54	66	9	53	62	6	57	63
X.	3	36	39	—	35	35	—	32	32
Összesen	108	128	236	105	110	215	118	106	224

Havi fizeteinkben hónapról-hónapra közöljük, hogy ezen lakások hány egyén által voltak igénybe véve, midőn ezen részletes adatokra itt csak utalunk, beérjük annak felemlítésével, hogy az 1902-ik év december havában a családi szobák lakottsága a következő volt:

	felnőtten egyén	gyermek	összesen
I.	29	27	56
III.	40	16	56
VI.	41	51	92
VII.	19	31	50
VIII.	139	195	334
IX. (Mester-u.)	19	24	43
IX. (Vágóhid-u.)	100	137	237
X.	56	42	98
Összesen	443	523	966

A fizetés ellen kiadott lakások használatáért befolyt:

	korona
1900-ban	13 834
1901-ben	12 317
1902-ben	12 288

A közös hálóterem forgalmát Havi Fizeteinkben szintén hónapról-hónapra közöljük, ez okból beérjük az évi főösszegek idézésével:

1900.		1901.		1902.	
férfi 70.209 (ezek közül fiú	380)	férfi 66.736 (ezek közül fiú	217)	férfi 60.893	
nő 10.683 („ „ leány	381)	nő 8.299 („ „ leány	175)	nő 8.629	
összesen 80.892 (ezek közül gyermek 761)		összesen 75.035 (ezek közül gyermek 392)		összesen 69.522	
ezekből ingyen		ezekből ingyen		ezekből ingyen	
2.097		10.919		13.955	

A legnagyobb forgalom a téli hónapokban észlelhető. Így pl. 1902-ben novembertől—márcziusig bezárólag 6100—6400 között ingadozott a forgalom. Április és májusban mintegy hatodfélezerre csökkent, májusban 4000, július—augusztusban pedig 3000-rel mélypontját érte el.

A fizető lakók díjaiból befolyt:

1900-ban	7.621 k 60 f
1901-ben	6.367 „ 94 „
1902-ben	5.521 „ 08 „

¹⁾ Lásd Halmos János polgármester 1902. évi jelentése 452, 453 oldal.

12. tábla.

Tabelle 12.

Szükséglakások állapota az 1902. évben. *Stand der Nothquartiere im Jahre 1902.*

Kerület <i>Bezirk</i>	A szükséglakás megnevezése <i>Benennung des Nothquartiers</i>	Mely év óta áll fenn? <i>Gründungsjahr</i>	Terület m ² <i>Flächeninhalt m²</i>	Családi szobák <i>Familienzimmer</i>		Közös éjjeli termek <i>Gemeins. Schlaf-räume</i>		Leltári értéke (koronában) <i>Inventarwerth (in Kronen)</i>		felügyelő személyzet <i>Aufsichtspersonal</i>		Közös éjjeli termek méretei <i>Maass der gemeinsamen Schlafräume</i>							
				száma <i>Anzahl</i>	férőhelye <i>Fassungszahl</i>	száma <i>Anzahl</i>	férőhelye <i>Fassungszahl</i>	az épületnek <i>des Gebäudes</i>	a berendezésnek <i>der Einrichtung</i>	szobagazda <i>Zimmerwirth</i>	egyéb személyek <i>Sonstige</i>	férfiak számára <i>für Männer</i>			nők számára <i>für Frauen</i>				
												hosszúság <i>Länge</i>	szélesség <i>Breite</i>	magasság <i>Höhe</i>	ágyak száma <i>Bettzahl</i>	hosszúság <i>Länge</i>	szélesség <i>Breite</i>	magasság <i>Höhe</i>	ágyak száma <i>Bettzahl</i>
I.	Lenke-út	1893	2.428	22	120	2	70	3.000	2.778	4	1	17-00	7-00	3-00	35	17-00	7-00	3-00	35
III.	Szt. Endrei-út . . .	1892	566	24	120	2	26	16.950	2.480	1	—	7-20	6-70	3-45	16	5-20	6-70	3-45	10
VI.	Váci út 11—13 . . .	1886	1.410	59	472	1	66	45.000	2.700	1	1	34-00	7-00	5-00	66	—	—	—	—
VII.	Viztorony melletti Külső kerepesi-úti	1892	395	14	70	—	—	6.000	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
VIII.	Köztemető-út (19. sz.)	1886	1.010	32	192	2	132	—	—	1	2	12-00	10-00	4-00	28	12-00	10-00	4-00	28
	Mester-u. 67	1893	540	14	77	2	60	7.000	600	1	2	55-70	12-75	6-95	110	12-75	6-70	3-65	22
IX.	Vágóhid-u. 22 . . .	1893	1.414	84	574	—	—	18.400	700	1	—	22-00	7-00	3-40	40	12-00	7-00	3-40	20
X.	Jászberényi-út 7487	1886	256	42	210	—	—	3.700	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Össz. Zus.	—	—	9.081	341	2.127	11	410	129.650	11.258	12	9	3147-90	50-45	25-80	295	58-95	37-40	17-50	115

G) Hatósággal kapcsolatban álló közjótékonsági egyesületek.

A hatóság arra törekszik, hogy minden kerületben oly közjótékonsági egyesület szervezzék, mely népkonyhák esetleg foglalkoztató műhelyek, olvasótermek stb. felállítására által az illető kerületi előljárást emberbaráti céljainak elérésében támogassa. Ily egyesület 1902-ben csak a Józsefvárosban állott fenn de a reakövetkező években keletkeztek még a II., VI., VII. és X. kerületben is.

A Józsefvárosi jótékony-egyesület, mely 1890-ben a VIII. ker. választmány kezdeményezésére keletkezett, népkonyhát, felruházó osztályt és foglalkoztató műhelyt tart fenn; ezenfelül egy nagyszabású munkás-kaszinót létesített, mely 3718 kötetre terjedő könyvtárral bír.

Az egyesületre vonatkozó egynéhány jelentősebb adatokat a következőkben közlünk: 1)

	1900	1901	1902
Bevétel	34.859 K	88.412 K	39.525 K
Kiadás	35.419 "	60.568 "	65.060 "
Ebédadagok száma	48.533	143.256	167.384
ingyen	65.395	48.927	43.380
fizető	13.842	34.462	60.663
Munkásotthon	14.848	15.291	11.573
látogatók száma	7.038	23.197	41.077
olvasott könyvek száma	63	96	57
Felruházás	426	466	552
felnőtt	262	584	297
gyermek	1.000 K	4.000 K	18.700 K
Kézpénz segélyek	7.126	12.228	14.796
Foglalkoztató műhely	2.948 K	6.002 K	7.994 K
munkások száma			
munkabér			

A könyvtárt 60.663 személy látogatta, a könyvtárhelyiségben 28.329 könyvet olvastak, házhoz kiadatott 12.748 kötet.

1) Lásd a VIII. ker. általános közjótékonsági egyesület évkönyvét 1902.

II. Zárt szegényügy.

Szegényházak- és árvaházak.

A fővárosi hatósági jótékonyági intézetek a következők:

Szegényházak. A pesti oldalon a VII. ker. szegényház-utczai „Erzsébet“ szegényház, a budai oldalon az I. ker. Attila-utczai. Ezenkívül fiókszegényház céljaira engedtetett át ideiglenesen a Bogdanovics István által a leányárvaházi czélokra hagyományozott Izabella-utczai ház, mely jelenleg a pesti szegényház fiókját képezi.

Árva- és szeretetházak. A József fiú-, Erzsébet leány-, Mayer Ferencz fiú-árvaház és a községi szeretetház.

1. Leiró adatok.

A fővárosi szegényházak és árvaházak területi viszonyai az 1902. évi zár-
számadás alapján a következők:

	Elfoglalt terület m ²	Ebből m ²	
		beépítve	udvar és kert
Balparti „Erzsébet“ szegényház	10.433	6.780	3.653
Fiókszegényház	563	470	93
Jobbparti szegényház	6.547	3.256	3.291
Szegényházak együtt	17.543	10.506	7.037
József-fiárvaház	13.255	1.483	11.772
Erzsébet leányárvaház	3.738	1.163	2.575
Mayer Ferencz-fiárvaház	4.805	696	4.109
Községi szeretetház	34.936	1.151	33.785
Árvaházak együtt	56.734	4.493	52.241

Az épületek és berendezések értéke koronákban a következő:

	Épület értéke	Berendezés értéke
Balparti „Erzsébet“ szegényház	1,757.418	219.572
Fiókszegényház	87.400	?
Jobbparti szegényház	70.824	76.290
Szegényházak együtt	1,915.642	295.862
József-fiárvaház	1,006.622	23.000
Erzsébet leányárvaház	454.086	16.000
Mayer Ferencz-fiárvaház	232.150	23.607
Községi szeretetház	156.000	18.106
Árvaházak együtt	1,848.858	80.713

Ezen intézetekben a következő helyiségek vannak:

	lakószoba	iroda	betegszoba	személyzet szobái	tanterem	mellék h.	egyéb	összesen
Balparti „Erzsébet“ szegényház	51	1	1	16	—	14	3 ¹⁾	86
Jobbparti szegényház	21	1	4	14	—	9	3	52
Szegényházak együtt	72	2	5	30	—	23	6	138
József-fiárvaház	5	1	1	8	4	5	2	26
Erzsébet-leányárvaház	9	1	1	8	4	4	3	30
Mayer Ferencz-fiárvaház	4	1	1	9	1	9	6	31
Községi szeretetház	12	2	1	—	2	4	2	23
Árvaházak együtt	30	5	4	25	11	22	13	110

Az ágyak száma a következő:

	Férfi ágyak	Női ágyak	Ezek közül alapítványos
Balparti „Erzsébet“ szegényház	400	600	16
Jobbparti szegényház	143	163	1
Szegényházak együtt	543	763	17
József-fiárvaház	107	—	55
Erzsébet-leányárvaház	—	110	48
Mayer Ferencz-fiárvaház	75	—	10
Községi szeretetház	64	3	—
Árvaházak együtt	246	113	113

A személyzetről a következő adatokat közölhetjük:

	gondnok	ellenőr	orvos	felügyelő	ápolók	szolgák	egyéb	összesen
Balparti „Erzsébet“ szegényház	1	1	3	3	36	18	2 ²⁾	64
Jobbparti szegényház	1	—	1	1	5	8	—	16
Szegényházak együtt	2	1	4	4	41	26	2	80
			igazgató	tanító	szolgák			
József-fiárvaház			1	4	7			
Erzsébet-leányárvaház			1	4	6			
Mayer Ferencz-fiárvaház			1	2	6			
Községi szeretetház			1	2	5			
Árvaházak együtt			4	12	24			

2. Forgalom.

Az összes intézetek forgalmát a 14. számú tábla tartalmazza, kimutatván minden év felvételét, az áponczok teljes létszámát és a fogyaték indokolását u. m.: kilépés, elszállítás, más intézetbe való áthelyezés, kizárás, meghalás és egyéb okok.

Az illető évek elején létezett létszám, valamint az évek folyamán történt felvételek, illetve beállt fogyaték tett:

		létszám az év elején	felvétel	fogyaték	létszám az év végén
a 2 szegényházban	1900	1.221	299	278	1.242
	1901	1.242	327	279	1.290
	1902	1.290	325	312	1.303
a 4 árvaházban	1900	312	63	57	318
	1901	318	61	59	320
	1902	322	61	53	330

1) 1 rendelő szoba, 1 halottas szoba, 1 kápolna.

2) 1 díjnok és 1 pap.

Szegényházak, árva- és szeretetházak forgalma az 1900–1902. években.
 Frequenz der Armen- und Waisenhäuser (incl. Rettungshäuser) 1900–1902.

Az intézet megnevezése <i>Benennung der Anstalt</i>	Létszám az év elején <i>Stand am Beginne des Jahres</i>	Felvételei az év folyamán, <i>Aufnahme im Laufe d. Jahres</i>	Összes létszám <i>Gesamtstand</i>	Fogyatéék az év folyamán <i>Abgang im Laufe des Jahres</i>								Létszám az év végén <i>Stand am Jahreschluss</i>	
				kilépett <i>ausgetreten</i>	elszállított <i>abtransportirt</i>	más intéz. áth. <i>in eine andere Anst. überführt</i>	kizárott <i>ausgeschlossen</i>	meghalt <i>gestorben</i>	más módra <i>sonstig</i>	összesen <i>zusammen</i>			
A) Szegényházak. Armenhäuser.													
1900.													
Balparti „Erzsébet“ szegényház	férfi	Männer	382	107	489	11	4	—	1	68	—	84	405
	nő	Frauen	554	120	674	8	17	2	—	100	1	128	546
	együtt	Zus.	936	227	1.163	19	21	2	1	168	1	212	951
Jobbparti szegényház	férfi	Männer	131	35	166	3	—	3	2	27	—	35	131
	nő	Frauen	154	37	191	1	—	4	1	25	—	31	160
	együtt	Zus.	285	72	357	4	—	7	3	52	—	66	291
Mindössze Zusammen	férfi	Männer	513	142	655	14	4	3	3	95	—	119	536
	nő	Frauen	708	157	865	9	17	6	1	125	1	159	706
	együtt	Zus.	1.221	299	1.520	23	21	9	4	220	1	278	1.242
1901.													
Balparti „Erzsébet“ szegényház	férfi	Männer	405	113	518	15	7	2	1	61	6	92	426
	nő	Frauen	546	155	701	19	14	4	—	91	—	128	573
	együtt	Zus.	951	268	1.219	34	21	6	1	152	6	220	999
Jobbparti szegényház	férfi	Männer	131	30	161	4	—	1	1	19	—	25	136
	nő	Frauen	160	29	189	1	2	2	—	29	—	34	155
	együtt	Zus.	291	59	350	5	2	3	1	48	—	59	291
Mindössze Zusammen	férfi	Männer	536	143	679	19	7	3	2	80	6	117	562
	nő	Frauen	706	184	890	20	16	6	—	120	—	162	728
	együtt	Zus.	1.242	327	1.569	39	23	9	2	200	6	279	1.290
1902.													
Balparti „Erzsébet“ szegényház	férfi	Männer	426	123	549	11	10	3	—	71	1	96	453
	nő	Frauen	573	135	708	16	12	3	—	113	—	144	584
	együtt	Zus.	999	258	1.257	27	22	6	—	184	1	240	1.017
Jobbparti szegényház	férfi	Männer	136	29	165	3	—	—	2	22	—	27	138
	nő	Frauen	155	38	193	5	3	4	—	33	—	45	148
	együtt	Zus.	291	67	358	8	3	4	2	55	—	72	286
Mindössze Zusammen	férfi	Männer	562	152	714	14	10	3	2	93	1	123	591
	nő	Frauen	728	173	901	21	15	7	—	146	—	189	712
	együtt	Zus.	1.290	325	1.615	35	25	10	2	239	1	312	1.303
B) Árvaházak. Waisenhäuser.													
1900.													
József-fiárvaház	fiú	Knaben	99	22	121	15	—	—	—	—	—	15	106
Erzsébet-leányárvaház	leány	Md.	88	18	106	13	—	—	—	—	—	13	93
Mayer-fiárvaház	fiú	Knaben	75	12	87	16	—	1	—	—	—	17	70
Községi szeretetház	fiú	Knaben	50	11	61	12	—	—	—	—	—	12	49
Mindössze Zusammen	fiú	Knaben	224	45	269	43	—	1	—	—	—	44	225
	leány	Md.	88	18	106	13	—	—	—	—	—	13	93
	együtt	Zus.	312	63	375	56	—	1	—	—	—	57	318
1901.													
József-fiárvaház	fiú	Knaben	106	14	120	19	—	—	—	—	—	19	101
Erzsébet-leányárvaház	leány	Md.	93	19	112	10	—	—	—	2	—	12	100
Mayer-fiárvaház	fiú	Knaben	70	15	85	10	—	1	—	—	—	11	74
Községi szeretetház	fiú	Knaben	49	13	62	16	—	1	—	—	—	17	45
Mindössze Zusammen	fiú	Knaben	225	42	267	45	—	2	—	—	—	47	220
	leány	Md.	93	19	112	10	—	—	—	2	—	12	100
	együtt	Zus.	318	61	379	55	—	2	—	2	—	59	320
1902.													
József-fiárvaház	fiú	Knaben	101	16	117	13	—	—	—	—	—	13	104
Erzsébet-leányárvaház	leány	Md.	100	18	118	10	—	—	—	—	—	10	108
Mayer-fiárvaház	fiú	Knaben	74	15	89	16	—	—	—	—	—	16	73
Községi szeretetház	fiú	Knaben	47	12	59	14	—	—	—	—	—	14	45
Mindössze Zusammen	fiú	Knaben	222	43	265	43	—	—	—	—	—	43	222
	leány	Md.	100	18	118	10	—	—	—	—	—	10	108
	együtt	Zus.	322	61	383	53	—	—	—	—	—	53	330

A szegényházak lakóinak neme, kora, vallása és családi állapota 1902. decz. 31.

Geschlecht, Alter, Confession und Familienstand der Insassen der Armenhäuser 31. Dez. 1902.

	Balparti „Erzsébet“ szegényház <i>Pester Armenhaus</i>			Jobbparti szegényház <i>Ofner Armenhaus</i>			Szegényházak összesen <i>Armenhäuser zusammen</i>		
	férfi <i>Männer</i>	nő <i>Frauen</i>	együtt <i>zusam.</i>	férfi <i>Männer</i>	nő <i>Frauen</i>	együtt <i>zusam.</i>	férfi <i>Männer</i>	nő <i>Frauen</i>	együtt <i>zusam.</i>
Kor szerint. Nach Alter.									
0—30 éves <i>jährig</i>	41	23	64	3	1	4	44	24	68
30—40 „ „	22	27	49	—	2	2	22	29	51
40—50 „ „	37	37	74	4	6	10	41	43	84
50—60 „ „	91	63	154	14	11	25	105	74	179
60—65 „ „	55	56	111	24	28	52	79	84	163
65—70 „ „	68	83	151	31	11	42	99	94	193
70—75 „ „	58	101	159	28	32	60	86	133	219
75—80 „ „	46	85	131	23	32	55	69	117	186
80—85 „ „	16	49	65	7	17	24	23	66	89
85—90 „ „	4	21	25	2	6	8	6	27	33
über 90-en túl	2	11	13	—	1	1	2	12	14
Ismeretlen koru. <i>Unbekanntes Alter</i> . .	13	8	21	2	1	3	15	9	24
Összesen <i>Zusammen</i> . .	453	564	1.017	138	148	286	591	712	1.303
Vallás szerint. Nach Confession.									
Római kath. <i>Röm. kath.</i>	355	466	821	130	140	270	485	606	1.091
Gör. kath. <i>Griech. kath.</i>	—	1	1	2	—	2	2	1	3
Gör. keleti <i>Griech. orient.</i>	2	—	2	—	1	1	2	1	3
Ág. evangélikus <i>Evang. A. C.</i>	25	31	56	2	2	4	27	33	60
Ev. református <i>Reformirte</i>	14	22	36	2	3	5	16	25	41
Izraelita <i>Israeliten</i>	42	29	71	—	—	—	42	29	71
Ismeretl. és egyéb <i>Unbek. u. sonstige</i> .	15	15	30	2	2	4	17	17	34
Összesen <i>Zusammen</i> . .	453	564	1.017	138	148	286	591	712	1.303
Családi állapot szerint. Nach Familienstand.									
Nem házas <i>Unverheirathet</i>	155	171	326	32	22	54	187	193	380
Házas <i>Verheirathet</i>	127	64	191	53	33	86	180	97	277
Özvegy <i>Verwitwet</i>	153	316	469	52	92	144	205	408	613
Elvált <i>Geschieden</i>	7	3	10	1	1	2	8	4	12
Ismeretlen <i>Unbekannt</i>	11	10	21	—	—	—	11	10	21
Összesen <i>Zusammen</i> . .	453	564	1.017	138	148	286	591	712	1.303

16. sz. tábla.

Tabelle 16.

A szegényházak, árva- és szeretetházak 1902. év decz. 31-i létszáma az intézetben való tartózkodás tartama és születési hely szerint.

Stand der Armen- und Waisenhäuser (incl. Rettungshaus) am 31. Dez. 1902 specificirt nach der Dauer des Aufenthaltes in dem Institut und nach Geburtsort.

	Balparti „Erzsébet” szegényh.		Jobbparti szegényház		Szegényházak összesen Armenhäuser zusammen				„József” fiárvaház	„Erzsébet” leányárvah.	„Mayer Ferencz” fiárvaház	Küzségi szeretetház	Összes árvaházak Waisenhäuser zusammen		
	férfi Männer	nő Frauen	férfi Männer	nő Frauen	férfi Männer	nő Frauen	együtt zusamm.	fiuk Knaben	leányok Mädchen	fiuk Knaben	fiuk Knaben	fiuk Knaben	fiuk Knaben	leányok Mädchen	összes, zusamm.
1. Tartózkodás tartama. Dauer des Aufenthaltes.															
Unter 1 éven alul Jahr .	90	96	25	27	115	123	238	16	13	15	12	43	13	56	
1—2 évig „ .	73	89	21	18	94	107	201	14	12	14	12	40	12	52	
2—3 „ „ .	52	56	9	20	61	76	137	22	23	7	8	37	23	60	
3—4 „ „ .	42	51	29	22	71	73	144	20	13	8	4	32	13	45	
4—5 „ „ .	37	42	13	11	50	53	103	16	21	14	4	28	21	49	
5—6 „ „ .	30	40	11	6	41	46	87	11	13	6	3	20	13	33	
6—7 „ „ .	11	32	8	6	19	38	57	5	3	3	1	9	3	12	
7—8 „ „ .	13	20	5	12	18	32	50	2	3	2	—	4	3	7	
8—9 „ „ .	10	16	5	10	15	26	41	3	4	3	—	6	4	10	
9—10 „ „ .	14	20	—	—	14	20	34	—	2	—	—	—	2	2	
10—15 „ „ .	53	58	5	10	58	68	126	1	1	1	1	3	1	4	
15—20 „ „ .	15	29	3	3	18	32	50	—	—	—	—	—	—	—	
20—25 „ „ .	3	7	4	3	7	10	17	—	—	—	—	—	—	—	
25—30 „ „ .	—	3	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	
30—35 „ „ .	—	3	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	
35—40 „ „ .	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	
40—45 „ „ .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
45—50 „ „ .	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
Ismeretlen Unbekannt .	9	1	—	—	9	1	10	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen Zusammen .	453	564	138	148	591	712	1303	104	108	73	45	222	108	330	
2. Születési hely. Geburtsort.															
Budapest	275	263	97	87	372	350	722	92	100	67	35	194	100	294	
Pestmegye Pester Com.	12	42	5	8	17	50	67	4	1	—	1	5	1	6	
Egyéb Magyarország Sonst. Ungarn	112	206	23	33	135	239	374	8	6	6	8	22	6	28	
Ausztria Österreich .	34	36	9	18	43	54	97	—	—	—	—	—	—	—	
Külföld Ausland .	7	3	2	1	9	4	13	—	1	—	1	1	1	2	
Ismeretlen Unbekannt .	13	14	2	1	15	15	30	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen Zusammen .	453	564	138	148	591	712	1303	104	108	73	45	222	108	330	

A fogyatékek oka volt:

		kilépés	elszállítás	más intéz. áthelyezés	kizárás	meghalás	egyéb ok	Összesen
a 2 szegényházban (Armenhåuser)	1900	23	21	9	4	220	1	278
	1901	39	23	9	2	200	6	279
	1902	35	25	10	2	239	1	312
a 4 árvaházban (Waisenhåuser)	1900	56	—	1	—	—	—	57
	1901	55	—	2	—	2	—	59
	1902	53	—	—	—	—	—	53

3. Áponczok személyes viszonyai 1902. év december 31-én.

(Lásd 15. és 16. táblát.)

Mint hogy az áponczok személyes viszonyai kor, családi állapot, vallás, az intézetben való tartózkodás tartama szerint az egyes években nem igen változnak, helykimélet kedvéért elegendő, hogy a 15. és 16. számú táblán csak az utolsó 1902. év adatait közöljük.

Nem. A szegényházakban a nők mintegy $\frac{1}{5}$ -del számosabbak, mint a férfiak; tett ugyanis a nők száma 1902. decz. 31-én a szegényházakban 712-et, míg a férfiaké 591-at. A 60 éven aluli áponczok közt azonban a viszony megfordított, a mennyiben ezen korokban 212 férfi mellett 170 nőt találunk. Az árvaházakban a fiuk túlnyomó számban vannak (222 fiu és 108 leány), miután a 4 intézet közül csak egy intézetbe t. i. az Erzsébet leányárvaházba vesznek fel leánynövendékeket.

Kor. A szegényházakban a bentlakók zöme a 60. éven túl van, u. m. 897 az összes 1.294 áponcz közt; van azonban 30 évnél fiatalabb is 68, 30—40 éves 51, 40—50 éves 84. 50—60 éves 179. Azon körülmény, hogy a szegényházakban nagyobb számban találunk aránylag fiatal személyeket, arra vezetendő vissza, hogy ezen intézetekben nemcsak szegény elagott, de korra való tekintet nélkül oly gyógyíthatlan betegek is helyezettnek el, kik a kórházakban fel nem vehetők. Az Erzsébet szegényházban Stáhly Ignác dr. főorvos jelentése szerint volt az 1902 évben 30 éven aluli gyógyíthatlan beteg 20 férfi, és 35 nő; ezek közül 15—20 éves volt 2 férfi 3 nő, 20—25 éves 6 férfi 7 nő, 25—30 éves 12 férfi és 25 nő. A budai szegényházban pedig Tauszk Ferencz dr. főorvos jelentése szerint 30 éven aluli gyógyíthatlan beteg 5 férfi és 2 nő volt, kik közül 1 előrehaladó izomsorvadásban, 2 idült vízfejben, 4 veleszületett butaságban szenved.

Vallás. A szegényházakban a bentlakók túlnyomó száma római katolikus, ugyanis 1902 decz. 31-én a szegényházakban tartózkodó 1.294 egyén közül 1.091 volt római katolikus; az ágostai evangélikusok száma 60, az evang. reformátusoké 41, az izraelitáké 71. Az árvaházakban szintén a római katolikusok vannak többségben t. i. 1902 decz. 31-én 330 áponcz közül 293; ág. evangélikus volt 9, evang. református 19, izraelita 5.

Családi állapot. A szegényházakban a bentlakók felerésze özvegy, sőt a nők közül még több. Volt ugyanis 1902 decz. 31-én a szegényházakban lakó 1303 áponcz közül 613 özvegy, illetőleg 711 nő közül 408 özvegy nő. Házasság volt 277; a nők közt hajadon volt 193.

Tartózkodás tartama. A szegényházakban 25 egyént találunk, a ki 20 évnél tovább tartózkodik az intézetben, sőt egyet, a ki közel 50 esztendeig van a szegényházban; 15—20 évig tartózkodik ottan 50, 10—15 évig 126 egyén. — A bentlakók zöme azonban az utolsó 5 év alatt került be az intézetbe t. i. 1.303 közül 823, azaz a bentlakók $\frac{2}{3}$ része. Az árvaházakban és szeretetházban 1—1 gyermek található, a ki 10 évnél tovább létezik az intézetben; — a bentlakók zöme 1—5 esztendeig tartózkodik az intézetben.

Születési hely. A szegényházakban a bentlakók közel $\frac{3}{5}$ -része budapesti születésű, t. i. 1.303 bentlakó közül 722; egyéb Magyarországból 441 származik, ezek közül az egy Pestmegye 67 egyénnel szerepel; Ausztriából származik 97, külföldről

13 egyén. Az árvaházakban majdnem kizárólag budapesti születésűek a bentlakók t. i. 330 gyermek közül 294 vagyis $\frac{9}{10}$ része; egyéb Magyarországból 34, külföldről 2 növendék származik.

Foglalkozás. A pesti szegényház férfi áponczai közül volt: őstermelő 7, iparos 221 (közte 31 szabó, 31 cipész, 23 kőműves, 22 asztalos), kereskedő 28, kocsis, fuvaros 22, hivatalnok 10, napszámos 61, egyéb és ismeretlen foglalkozású 104. — A pesti szegényház nőáponczai közül volt: iparos felesége v. özvegye 105, egyéb foglalkozású felesége v. özvegye 22, napszámosnő 77, cseléd 69, mosónő 49, varrónő 34, kofa 24, egyéb foglalkozású 41, ismeretlen foglalkozású 143. A budai szegényházban a következő foglalkozású ápoltak voltak: iparos 55 férfi 35 nő, szolgálat 11 férfi 26 nő, napszámos 62 férfi 75 nő, hivatalnok 1 férfi 2 nő, fogl. nélküli 9 férfi 10 nő.

4. Betegforgalom.

A 17. sz. táblán közöljük a szegényházak és árvaházak betegforgalmát intézetenként részletezve és pedig azon adatok alapján, melyek az egyes intézetekből hónapról-hónapra feladattak; míg a 18. sz. táblán csak a szegényházakra vonatkozólag a betegségek és halálokok főbb csoportjait, valamint a megbetegedett, illetve elhalt egyének korát az év végével beküldött összeállítások alapján.

Itt azonban ki kell emelnünk, hogy az Erzsébet szegényház havi adatai nem egyeznek teljesen az évi adatokkal; ezen ellentmondásokon azonban az adatszolgáltató közegek folytonos változása következtében nem lehetett már segíteni.¹⁾

A négy árvaházban együttesen a következő fertőző bajok léptek fel: vörheny 14, kanyaró 7, diphteria 11, bárányhimlő 1, lepra 1, fültőmirigylob 4 esetben

Halmos János polgármester jelentése alapján 1902. évre kimutathatjuk a betegnapok számát az Erzsébet szegényházban. Feküdt pedig betegen az 1902. év folyamán:

1— 5 napig . . .	180	104	3— 4 hónapig . . .	3.025	5.132
6—10 " . . .	229	469	4— 5 " . . .	3.052	5.463
11—15 " . . .	392	469	5— 6 " . . .	3.810	6.098
16—20 " . . .	473	1.052	6— 7 " . . .	4.258	7.123
21—25 " . . .	621	1.246	7— 8 " . . .	5.326	8.243
26—30 " . . .	1.067	2.099	8— 9 " . . .	6.263	8.859
30—45 " . . .	1.864	2.482	9—10 " . . .	6.926	9.864
46—60 " . . .	2.064	3.396	10—11 " . . .	7.926	10.396
2— 3 hónapig . . .	2.572	3.869	11—12 " . . .	17.392	30.202

Összes betegnapok a férfiaknál 67.890; nőknél 106.945.

¹⁾ Így pl. tett a betegedések száma az Erzsébet szegényházban 1902-ben:

	férfi	nő
a havi kimutatás szerint	441	657
az évi " "	331	603

A halálozásnál az eltérés jóval jelentéktelenebb; még pedig tett a halálozások száma 1902-ben:

	férfi	nő
a havi kimutatás szerint	72	112
az évi " "	67	113

Az intézet megnevezése Benennung der Anstalt	Betegok létszáma az év elején Krankenstand am Beginne des Jahres		Új betegedés az év folyamán Neuerkrankungen im Laufe des Jahres		Fogytakék az év folyamán Abgang im Laufe des Jahres						Betegok létszáma az év végén Krankenstand am Ende des Jahres		Ápolási napok az év folyamán Anzahl der Verpflegungstage im Laufe des Jahres			
	férfi männlich	nő weiblich	férfi männlich	nő weiblich	meggyógyult gehellt		elhalt gestorben		egyéb módon anderwärts		Összesen Zusammen		férfi männlich	nő weiblich	férfi männlich	nő weiblich
					férfi männlich	nő weiblich	férfi männlich	nő weiblich	férfi männlich	nő weiblich	férfi männlich	nő weiblich				
Balp, Erzsébet szegényh. Jobbparti szegényház Együtt Zsammen.	178	288	141	240	45	85	67	100	63	95	175	280	144	248	46,866	84,066
	9	11	34	22	16	8	18	13	—	1	34	22	9	11	3,297	3,891
	187	299	175	262	61	93	85	113	63	96	209	302	153	259	50,163	87,957
Balp, Erzsébet szegényh. Jobbparti szegényház Együtt Zsammen.	144	248	186	302	39	74	60	92	40	65	139	231	191	319	36,980	84,545
	9	11	28	29	15	12	15	15	—	—	30	27	7	13	2,806	4,292
	153	259	214	331	54	86	75	107	40	65	169	258	198	332	39,786	88,837
Balp, Erzsébet szegényh. Jobbparti szegényház Együtt Zsammen.	191	319	250	338	76	93	72	112	106	159	254	364	187	293	68,040	116,960
	7	13	16	41	6	12	10	25	—	3	16	40	7	14	2,362	4,639
	198	332	266	379	82	105	82	137	106	162	270	404	194	307	70,402	121,649
B) Árvaházak Waisenhäuser																
József f árvaház Erzsébet leányárvaház Mayer f árvaház Községi szeretetház Együtt Zsammen.	1	1	9	7	8	7	—	—	—	—	8	7	2	1	207	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
József f árvaház Erzsébet leányárvaház Mayer f árvaház Községi szeretetház Együtt Zsammen.	2	1	11	15	10	13	—	2	—	—	10	15	3	1	266	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
József f árvaház Erzsébet leányárvaház Mayer f árvaház Községi szeretetház Együtt Zsammen.	3	1	11	11	14	10	—	—	—	—	14	10	—	2	325	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Együtt Zsammen. ¹⁾ Szeretetházai együtt. Incl. Rettungshaus.	3	1	50	11	52	10	10	—	—	—	52	10	1	2	920	118

18. sz. tábla.

Tabelle 18.

A szegényházakban előfordult betegedések és halálozások az 1902. évben.
 In den Armenhäusern vorgekommene Krankheits- und Sterbefälle im Jahre 1902.

	Balparti „Erzsébet“-szegényház Pester Armenhaus						Jobbparti szegényház Ofner Armenhaus						
	Betegedés Erkrankungen			Halálozás Todesfälle			Betegedés Erkrankungen			Halálozás Todesfälle			
	f. M.	n. Fr.	e. z.	f. M.	n. Fr.	e. z.	f. M.	n. Fr.	e. z.	f. M.	n. Fr.	e. z.	
A) Megbetegedés, ill. halálozás oka. <i>Ursache der Erkrankung, resp. des Todesfalls.</i>													
Légzőszervi bajok	Erkrank. d. Athmungsorgane	27	68	95	13	21	34	4	19	23	3	5	8
Vérkeringési bajok	Circulationskrankheiten	21	77	98	9	22	31	—	14	14	3	7	10
Emésztőszervek bajai	Verdauungskrankheiten	5	11	16	4	2	6	6	6	12	—	1	1
Húgszervi bajok	Krankh. der Harnorgane	6	16	22	2	2	4	2	—	2	—	—	—
Idegrendszer betegs.	Krankh. des Nervensystems	78	121	199	12	15	27	4	2	6	1	2	3
Bőrbetegségek	Hautkrankheiten	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mozg. szerv. betegs.	Krankh. der Bewegungsorgane	9	43	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Anyagforgal. betegs.	Krankheiten des Stoffwechsels	2	—	2	2	—	2	—	—	—	—	—	—
Sebészi betegek	Wunden	24	59	83	5	11	16	—	—	—	—	—	—
Szemészeti betegek	Augenranke	2	17	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fertőző betegs.	Infectionskrankheiten	1	3	4	1	—	1	2	2	4	—	—	—
Elmebetegségek	Geisteskrankhe	114	110	224	9	9	18	—	—	—	—	—	—
Egyéb betegségek	Sonstige Krankheiten	41	77	118	10	31	41	5	11	16	3	10	13
Összesen	Zusammen	331	603	934	67	113	180	23	54	77	10	25	35
B) A megbetegedett, ill. elhalt egyének kora. <i>Alter der erkrankten, resp. verstorbenen Personen.</i>													
30 éven alul	Unter 30 Jahre	20	35	55	4	8	12	1	—	1	—	—	—
30—40 éves járgige		36	47	83	7	9	16	—	2	2	—	1	1
40—50		55	69	124	10	13	23	2	1	3	1	1	2
50—60		81	182	263	16	23	39	1	4	5	1	2	3
60—70		77	191	268	18	38	56	12	10	22	4	2	6
70—80		40	52	92	7	12	19	3	22	25	1	9	10
80—90		19	22	41	3	7	10	3	15	18	2	10	12
90 éven túl	Über 90 Jahre	3	5	8	2	3	5	1	—	1	—	—	1
Összesen	Zusammen	331	603	934	67	113	180	23	54	77	10	25	35

Pénzügyi adatok.

Függelék.

1. A községi alap jótékonyági kiadásai.

(A főváros 1902. évi zárszámadása alapján.)

A főváros közvetlenül a községi alaphól is fordít jótékony czélokra nagyobb összegeket, úgymint: jótékony intézetek segélyezésére, siketnémák tanítására, fővárosi munkások segítésére, lelenczek és árvák eltartására, szükséglakások fentartására stb.

A fővárosi jótékony intézetek önálló, leginkább alapítványokból származó jövedelmekkel rendelkeznek, a melyek azonban azok fentartására nem elégségesek. A saját alapjukban mutatkozó hiány a fővárosi pénztárból (községi alap) fedeztetik, úgy, hogy ezen hiány a fővárosi alaphól mint kiadás, az intézet alapjainál, mint bevétel szerepel.

Szerettük volna a községi alap hozzájárulását a szegényalaphoz is a szerint részletezni, a mint az nyílt vagy zárt jótékonyczélokra fordítottak; de mivel ezen tétel kettéválasztása a központi számvevősnél nyert felvilágosítás szerint nem lehetséges, együttesen mutatjuk ki mindazon czimeket, melyeket a fővárosi községi alap kiadásaiból, jótékony jellegűeknek tekinthetünk.

A községi alap jótékony kiadásai 1902. évben a következők (koronákban):

XLIV. fej. Jótékony és közművelődési intézetek segélyezése: ¹⁾		
	1. Több évre meghatározott segély	53 423
	2. Évenként újból engedélyezendő segélyek	57 246
	3. Erzsébet leány-árvaházi alap segélyezése	4 000 ²⁾
	4. Mayer Ferencz árvaházi alap segélyezése	24.000 ³⁾
		<u>138.669</u>
XLV. „	Helybeli illetőségű szegény siketnémák oktatására . .	4.800
XLVI. „	Betegápolási költségek helybeli illetőségű szegényeknek	10.559 ⁴⁾
XLVI a. „	A székesfővárosnál alkalmazott munkások támogatása :	
	1. betegsegélyezés	58.423
	2. balesetbiztosítás	3.212
		<u>61.635</u>
XLVIII. „	Lelenczek és árvák ápolása	80.556
XLIX. „	Fővárosi alapítványok kamatai	77.438
L. „	A szegényalap segélyezése	404.917 ⁵⁾
LII. „	Községi szeretetház	8.000 ⁶⁾
LIII. „	Szükséglakások	28.656
	Összesen	<u>815 230</u>

A rendkívüli kiadások egyes fejezetei alatt pedig kiadott a főváros jótékonyczélokra 1902-ben koronákban:

Jótékony intézetek segélyezésére	11.000 ⁷⁾
Népkonyhajegyek vásárlására	19.459
Főösszeg	<u>845.689</u>

1) Ezen összegben tartalmaztatnak ugyan közművelődési kiadások is, de ezek elenyészően kicsinyek; tettek ezek ugyanis az 1. czimnél 3.601, a 2. czimnél 7.569 koronát.

2) Lásd az Erzsébet leányárvaházi alap bevételei VI. fejezet alatt.

3) Lásd Mayer-Ferencz fiárvaházi alap bevételei III. fejezet alatt.

4) Megjegyzendő, hogy a fővárosi kórházakban kezelt helybeli szegények ápolási költségei az illető kórház alapjának a községi alaphól szintén megtérítettek.

5) Lásd a szegényalap bevételei X. fejezete alatt.

6) Lásd a közs. szeretetházi alap bevételeinek III. fejezete alatt.

7) Gyermekbarát-egyesület 4.000 K, egyetemi szülészeti poliklinikum 2.000 K, Nagypénteki reform. társ. „Gyermek-otthon“ 5.000 K.

A XLIV. fejezet 1., 2. czím szerint segélyezett egyletek tételenkénti részletezése a zárszámadásban nem tartalmaztatik, miért is azokat a költségvetésből vesszük át, megjegyezvén, hogy ezen két forrás adatai közt figyelmet érdemlő különbség nem létezik.

A XLIV. fejezet 1. czím alatt kimutatott jótékony intézetek segélyezésére kiadott több évre meghatározott segélyek részletezése az 1902. évi költségvetés szerint a következő:

Pesti szegénygyermekórház egylet	12.000	korona
Hajléktalanok menhelye	1.400	"
"	10.000	"
"	4.308	"
"	9.915	"
Budai Erzsébet apácák	326	"
Árvaházakból kilépett növendékek részére	80	"
Dadogók tanfolyama	1.200	"
Ált. Poliklinika	4.000	"
Szünidei Gyermektelep	4.000	"

Ugyszintén a XLIV. fejezet 2. czím alatt kimutatott évenként újból engedélyezendő segélyek részletezése a költségvetés szerint a következő:

Budai Izr. Nőegylet 400, Művelt Nők Otthona 400, Lorántffy Zsuzsanna egylet 500, Magy. Gazdasszonyok orsz. egyesülete 1.200, Mária Intézet 800, Budap. iparossegédek egyl. 400, Tabitha nőegylet 400, Krisztinavárosi szürke nénék intézete 1.200, Pesti Mária Erzsébet egylet 400, Budai kath. Legényegylet 400, Tanítók Segélyegylete 1.400, Józsefvárosi jótékony nőegylet 1.000, Orsz. közp. kath. legényegylet 600, Bethesda kórház 600, Terézvárosi irgalmas nénék 1.200, Izr. nőegylet népkonyha 400, Báró Hirsch árvaleánymenhely 400, Izr. nőegylet leányárvaházai 400, Szt. János-kórház elmebeteg osztálya 500, Budai Mária Dorottya-egylet 400, Óbudai irgalmas nővérek 1.200, Szt. Erzsébet apácák női kórháza 4.000, Első gyermekmenhely-egylet 1.000, Pesti első Bölcsőde egylet 800, Magyarorsz. munkások nyugdíjegl. 200, Magyarhonban élő zeneművészek segélyegylete 300, Budai jótékony nőegylet 1.200, VII. ker. ált. közjótékony. egylet 2.000, X. ker. Rákosi jótékony. egylet 400, P. Szt. Vincze egylet 200, Bölcsészethallgatók segélyegyl. 200, Klotild szeretetház egylet 2.800, VIII—X ker. izr. nőegylet 400, Pesti Jótékony Nőegyesület 1.200, Szamaritánus egylet 600, VIII. ker. ált. közjót. egylet 2.000, Orsz. gyermekvédő egylet 1.000, II. ker. iskolásgyerm. seg. egyl. 400, Rabsegélyző egylet 400, Óbudai izr. nőegylet 1.200, „Teleia“ egylet 600, Bud. kath. tanoncokat védő egyl. 400, Pesti jót. nőegylet népkonyhája 1.000, Orsz. kisdédóvó egylet 600, Tanítók Kaszinója szamaritánus alap 500, Balparti melegedőszoba egylet 200, Kisdédóvó országos egylete 200, IX. ker. Mester-u. elemi isk. segítő egyl. 100, VI. ker. ált. közjót. egyl. 2.000, Protestáns orsz. árvaegylet 400, Izraelita kézmű- és földmives egylet 400, Ált. munkás betegsegélyző pénztár 200, Orsz. színész-egylet nyugdíj egylete 200, Német ref. fiókhitközs. jóték. egylete 200, X. ker. Rákosi jótékony egylet 400, „Bikur Cholim“ jótékony egylet 100, Terézvárosi irgalmas nővérek 1.200, Átalány folyamodó egyletek részére 5.000 korona.

2. A főváros által kezelt jótékony alapok bevételei és kiadásai.

(Az 1902. évi zárszámadás alapján.)

Szegényalap.

Bevételek: A) Rendesek: A közalap tőkái után 24.492, alapítványi tőkék kamatai 26.112, alapítványi évi segélyek 2.100, hagymányok 20, adakozások 2.593, szinielőadásokból 100, jog- és engedélydíjak 15.836, szinielőadások, táncvigalmak stb. helydíjai 82.383, bírságok 59.916, községi alap segélye 404.917, totalisateurjárulék 190.251, idegen illetőségűek tartásdíjai 16.362, különféle 13.260, összes rendes bevétel 838.342 korona. B) Rendkívüliek: Új alapítványok 26.644, hagymányok és adományok 12.901, összes rendkívüli kiadások 39.545 korona.

Kiadások.

1. Szegényházak.	2. Általános szegényügyi kiadások.
Alapítványi tőkék kamataiból	Alapítv. kamatokból szegények segélyezése . . . . .
Személyzet illetményei	Állandó évi és havi segélyek . . . . .
Nyugdíjak, kegydíjak, végkielégítések	Kerületi előljáróságok utján kiosztandó napi, havi és rögtöni segélyek . . . . .
Segélyek (személyzetnek)	Rögtöni segélyek elnöki, illetve tanácsai utalvány alapján . . . . .
Irodai szükségletek	Más hatóságoknál ápoltt helybeliekért . . . . .
Élelmezés	Budai Erzsébet apáczarend női kórházában elhelyezett szegény nők tartásdíjai . . . . .
Ruházat, ágynemű	Különbféle kiadások . . . . .
Tüzelő szükséglet	Összesen . . . . .
Mosás	Főösszeg . . . . .
Világítás	
Butorok, szerek	
Termesztmények, anyagok	
Épület fenntartás, tisztogatás	
Házbér Bogdanovits fiók-szegényház után	
Gyógyszerek	
Kórházi szükségletek	
Vízfogyasztás	
Különfélék	
Összesen	

A négy árvaházi alap bevételeit és kiadásait, mivel azok haszontermészetűek együttesen tárgyaljuk.

	Bevételek összege	Ebből			
		Közalap kamatai	Alapítványok kamatai	Fizető növendé- kek tartás díjai	Községi segély
		k o r o n á k b a n			
József-fiárvaház alap	49.783	12.587	22.820	8.383	1.000
Erzsébet-leányárvaház alap	37.243	8.362	10.326	8.400	4.000
Mayer Ferencz-fiárvaház alap	47.440	432	20.468	—	24.000
Közs. szeretetház alap	30.158	11.943	8.826	—	8.000

	Kiadások összege	Ebből				
		Személyzet	Élelmezés	Ruhanemű, mosás	Fűtés, vi- lágítás	Épületek fenntart.
		k o r o n á k b a n				
József-fiárvaház alap	40.506	6.738	11.533	10.040	3.756	2.465
Erzsébet-leányárvaház alap	36.165	9.656	13.475	3.828	3.956	1.695
Mayer Ferencz-fiárvaház alap	40.450	7.108	11.034	6.993	3.488	2.875
Közs. szeretház alap	32.457	11.285	6.803	4.761	2.568	3.108

További jótékony alapok a következők:

Népkonyha alap. Bevételek: Közalap kamatai 6.267, alapítványi tőkék kamatai 2.091, étjegyek eladása és adományok 24.239, összesen 32.597 korona. — Kiadások: Élelmi szerek és konyhai kiadások 27.130, népkonyhák segélyezése 2.000, egyéb kiadások 1.892, összesen 31.022 korona.

Bogdanovits István leányárvaházi alap. Bevételek: Házbérek 12.000, cselekvő tőkék kamatai 13.936, összesen 25.936 korona. — Kiadások: Házeljárás és adók 2.365 korona.

1) Ezen összegből fizettetnek a vidéken élő budapesti illetőségűeknek az állandó segélyek (lásd 51. oldalon: Vidéken lakó budapestiek segélyezése), tett ezen összeg pedig 1902-ben 14.424 koronát; a többletet a fővárosi alkalmazottak özvegyei és árvái kapják nyugdíjuk pótlásaképpen, miután az ezen célra szolgáló főv. alkalmazottak segélyalapjának rendelkezésre álló összegei nem elegendők.

Vécsey János és Szathmáry Borbála-féle lelenczházi alap. Bevételek: Cselekvő tőkék kamatai 6.283, házbérek és mellékilletékek 30.506, befolyt tartozások 90, összesen 36.879 korona. — Kiadások: Életjáradék 8.000, Bp. orsz. I. gyermekmenhely egyesületnek árváktartásáért 2.000,¹⁾ épületfentartás 2.130, adók és illetékek 12.212, egyéb 1.626, összesen 25.968 korona.

3. A jótékony alapok vagyona.

Budapest székesfőváros felügyelete alatt álló jótékony alapok vagyona 1902. év végén koronákban.

I. Vagyon.	Szegény- alap	József- fiúárvaházi alap	Erzsébet- leányárva- házi alap	Mayer Ferencz- fiúárvaházi alap	Községi szeretetházi alap	Nép- konyha alap	Bogdánó- vits István- alap	Vécsey János és Szathmáry Borbála- alap
1. Ingatlanok	1,859.400	1,006.600	524.000	232.200	156 000	—	87.400	397.500
2. Butorok és felszerelési tár- gyak	290.966	39.081	27.387	23.607	17.767	—	—	—
3. Tőkék	1,307.598	895.888	481.284	531.183	527.790	213.633	375.747	167.195
4. Folyó követelések	240.852	51.647	29.752	9.927	13.199	845	2 257	723
5. 1902. év végén pénzkészlet	—	998	3.428	1.503	696	519	91	583
Összesen	3,698.816	1,994.214	1,065.851	798.420	715.452	214.997	465.495	566.001
II. Teher.								
Tőke tartozások	—	—	—	—	—	—	—	—
Folyó tartozások	33.129	1.653	3.343	1.079	29	413	2.325	—
Összesen	33.129	1.653	3.343	1.079	29	413	2.325	—
III. Tiszta vagyon	3,665.687	1,992.561	1,062.508	797.341	715.423	214.584	463.170	566.001

4. A jótékony intézetek anyagi kiadásai.

Az egyes intézetekben felhasznált fontosabb élelmi cikkek értéke koronákban volt az 1892. évben:

	A) Szegényházak			B) Árvaházak				Összesen
	Pesti	Budai	Összesen	József fiúárvaház	Erzsébet leány- ház	Mayer Ferencz	Községi szeretetház	
Kenyér	19.090	7.568	26.658	3.343	2.514 ²⁾	1.717	1.354	8.928
Hús	85.587	20.280	105.867	5.134	4.960	4.779	2.757	17.630
Zsír	12.541	2.010	14.551	822	485	696	525	2.528
Liszt	7.216	2.342	9.558	402	1.400	529	281	2.612
Bor	5.571	6.515	12.086	—	—	40	—	40
Főzelék	6.073	1.242	7.315	952	516	1.200	558	3.226
Zöldség	1.458	5.422	6.880	96	104	151	— ³⁾	351
Gyümölcs	1.569	—	1.569	156	—	170	— ³⁾	326
Tej	14.140	1.809	15.949	1.902	1.827	1.229	3.700	8.658

¹⁾ Az egyesülettel kötött szerződésben 20 lelencz tartásáért (400 K-val) fizetendő évi 8.000 koronának az 1902. IV. évnegyedre eső része.

²⁾ Csak zsemlye, kenyéret maguk sütnek; lásd lisztnél.

³⁾ Saját termés.

5. Budapest székesfőváros kezelése, illetve felügyelete alatt álló, nemkülönben a székesfőváros törvényhatósága által tett jótékony alapítványok kimutatása 1902. év végén.

A) Az intézeti alapoknál kezelt alapítványok.

Az alapítványok célja	Az alapítványok száma	vagyoni állaga
I. Szegényalap:		
1. Az alap szükségleteinek fedezésére	8	15.740
2. Szegényházi alapítványi helyekre	9	234.146
3. Szegényházi ápoltak segélyezése	12	12.485
4. Külső szegények segélyezése	18	192.263
5. Tőkésítendők	4	20.319
6. Különféle czélok	3	121.998
7. A főv. által fizetett alapítványi évi járulékok	1	— ¹⁾ 55 alapítvány 596.951 K

II. József fiárvaházi alap

1. Az alap szükségleteinek fedezésére	11	269.557
2. Alapítványi helyekre	28	267.835
3. Növendékek segélyezése és jutalmazására	6	36.137
4. Tőkésítendők	4	17.316
5. A főv. által fizetett alapítványi évi járulékok	5	— ²⁾ 54 alapítvány 590.845 „

III. Erzsébet leányárvaházi alap

1. Az alap szükségleteinek fedezésére	9	39.802
2. Alapítványi helyekre	23	196.165
3. Növendékek segélyezése és jutalmazása	5	30.391
4. Tőkésítendők	3	7.530
5. A főv. által fizetett alapítványi évi járulékok	5	— ³⁾ 45 alapítvány 273.888 „

IV. Mayer Ferencz-fiárvaházi alap.

1. Az alap szükségleteinek fedezésére	5	436.576
2. Alapítványi helyekre	2	48.338
3. Növendékek segélyezésére	2	1.525
4. Tőkésítendők	2	16.965
5. Különféle czélok	1	630
		12 alapítvány 504.034 K

V. Községi szeretetházi alap.

1. Az alap szükségleteinek fedezésére	4	205.593 K
---	---	-----------

VI. Népkonyha-alap	4	54.434 „
------------------------------	---	----------

¹⁾ Erzsébet királyné Ő Felsége első szerencsés szülése alkalmából szegények ápolására tett alapítvány, melynek értelmében 42.000 korona 5%-a vagyis 1902-ben 2.100 korona fizettetik a főv. pénztárból.

²⁾ Első Ferencz József 25 évi uralkodása emlékére tett alapítvány értelmében 6 alapítványi helyre fizettetett 1902-ben 2.337 korona, József nádor alapítvány értelmében egy növendék tartására 400 K, Rudolf és Stefánia alapítvány 2 alapítványi helyre 779 K, József főherceg Ő Fensége alapítv. honvédfőparancsnoksága 25. évfordulója emlékére 7 alapítványi helyre 2.726 korona évi járulékkal.

³⁾ I. Ferencz József 25 évi uralkodása emlékére tett alapítvány értelmében fizettetett 1902-ben 2.254 K. 6 alapítv. helyre, József nádor alapítvány 400 K 1 alapítv. helyre, Stefánia alapítv. 10 alapítv. helyre 3.757 K, Rudolf és Stefánia-alapítvány 2 alapítv. helyre 751 K, József főherceg Ő Fensége-alapítvány 3 alapítv. helyre 1.127 korona évi járulékkal.

B) A tanácsi rendes letétek közt kezelt alapítványok.

Az alapítványok célja	Az alapítv. száma	Az alapítványok vagyoni átlaga
1. Segélyek szegényeknek és árváknak	18	610.442 K
2. Szegény gyermekek felruház. és ételmezése	4	63.896 „
3. Gyermekmenedékhelyek, bölcsődék és lelenczházak céljaira	10	843.655 „
4. Különfélék	2	271.618 „

C) A tanácsi rendes letétek közt kezelt közczélú alap.

1. Dr. Schmutzer János siketnéma-intézeti alap	1	70.689 K
Főösszeg		<u>4.086.045 K</u>

Ezek közül 10.000 koronán felüli alapítványok alapítójuk neve és rendeltetésük szerint a következők:

A) Az intézeti alapoknál kezelt alapítványok.

I. Szegényalap.

Az alapítvány neve	Az alapítvány célja	Alapítási év	Az alapítv. összege
Pintér Fülöp	12 szegényházi alapítványi hely	1775	55.466
Dimschütz János	Szegények segélyezése	1794	10.154
Dunajobbparti polgári árpolda-alap	12 szegényházi alapítványi hely	1817	94.563
Czyrjék Katalin	6 gör. nem. egy. vall. özvegnőnek seg.	1852	13.236
Mauthner Ádám	Kiosztás szegényeknek	1859	32.687
Herle Antal	4 szegényházi ágyhely	1873	24.185
Dankó család	Munkaképtelen özv. és árvák segélyezése	1877	32.974
Dr. Véghy Antal	Szegények segélyezése	1878	18.700
Gr. Karátsonyi Guido	1 szegényházi alapítványi hely	1883	10.400
Gr. Koháry István	4 szegény segélyezése	1884	16.711
Ferdinánd Erzsébet alapítv.	Szegények segélyezése	1897	119.268
Taub Salamon	Kiosztás szegényeknek	1898	20.000
Id. báró Wodianer Albert	Erzsébet szegényház céljaira	1899	10.250
Joannovits Györgyné	Szegényházi alapítványi helyekre	1902	20.000

II. József-fiárvaházi alap.

Dorion József János	József fiárvaházi	növendékek eltartása	1794	51.711
Gonitz György János és neje	„	„ alapítványi helyek	1797	13.000
Nemes Boráros János	„	„ alap kiadásaira	1832	181.121
Hinke János és Terézia	„	„ 2 alapítványi hely	1841	12.000
„Erzsébet császárné és magy. királyné“	„	„ 3 „ „	1857	24.370
Deák Ferencz	„	„ 2 „ „	1861	17.836
Besán József „Emberszeretet“	„	„ 1 „ „	1872	10.000
Besán „Emberszeretet“	József-fiárvaházból való kilépés után seg.		1872	21.643
Jószív-egyesület	József-fiárvaházi	2 alapítványi hely	1890	16.000
Id. báró Wodianer Albert	„	„ alap kiadásaira	1899	20.500

III. Erzsébet-leányárvaházi alap.

Deák Ferencz	Erzsébet-leányárvah.	2 alapítványi hely	1861	16.928
Besán József „Emberszeretet“	„	segély	1872	22.961
Besán József „Emberszeretet“	„	1 alapítványi hely	1876	10.000
Jószív-egyesület	„	2 „ „	1888	14.000
Gonitz György János és neje	„	6 „ „	1890	13.000
Id. báró Wodianer Albert	„	alapa	1899	20.500

IV. Mayer Ferencz-fiárvaházi alap.

Az alapítvány neve	Az alapítvány célja	Alapítási év	Az alapítvány összege
Mayer Ferencz	Mayer Ferencz-árvaház czéljaira	1853	394.138
Gróf Gyulay Albert	„ 3 alapítv. hely	1885	26.738
Bernáth József	„ 1 „ „	1899	31.054
Egyes. Budapest Főv. Takp.	„ czéljaira	1897	10.340
Pity Mihály	„ 2 alapítv. hely	1900	21.600

V. Községi szeretetházi alap.

Nemes Boráros János	Közs. szeretetház czéljára	1832	181.290
Id. Frank István	„ „ „	1895	20.303

VI. Népkonyha alap.

Gróf Gyulay Albert	Népkonyhák fentartására	1855	37.834
Id. Luczenbacher Pál	„ „	?	10.000

B) A tanácsi rendes letétek közt kezelt alapítványok.

Gróf Gyulay Albert főv. bölcsőde alap	Bölcsőde felállítása	1855	40.293
Fővárosi lelelczház építési alap	Lelelczház építése	1862	77.833
Klein-Kemnitzzer Francziska	A család segélyezése	1866	15.960
Koleraárvák segélyalapja	Koleraárvák részére	1867	22.204
Pindlmayer Teréz	6 árva nevelése	1880	24.978
Budapest székesfőváros I. Ferencz József és Erzsébet gyermekmenedékh. alapítv.	Gyermekmenedékhely létesítése	1881	123.381
Horgosi Kárász Anna	Árvák nevelése	1883	87.246
Kép Ferencz	Szegények segélyezése	1890	77.255
Bergh Károly	Építkezésnél szerencsétl. jártak segélye	1891	66.520
Rökk Szilárd	Szegény női betegek szám. kórh. létesít.	1891	266.218
Rökk Szilárd	Főv. tisztv. özvegyeinek és árváinak	1892	64.678
Frey József	Tanítók özvegyeinek és árváinak	1892	15.534
Rökk Szilárd	Gyermekmenedékhely létesítése	1893	173.259
Frum István	Gyermekmenedékház létesítése	1893	318.116
Tóth László és neje	Szegény gyermekek felruházása	1897	10.000
Rökk Szilárd	Tanítók özvegyeinek és árváinak	1898	59.658
Flesch Mária és Mór	Főv. hivatalnokok segélyezése	1898	10.000
A XIX. államsorsj. jövedelméből alapítv.	Szegény gyermek. ruházása és ételmezése	1898	30.692
Dr. Floch-Reyhersberg Henrik János	Bölcsőde czéljára	1899	25.626
Jakabfalvy Gyula	Lelelczház czéljára	1899	76.695
Márkus József	Főv. alkalm. segélyalapja	1900	20.000

C) A tanácsi rendes letétek közt kezelt közcélu alap.

Dr. Schmutzer János	Siketnéma intézet felállítására	1877	70.689
---------------------	---------------------------------	------	--------

6. Nemzetközi összehasonlítások.

A következőben közöljük egynéhány németországi nagyobb város kiadásait készpénzsegélyezésekre, összehasonlítva Budapest adataival; Budapest adatai az 1902. évre, míg a németországi városok adatai 1896/97. évre vonatkoznak. (A németországi városokra vonatkozó adatokat átvettük Dr. Chr. J. Klumker, Armenpflege u. Wohltätigkeit im Jahre 1896/97 cz. értekezéséből; l. Statistisches Jahrbuch deutscher Städte IX. Jahrg. 270. o.).

	Kézpénzsegélyezés koronákban	Lakosok száma	1 fejre esik korona
B u d a p e s t	379.213	767.661	0·49
Berlin	7,689.908	1,698.660	4·52
Boroszló	570.503	377.151	1·52
Drezda	664.290	341.400	1·94
M. m. Frankfurt	371.293	233.470	1·60
Hamburg	2,357.818	634.930	3·70
Köln	586.086	325.900	1·80
Lipcese	655.465	406.520	1·62
Magdeburg	249.708	215.645	1·16

Silbergleit nagyon tartalmas munkájából (Finanzstatistik der Armenverwaltung von 108 deutschen Städten, Schriften des D. V. f. Armenpflege, 61 füzet, Berlin 1902) még az 1900. évre vonatkozó következő adatokat közöljük, melyek a 200.000-nél több lakóval bíró 13 német nagyvárosok szegényügyi kiadásainak összegét az egy-egy főre jutó pénz- és természetbeli segély nagysága szerint sorrendben kimutatjuk:

Lakosság	Kézpénz se- gélyezés márka	Természetbeli segélyezés értéke márka	A lakosság egy-egy fejére jutó segély Pfeningekben:			
			pénzbeli és ter- mészetbeli segély	egyéb kiadás ¹⁾	összesen	
Berlin	1,888.848	6,868.388	454.057	386·6	19·5	406·1
Hamburg	705.738	2,014.029	106.954	300·6	23·2	323·8
Drezda	396.146	646.010	68.873	180·5	13·4	193·9
Düsseldorf	213.711	312.554	38.700	164·4	20·9	185·3
Nürnberg	261.081	325.753	102.267	164·2	14·9	179·1
Lipcese	456.124	602.474	132.212	161·1	8·0	169·1
Boroszló	422.709	541.991	90.375	149·6	11·1	160·7
München	499.932	584.033	75.934	132·0	8·8	140·8
Köln	372.529	478.124	9.977	131·1	15·1	146·2
M. m. Frankfurt	288.989	305.995	53.085	124·3	15·0	139·3
Magdeburg	229.667	232.515	39.379	118·4	12·6	131·0
Chemnitz	206.913	155.340	26.600	88·0	6·9	94·9
Hannover	235.649	111.522	34.429	61·9	10·7	72·6

Budapesten a természetbeli segélyre fordított összegek, miként már az 58. lapon említettük, kisebbek.

1) Nyílt betegsegélyezés, temetkezés és szállítás költségei.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 55379 / 1951. sz.

Közlemény száma Nummer der Publication

A közlemény tárgya

Gegenstand der Publication

A) Közlemények.*) — Publicationen.

I.	Népszámlálás	Volkszählung	1870	1871	0-80
II.	"	"	1857	1871	1)
III.	" (előleg. jelentés)	" (vorläuf. Bericht)	1870 Jan. 1	1871	0-80
V.	"	"	"	1871	7-00
	Építkezés	Bauhätigkeit	1870—71	1872	1-40
	Jövedelmi adó	Einkommensteuer	1870	1873	3-00
	Statistikai Évkönyv	Statistisches Jahrbuch	—	1873	7-00
	Építkezés	Bauhätigkeit	1872	1873	1-40
	Állami népiskolák	Öffentliche Volksschulen	1871/2—1872/3	1875	5-00
	Jövedelmi és házbéradó	Einkommen- u. Hauszins-	1871—72	1875	1-50
	Halandóság	Sterblichkeit [steuer	1872—73	1876	5-00
	Építkezés	Bauhätigkeit	1873—74	1875	1-40
	Jövedelmi és házbéradó	Einkommen- u. Hauszins-	1873—74	1877	1-60
	Halandóság	Sterblichkeit [steuer	1874—75	1877	4-00
	Népszámlálás	Volkszählung	1881 Jan. 1	1881	4-50
	"	"	"	1882	7-00
	"	"	"	1883	5-00
	Állami népiskolák	Öffentliche Volksschulen	1873/4—1876/7	1883	3-00
	Halandóság	Sterblichkeit	1877/8—1880,1	1884	3-00
	"	"	1876—1881	1885	7-00
	Állami népiskolák	Öffentliche Volksschulen	1881—1891	1894	4-00
	Jövedelmi és házbéradó	Einkommen- u. Hauszins-	1875—1884	1886	1-40
	Építkezés	Bauhätigkeit	1886 Jul. 1	1887	1-40
	Halandóság	Sterblichkeit	1882—1885	1888	3-60
	Közoktatás	Unterrichtswesen	1881/2—1884/5	1889	3-00
	"	"	1885/6—1888/9	1890	4-00
	Népszámlálás ²⁾	Volkszählung ²⁾	1891 Jan. 1	1894	5-00
	"	"	"	1895	5-00
	"	"	"	1898	5-00
VI.	Halandóság	Sterblichkeit	1886—1890	1898	6-00
VII.	Népösszeírás	Conscription	1896 Nov. 15	1898	1-50
VIII.	Építkezés	Bauhätigkeit	1885—1895	1898	1-50
IX/1.	Részvénytársulatok	Actiengesellschaften	1874—1898	1901	1-50
IX/2.	"	"	1874—1898	1901	3-50
XXX.	Közoktatás	Unterrichtswesen	1889/90—1894/5	1900	4-00
XXXI.	Halandóság	Sterblichkeit	1891—1895	1901	4-00
XXXII.	Építkezés	Bauhätigkeit	1896—1900	1903	2-00
XXXIII/1.	Népszámlálás	Volkszählung	1901 Jan. 1	1903	5-00
XXXIV.	Közoktatás	Unterrichtswesen	1894/5—1896/900	1904	3)
XXXV.	Halandóság	Sterblichkeit	1896—1900	1904	4-00
XXXVI/1.1.	"	"	1901	1902	1-00
XXXVI/1.2.	"	"	1902	1904	1-00
XXXVII.	Szegényügy	Armenwesen	1900—1902	1905	2-00

B) Időszaki kiadványok.**) — Periodische Veröffentlichungen.**)

Statistikai heti kimutatás	Statistische Wochenansweise Jahrgang I—XXXII.	1873—1904	1873—1904	4-00 ⁴⁾
—XXXII. évfolyam	Stat. Monatshefte Jhrg. I—XXXII.	1873—1904	1873—1904	8-00 ⁴⁾
havi füzetek I—XXXII. évf.	Statistisches Jahrbuch ⁵⁾ Jahrg. I.	1874—1894	1896	8-00
Statistikai évkönyv ⁵⁾ I.	" " " " II.	1895—1896	1898	8-00
" " " " II.	" " " " III.	1897—1898	1901	8-00
" " " " III.	" " " " IV.	1899—1901	1904	8-00
" " " " IV.	" " " " V.	1902	1904	6-00
Statistikai zsebkönyv ⁶⁾ I.	Statistisches Taschenbuch ⁶⁾ I.	1894	1896	0-40
" " " " II.	" " " " II.	1895—1896	1898	0-40
" " " " III.	" " " " III.	1897—1898	1901	0-40
" " " " IV.	" " " " IV.	1899—1901	1904	0-40

*) Minden közlemény külön magyarul és külön németül. — Alle Publicationen in ungarischer sowie in deutscher Sprache.

***) Csak magyarul, de kétnyelvű (magyar és német) táblafejekkel. — Nur ungarisch, jedoch mit zweisprachigem (ungarisch und deutschem) Text in den Tabellen und Aufzählungen.

1) Csak 12 autographált példányban jelent meg. — Bloss in je 12 autographirten Exemplaren erschienen.

2) Irta Dr. Körösy József és Dr. Thirring Gusztáv. — Bearbeitet von Dr. J. v. Körösy und Dr. Gustav Thirring.

3) Sajtó alatt. — Unter der Presse. — 4) Évfolyamonként. — Pro Jahrgang. — 5) Szerkeszti Dr. Thirring Gusztáv.

6) Irta Dr. Körösy József és Dr. Thirring Gusztáv. — Redigirt von Vicedirector Dr. G. Thirring. — 6) Nur ungarisch.

Budapest, Paris, Berlin. 187
Budapest, Berlin. 1877.

—1890. — Ára évfolyamonként 2 frcs, a
sei) 3 frcs.

est 1879—1890. — Preis pro Jahrgang 2 frcs, die Jah
resp. zehnjähriger Recapitulation) 3 frcs.

istique internationale.

Európa több városának népesedési mozgalmá. Megjelent: I—XVIII. évfolya
Ára egy évfolyamnak 4 frcs.

Ausweise der Populationsbewegung mehrerer südost-europäischer Städte. Erschienen
Jahrgang I—XVIII. (1878—1895). Preis pro Jahrgang 4 frcs.

Tableaux internationaux du recensement de 1880/81.

Ville de Budapest. Recensement du 1-er janv. 1881. (Annexe à l'ouvrage du recensement. Berlin, 188

D) Egyéb kiadványok. — Sonstige Veröffentlichungen.

A fővárosi kereskedelem emelésére kiküldött bizottság tárgyalásai. I. rész. Budapest, 1874. Ára 240]

[Verhandlungen der zur Hebung des Handels von Budapest entsendeten Enquête-Commission. I. Th
Budapest 1874 (nur ungarisch). Preis 240 K.]

Plan du dépouillement du recensement de la ville de Budapest. Budapest, 1881. Ára (Preis) 1 frc.

Die Natalitäts- und Mortalitätsverhältnisse ungarischer Städte in den Jahren 1878—1895. Bearbeitet
Dr. Josef von Körösy und Dr. Gustav Thirring. Budapest und Berlin, 1897. Preis 2 Mk.

Katalogus a hivatal munkálatairól. Az 1881-ben Velenczében tartott nemzetközi földrajzi kongresszus
számára magyar, német és olasz nyelven szerkesztve. Berlin, 1881.

[Katalog sämtlicher Arbeiten des Bureau's, für die internationale geographische Ausstellung zu
Venedig 1881 in ungarischer, deutscher und italienischer Sprache verfasst. Berlin, 1881.]

Magyarozó katalogus a fővárosi statisztikai hivatal által az 1885-ben tartott magyar országos kiállítás
kiállított tárgyakhoz, magyar, német és francia nyelven szerkesztve. Berlin, 1885.

[Erläuternder Katalog der Ausstellung des Bureau's an der Landesexposition vom Jahre 1885, in
ungarischer, deutscher und französischer Sprache verfasst. Berlin, 1885.]

Bpest szé. története 1869—1894, írta dr. Thirring Gusztáv. Bpest, 1894

Geschichte des statist. Bureau's der H.-u. R.-stadt Budapest, 1869—1894, v. Dr. G. Thirring. Berlin, 1894

Betűrendes tárgymutató Budapest főváros statisztikai havifüzetének I—XXV. évfolyamához
összeállította dr. Thirring Gusztáv, a hivatal aligazgatója. Budapest, 1898.

[Index zu den Monatsheften des Budapester communal-statistischen Bureau's, Jahrg
(1873—1897); zusammengefasst von Dr. Gustav Thirring, Vizedirector des Bureau
(Mit einem deutschen Schlüssel für das ungarische Sachregister.)]

E) Különlenyomatban megjelent. — Im Separatabdruck erschienen.

Pest város lakosságának népesedési mozgalmá (a VII. sz. közleményből). Pest, 1873. Ára 2 K.

Bewegung der Bevölkerung der Stadt Pest (aus der Publication Nr. VII). Pest, 1873. Preis 2 Mk.

Pest város pénzügye (a VII. sz. közleményből). Pest, 1873. Ára 280 K.

Die Finanzen der Stadt Pest (aus der Publication Nr. VII). Pest, 1873. Preis 280 Mk.

Adalékok az árak történetéhez (a VII. sz. közleményből). Pest, 1873. Ára 280 K.

Beiträge zur Geschichte der Preise (aus der Publication Nr. VII). Pest, 1873. Preis 280 Mk.

Az 1872/3-iki kolerajárvány (a XI. sz. közleményből). 1 grafikus rajzzal. Budapest, 1876. Ára 1 K.

Die Choleraepidemie in den Jahren 1872/3 in Pest (aus der Publication Nr. XI). Mit einer graphische
Abbildung. Berlin, 1876. Preis 1 Mk.

A gyermekhalandóság Budapestén 1874—75-ben (a XIV. sz. közleményből). Budapest, 1877. Ára 80 K.

Die Kindersterblichkeit in Budapest in den Jahren 1874—75 (aus der Publ. Nr. XIV). Berlin, 1877. Pr. 80 K.

Az 1881-iki fővárosi népszámlálás előkészítése, keresztülvitele és feldolgozása (a XV. sz. közlemény 5-
füzetéből). Budapest, 1883. Ára 1 K.

Vorbereitung, Durchführung und Dépouillement der hauptstädtischen Volkszählung im Jahre 1881 (aus de
3-ten Hefte der Publication Nr. XV.) Berlin, 1883. Preis 1 Mk.

A fővárosi ipar állapota az 1881. év végével (a „Statisztikai Havi Füzetek“ 129. számából). Ára

[Die hauptstädtische Industrie am Ende des Jahres 1881 (aus Nr. 129 der „Statistischen Monatshefte“
nur ungarisch. Preis 1 Mk.)]

A gyermekhalandóság Budapestén 1876—1881. (a XVIII. sz. közleményből). Bpest, 1885. Ára

Die Kindersterblichkeit in Budapest in den Jahren 1876—1881 (aus der Publication Nr. XVIII).
1885. Preis 160 Mk.

A fővárosi születési statisztika ujjaalakítása (a „Statisztikai Havi Füzetek“ 1889 és 1890. évi foly
Budapest, 1890.

[Die Reform der Natalitätsstatistik der Hauptstadt (aus den Jahrgängen 1889 u. 1890 der „Statistischen Monatshefte“). Budapest, 1890; nur ungarisch.]

A zsúfolt lakások állapota (a „Stat. Havi Füzetek“ 238 és 239. számaiból). Budapest, 1893.

[Der Stand der überfüllten Wohnungen (aus den Nr. 238 u. 239 der „Statistischen Monatshefte“). Budapest, 1893, nur ungarisch.]

Hitfelekezeti, vagyonosság és foglalkozás befolyása a halálokokra (a XXVI. sz. közl.-ből). Bpest, 1898.

Einfluss der Confession, des Wohlstandes und des Berufes auf die Todesursachen (aus der Publication Nr. XXVI). Berlin, 1898. Preis 2 Mk.